

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

27 decembrie 1995-9 ianuarie 1996

(Anul XXVIII)

51
52

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Evenimentul literar al anului 1995

Răspund la ancheta „României literare”:

Ștefan AGOPIAN, Augustin BUZURA,
Gheorghe GRIGURCU, Florin IARU,
Gabriel LIICEANU, Mircea MARTIN,
Z. ORNEA, Octavian PALER,
Andrei PLEȘU, George PRUTEANU,
Mircea Horia SIMIONESCU,
Laurențiu ULICI, Eugen URICARU

(pag. 3)

Boema anilor '55-'70

(pag. 12-13)

INEDIT

Din corespondența lui
**CONSTANTIN
NOICA**

(pag. 8-10)

LA
MULTI
ANI!

Portret de Ștefan Dimitrescu

Magia unei
prezențe

(pag. 14)

Ion Antonescu și comentatorii săi

RECENZIA dlui Mihai Stolan din numărul 46 al revistei noastre la cartea dnilor Florin Constantiniu și Ilie Schipor intitulată *Trecerea Nistrului - 1941. O decizie controversată* (Editura Albatros) a stîrmit nemulțumirea unor cititori ai *României literare*, care ne-au trimis protestul lor. E vorba de dna Lya Benjamin, cercetător în istorie, și de dl. Radu Ioanid, director al *Registrului Național al Supraviețuitorilor Holocaustului* din Washington. Spațiul nu ne permite să publicăm cele două intervenții. Am fi făcut totuși efortul necesar, dacă intervențiile n-ar fi pătărit printr-un caracter foarte tendențios, depășind cu mult limitele de interes ale recenziei dlui Stolan și chiar pe ale respectului cuvenit *României literare*, care nu poate stîrni în nici un cititor (cu excepția, vai, a dnei Benjamin) confuzia cu *România Mare*. În definitiv, cele două replici nici nu pretind a contribui la rezolvarea controverselor, la care se referă cartea recenzată, stîrnită de decizia lui Antonescu din 1941, de a continua să angajeze armata română într-un război care trecea frontiera dintre teritoriile românești pierdute cu un an mai devreme și se aventura în teritorii străine. Problema lor este dacă *antisemitul* mareșal merită a fi reabilitat. Problemă pe care, cel puțin din acest unghi, dl. Stolan nu și-o pune.

Las la o parte faptul că publicăm de regulă numai replici la obiect, spre a menționa un fapt care mi se pare grav în măsura în care împiedică știința, în cazul de față istoria, să-și facă obiectiv și onest datoria. Acest fapt constă într-o deplasare a accentului de pe ansamblul unui fenomen pe una singură dintre laturile lui și care devine o preocupare exclusivă, acaparantă. Această deplasare se produce frecvent cînd este în discuție rolul istoric al lui Antonescu. Despre oricare dintre aspectele personalității sale este vorba, deplasarea cu pricina ne reamintește că mareșalul i-a persecutat pe evrei. Nu mă număr printre simpatizanții lui Antonescu. Dar doresc să fie tratat ca toate personajele istorice, fără menajamente, ca și fără exagerări, punîndu-i-se în lumină atît meritele, cît și defectele, în raport, desigur, cu contextul istoric. Comunismul s-a făcut vinovat tocmai de încălcarea acestei reguli a științei istorice. Din întreaga acțiune antonesciană, el a reținut, conform cu tendința lui de a reduce universul istoric și moral de la mijlocul acestui secol la înfruntarea dintre comunism și fascism (sau nazism), numai antisemitismul. Recenzia dlui Stolan încearcă să evite o polarizare atît de simplistă, arătînd că mobilul principal al gesturilor politice și militare ale mareșalului a fost antibolșevismul său, antisemitismul său fiind departe de acela al multora dintre contemporanii săi.

Nu stă în intenția mea să intru în detaliile acestei dezbateri. Nici să neg documentele acablante pe care dna Benjamin și dl. Ioanid le evocă. Dar nu cred că e bine să încurajăm la infinit tendințiozitatea acelor luări de poziție care, indiferent de subiectul aflat pe tapet, aplică mareșalului o unică etichetă, ignorînd absolut toate celelalte laturi ale acțiunii și personalității sale. Toată istoria se rezumă astfel la o chestiune de cifre: dacă au fost „aproape 200.000” de deportați, din care 100.000 au pierit, cum scrie dna Benjamin, sau 250.000 de morți, cum scrie dl. Ioanid. Puteau să fie de zece ori mai puțini, și crima ar fi fost la fel de oribilă, fără a răpi însă mareșalului, ca personaj pe scena istoriei, dreptul la o apreciere completă și corectă a rolului său.

Cît despre erorile semnalate de dl. Ioanid în recenzie, aș vrea să spun că, cel puțin în privința celei dintîi, e vorba de o lectură neatență: citatul este din d-sa, nu din Larry Watts. Sugestia dlui Stolan referitoare la faptul că dl. Ioanid ar fi fost activist UTM e, desigur, inadmisibilă, chiar dacă autorul recenziei admite că memoria l-ar putea înșela și ezită între a atribui această calitate fiului sau tatălui.

CONTRAFORTde *Mircea Mihaies*

Visul unei voci în iarnă

BLEGEALA generală, uşoara spaimă cauzată de căderile masive de zăpadă şi - se putea altfel? - blocarea căilor ferate şi a şoselelor nu anunţau, în nici un caz, sfrîşitul furios de an. E drept, din 1989 încoace, ne-am obișnuit, în preajma lui 22 decembrie, cu inflamaarea spiritelor. Dar de fiecare dată, combatanții s-au retras strategic, după ce au dat drumul unor ghiulele, mai mult sau mai puțin demagogice, îndărătul meterezelor de cozonaci și fripturile.

Iată că, în acest an, furtuna s-a iscat din senin. Nu asociațiile revoluționare (total inerte, dormitînd prin unghere, unde ronțăie cu voluptate firimiturile pe care Puterea a fost suficient de cinică pentru a le arunca în chip de momeală și de bacșiș), nu partidele politice și nici măcar Justiția n-au dat semnalul aprigelor dezbateri. Ci un personaj mai degrabă compromis, care a capotat penibil într-o confruntare, ce părea decisivă, cu Ion Iliescu. E vorba de senatorul țărănist Valentin Gabrielescu.

Ne amintim, fără îndoială, de figura jalnică pe care a făcut-o dl. Gabrielescu atunci cînd s-a aflat față în față cu omul despre care se presupunea că știe multe despre evenimentele din decembrie 1989. Blamat de propriul său partid, ridiculizat de opinia publică, iată că dl. Gabrielescu a avut, astăzi, tăria de a reveni și de a da un atac la baionetă împotriva lui Ion Iliescu.

E greu de precizat, în clipa de față, care e substratul necrutătorului rechizitoriu al d-lui Gabrielescu. Dorința de a recupera terenul pierdut? Încercarea de a recîștiga poziția în interiorul propriului partid? Ori, pur și simplu, speranța că va contribui, în al treisprezecelea ceas, la aflarea adevărului?

Dl. Gabrielescu a fost capul de lance al celor care au susținut, pe tot parcursul investigațiilor, că în decembrie 1989 în România nu au acționat teroristii. Afirmările repetate ale senatorului țărănist au șocat, atunci, opinia publică. Pentru că argumentele sale subminau una din certitudinile martorilor din decembrie. Acum, infinit mai nuanțat, dl. Gabrielescu revine impetuos și spune ceea ce n-a vrut sau a fost împiedicat să spună în raportul oficial. Cine să-l fi împiedicat să spună *acolo* adevărul nu e greu de ghicit: presiunea majorității pro-iliesciene, în care strălucește, ca un diamant negru, ilustrul regizor de filme cu comisari comuniști, Sergiu Nicolaescu.

Nu știu, în clipa în care scriu aceste rânduri, cum vor reacționa președintele și apărătorii săi din oficiu la seria de acuzații directe. Probabil că vom asista la o sufocantă încercare de a-l compromite pe parlamentarul țărănist, după tehnica lui *"Uite cine vorbește!"*. Cum această metodă a dat mereu roade, e de presupus că din toată afacerea cel șifonat va ieși dl. Gabrielescu. Scutul, mai mult sau mai puțin invizibil, care-l apără pe Ion Iliescu își va face, și de data aceasta, datoria. Se vor ivi, ca din senin, martori care vor spune că, de fapt, în decembrie 1989, dl. Iliescu nici măcar nu se afla în țară. Că la televiziune cel care a chemat populația pentru a fi carnea de tun a teroristilor a fost Corneliu Coposu, și nicidecum actualul chiriaș de la Cotroceni. Că teroristii, bineînțeles,

nici n-au existat. Că morții din decembrie sînt bine-mersi, că huzuresc la soare în insulele Bahamas și că, de fapt, nici măcar Ceaușescu nu se simte prea rău, din moment ce toți lacheii lui au rămas pe poziții.

Cum România nu e Egiptul antic, în care faraonii erau înmormîntați împreună cu caii de luptă și servitorii proprii, aceste argumente vor triumfa, desigur, fără dificultate. Pentru că obosita, tot mai neajutorata populație a României a ajuns să nu mai creadă în nimic. Sau, mai bine zis, crede totul, dar nu mai e capabilă de nici un fel de reacție bărbătească. Înșelat barbar în idila amoroasă cu Iliescu, electoratul român se simte nu numai jignit în demnitate, dar și prea demoralizat s-o ia de la început într-o nouă căsnicie politică.

Ce e drept, nici oferta nu e din cale afară de îmbietoare. Încotro te uiți, numai pretendenți tocmai buni de dat la reformat. Despre învinsul din oficiu, Emil Constantinescu, nici nu are rost să vorbim. Petre Roman e prea compromis pentru a putea să speră că don-juanismul său național va mai avea vreun impact asupra părții frumoase a electoratului. Despre Funar, Vadim ori alți fundamentalisti ambițioși, dar cam lipsiți de vlagă - aceleași observații ca la *catindatul* Convenției Democratice. La fel și despre Ion Rațiu, care e departe de imaginea pe care o promova despre sine în anul 1990. Lipsa de anvergură a personajului, în ciuda unei simpatii pe care omul cu papion o stîrnește pe moment, își spune cuvîntul de îndată ce fruntașul țărănist depășește granița prezenței protocolare.

După cincizeci și unu de ani (1944 - 1995) de cînd conduc dictatorial țara, bolșevicii și aliații lor au avut un perfect cîmp de exprimare. Nestînjeniți de nimeni, ei au făcut din România ce au vrut. Și-au bătut joc de oameni și de viitorul lor fără să fie întrebați, măcar de formă, cu ce drept. Au ruinat economia și au călcat în picioare tot ceea ce a fost valoare. Poate că a sosit vremea să fie luați serios la întrebări. Pentru că e aberant să-și închipuie că vor conduce țara mai bine acum, cînd știu că o mare parte a populației îi detestă, decît au făcut-o atunci cînd informațiile securității le arătau că popularitatea lor a atins și chiar a trecut de plafonul de nori. În numele a ce se încăpățînează Păunescu și Verdet, cu toți ai lor, să vîndă gogoși în care cefele lor groase ne arată că nu cred nici cît negru: sub unghie? Ce fel de socialiști sînt acești domni care au învățat mai bine decît cei mai venali dintre afaceriști legile îmbogățirii?

Așadar, motive cu ghiotura pentru a intra în anul viitor cu și mai puține speranțe decît am intrat în 1995. E greu de susținut că alegerile din toamnă vor răsturna raporturile de forțe actuale. O eventuală victorie a Opoziției ar grăbi constituirea unor echipe mafiote înarmate, care, firește, nu s-ar da în lături de la nimic. Pentru că dacă regimul Iliescu a pierdut orice credibilitate politică, el a acumulat, în schimb, o uriașă forță economică. Pe care va dori să o păstreze cu orice preț. Inclusiv cu prețul vieții a mii de oameni, în care, la o adică, nu s-ar sfii să tragă fără milă.

POST-RESTANTde *Constanta Buzea*

VERDICT, în parte, nesatisfăcător. Și la dv. se regăsește același *tipic* al formelor goale, preferat de adolescenți. Aceeași intrare, de neevitat, vai, a celor mai mulți, ca și într-o uniformă lingvistică, pe cât de banală, pe atât de rezistentă. Aceeași invazie de formule "nemuritoare", în peisajul singurătăților separate, și cu aceleași rezultate imagistice, de parcă toți din același trunchi și-ar trage seva, suferind în *bezna deznădejzii*, sub *norii disperării*, iluminați de *roua speranței*. Apreciez, și rămâne în picioare, adevărul patetic al mărturisirii: *Percep*, spuneiți, *percep cu lăcomie, asimilez cu lăcomie, "filtrez" totul prin mine însumi și simt nevoia să exprim. Și de aici începe "tragedia"*. Sita filtrului, poate, un pic mai deasă, ar reține locul comun, ar lăsa gustului bun șansa unei ținte pe numele ei *originalitate*. (*Andrei Con, București*) & Delicios fragmentul de jurnal absurd. Presupun că singurul pericol ce-l paște ar fi monotonia, și pentru a o evita vă trebuie detașare și ambiție. Răbdarea cititorului e gingașă și trebuie întreținută cu grijă. (*Ioana Micu, Buzău*) & Nu am cum să vă combat, acel ocean de teamă există, și peste el plutim în ambarcațiuni precare. Nu mai există dictatori, nu mai există, spuneiți, servicii specializate în a menține frica, există pâine caldă, dar ne este frică, de ziua de mâine, de amici, de cărți și reviste, de manipulare, de televiziune, de huligani, de escroci... și lista continuă. Vă mulțumesc pentru scrisoare și pentru adevărul ei copleșitor. (*Marius Dragomir, Constanța*) & Sunteți proprietarul unor viziuni inconfortabile. În *Luna prag* și în *Last city*, în *Zi de maternitate* și *Concert absurd* am găsit câteva versuri de excepție și câteva greșeli de ortografie. (*Antoniu Melchisedec, Galați*) & Nu aveți resurse, deocamdată, sper, decît să confecționați rame pastelice pentru gingașa maladie a iubirii. Visătorii, tristeți, contemplații, flori ce se scutură pe lacul tinerei perechi, lumea fără substanță reală a singurătății în doi, plimbări pe străzi imaginare, întrebări, îndoieli, false sfâșieri: *Tu stai cu spatele la mine/ Privind luna albă și plină/ Eu stau și mă uit la tine/ Visând o iubire divină...* Nu va trece mult, și vă veți reciti uimită și puțin jenată propriile texte. Nu contest utilitatea lor de moment, rolul lor de bandaj abstract pe minorele răni sufletești cărora e normal să le dați acum atenție. (*Panait Raluca, Brăila*) & Răspunsul a întârziat, e drept, dar lectura versurilor a fost și ea dezamăgitoare. Dacă am lua, de pildă, numai această *Cugetare: Timpul este infinit! / Iar infinitul se întinde în timp / Atunci cât de mare este timpul? / Dacă infinitul este cel mai mare*, și tot am rămâne cu gustul neplăcut al zădărniceii. (*Zerfus Elena, București*) & Stofă de prozator. *Vox populi* e perla neagră a acestui sezon friguros, depășind printr-o bună așezare în pagină și prin umorul savuros din belșug, condițiile de participare la cursa post-restantului. Mergi cu trenul și faci politică, vrei nu vrei. Doi să fie, că dialogul e gata: *-Ascultă aici, dacă nu-l împușcau și-l țineau în pe'tenciar, îl scotea lumea afară după o lună. -Daaa! -Ceaușescu a fost cineva, dom'le! Singura greșală a fost cu mîncarea, la sfârșit! - Dacă nu făcea cartelă la salam, nu mai era revoluție. - De la salam se trag toate relele. - Și tineretul de azi! În fiecare tramvai vezi câte unii călare, fata pe picioarele băiatului. Pă vremea lu' Ceaușescu era așa ceva? - Cu un leu făceam turul Bucureștiului! Un timp tăcură și se uitară gânditori pe fereastră. Pomii, crescute la întâmplare, păreau așa de mici și neînsemnați acum, iarna. Din mersul trenului vedeai câte unul, apoi imediat altul ce-i semăna, de-ai fi zis că peste tot e crescut același pom. Cu un gest mașinal Sică scoase un pachet de țigări, alese una și o împinse în gură. Incepu să puție cu gravitate, aruncând tum în toate părțile. Fumul se ridică înspre becul cel mic și galben și-l împresură, dând luminii un aspect îmbăcșit. În momentul acela ușa compartimentului se deschise și un controlor cu mustață își împinse gâtul înainte. - Șaizeci de mii amendă pentru fumat în compartiment. Ion stătea nemișcat, iar lui Sică i se alungiră buzele atât de mult, de ai fi zis că întreaga țigare e adâncită în carnea aceea degerată și crăpată. Se porni să-și miște capul de la stînga la dreapta, cu furie și disperare, iar pleoapele începură să-i zvâcnească isterizate. - Nu, nu, nu, horcăi înfundat. Pleacă nemernicule, nu-ți dau nimic! Controlorul făcu un semn și-și supse mustața cu buza de jos, mare și grasă. Lângă el apărură doi polițiști cu bastoane de cauciuc, cu nasturii de jos ai uniformei descheiați. - Șaizeci de mii amendă, șuierară într-un glas. Țigarea lui Sică se prăbuși pe podea... Trenul plecă din Titu... Sică începu să plîngă... Iar cînd trenul ajunse în gara următoare, Sică tot mai plîngea, iar controlorul și cei doi polițiști tot în ușa erau, neclintii. (Dan Bălănescu, Pitești).*

Editată de

România literară

- Fundația "România literară" director general Nicolae Manolescu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu, Mihai Grecu (secretari de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Alexandra Voicu (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondentă și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat).

Corespondenți: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihai Grecu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro

Evenimentul literar al anului 1995

ȘTEFAN AGOPIAN

CARTEA lui M. Nițescu *Sub zodia proletcultismului* (Ed. Humanitas), fiindcă demonstrează foarte clar că în perioada de consolidare a dictaturii comuniste (1947-1965) nu puteai intra în literatură fără a face concesii puterii.

AUGUSTIN BUZURA

CELE mai importante apariții din 1995 sunt, după opinia mea, volumul I din *Dicționarul scriitorilor români* (supranumit "dicționarul lui Mircea Zăciu"), trilogia *Amfitrion* a lui Nicolae Breban și revista tinerei generații de scriitori din Basarabia, *Contrafort*.

GHEORGHE GRIGURCU

"ERAU ziare, evenimente" scria Bacovia. Sunt și acum. Dar Evenimentul, marele, senzaționalul Eveniment al anului 1995, care să îmbrățișeze întreaga colectivitate de oameni ai scrisului, cred că este supraviețuirea noastră. Tranziția de la dictatură la democrație nu ne-a înfrânt, spre minunarea încredințată a puternicilor zilei. Nu merită acest fapt statutul unui eveniment, măcar cât un meci de fotbal?

FLORIN IARU

1995 a dus pe culmi, sub vulcan, o idee. Acea că și scriitorul e o ființă de carne, sînge, oase și nervi. Și că, sub această înfățișare, el, scriitorul, mai are și dreptul să trăiască. De aceea, realizarea lui 1995 este numai și numai materială: premiile literare. Iar doamnele premii s-au prezentat, anul ăsta, sub înfățișări rotofeie. *In hoc signo vinces*.

GABRIEL LIICEANU

LIMITÎNDU-MĂ la calitatea mea de editor specializat în domeniul științelor umaniste, nu al literaturii, aș numi "eveniment al anului 1995" cartea lui Horia Patapievic *Zbor în bătaia săgeții*, apărută la Humanitas: nu din cauza tapajului făcut în jurul autorului, ci a valorii ei, pe care o consider excepțională. Cred că nu mă înșel socotind că genul jurnalului - deopotrivă de idei și literar - nu va mai putea fi studiat de acum înainte, în cultura noastră, fără să se facă referință la cartea lui Patapievic, caz-limită de *Bildungsroman*. Faptul că cineva s-a putut forma fără maestri și trăind într-un univers închis, cel al societății românești din anii '80, pînă la a deveni personalitatea care este în clipa de față Patapievic - ține în continuare, după mine, de miracol. Înseamnă că și în momentele cele mai negre al istoriei noastre mai putem încă spera.

MIRCEA MARTIN

EVENIMENTE vor fi fost mai multe, dacă avem în vedere nu numai beletristica, dar și eseul, nu numai creația originală dar și traducerile. Ca director al Editurii Univers, rezist cu greu (dar rezist!) tentației de a recomanda cîțiva autori și cîteva titluri de primă mîna. Dar cred că merită să ne oprim o clipă gîndul la un eveniment care nu a fost de ordin strict literar, care e totuși legat de literatură și, mai mult, de ceva deseori invocat și destul de rar probat la noi în ultimii ani, anume conștiința de corp, solidaritatea de breaslă. Faptul că atîția scriitori români de azi au trecut peste tot ce-i desparte din punct de vedere literar și politic și s-au unit pentru salvarea vieții lui Mircea Nedelciu mi se pare că trebuie consemnat ca un reper al unei tradiții ce se cuvine regăsită sau, la nevoie, întemeiată.

Z. ORNEA

EVENIMENTUL anului pentru mine, în calitate de cronicar al edițiilor, ar fi fost apariția cîtorva ediții de substanță care, iertată-mi fie redundanța, să reprezinte cu adevărat evenimente și nutriment pentru comentarii. Din păcate, sărăcia bugetară a Ministerului Culturii nu a adus subvenții pentru apariția unor astfel de ediții. Una, totuși, aș semna-o ca o apariție ieșită din comun. E vorba de ediția Dimitrie Cantemir, *Scurtă povestire despre stîrpirea familiilor Brâncoveanu și a Cantacuzinilor* (ce recuperează un text din 1719, publicat, azi, integral). Ediția e alcătuită de dl Paul Cernovodeanu, iar traducerea (textul e în limba rusă) e realizată de dl Emil Lazea. Și ediția a apărut - unde în altă parte? - la Editura Minerva.

OCTAVIAN PALER

PROBABIL, din pricina vacarmului de "evenimente" anunțate, cu surle și trîmbețe, de toate editurile, care nu pot concepe că lansează și cărți obișnuite, nu mă pot fixa, în clipa aceasta, asupra unui titlu. Mă simt ca pe Calea Lactee, pus să numesc firul de praf cosmic cel mai strălucitor. În plus, evenimentul cel mai așteptat, ieșirea guvernului Văcăroiu din ne-simțirea sa culturală, nu s-a produs. La Palatul Victoria domnește același netulburat somn al rațiunii, care știm de la Goya ce naște. Sincer să fiu, îmi este dor acum de o banală normalitate, chiar dacă nefericirea, se zice, e cea care produce capodopere, și dacă, în consecință, noi avem cele mai bune condiții să ne arătăm geniali.

ANDREI PLEȘU

PENTRU mine, evenimentul literar al anului 1995 este irumperea pe piață a unei energii noi, a unei voci cu sunet distinct: Horia-Roman Patapievic cu cele două cărți ale sale, *Cerul văzut prin lentilă* și *Zbor în bătaia săgeții*.

GEORGE PRUTEANU

PENTRU mine, de multă vreme, foarte literar e și paraliterarul, că mi se cam urise de ficțiune. Fie-mi îngăduit să-l implic în răspunsul meu. Așadar, zic: eveniment e faptul că în 1995 au apărut cărțile semnate de V. Tismăneanu (*Fantoma...*), H.-R. Patapievic (*Cerul... și Zbor...*), M. Zăciu (*Jurnal II*), Andrei Cornea (*Mașina... și Filozofie...*), M. Lovinescu și V. Ierunca (*Unde scurte V și Semnul...*), Luca Pițu (*Eros, Doxa...*), L. Ulici (*Literatura...*, cu toate cusururile ei), *Zăciu-Papahagi-Sasu* (*Dicționarul...*, cu toate cusururile lui), M. Mihăieș (*Cărțile...*), Z. Ornea (*Anii '30...*), A. Mungiu (*Români...*), O. Paler (*Rugați-vă... și Vremea...*), că Humanitas a dus mai departe integralele Cioran și Eliade, că Univers a tipărit *Omul...* lui Musil, că Fundația Culturală a scos somptuos evocările bucureștene ale lui Hagi-Moscu. Eveniment cu semn negativ e faptul că n-a apărut încă în românește *Recitirea* lui Matei Călinescu.

MIRCEA HORIA SIMIONESCU

ÎNTÎLNIREA scriitorilor români din țară și din diaspora, din luna iunie, la Neptun, a fost neîndoios evenimentul spiritual cel mai încurajator al anului care se încheie.

O infirmitate prelungindu-se timp de aproape cincizeci de ani s-a dovedit, în chip miraculos, vindecabilă: două jumătăți ale exilului - cel propriu-zis și cel interior - au împlinit mai mult decît un întreg, și obiectul trudei și iscusinței talentului a apărut, când nu mă mai așteptam, neatins de timp, de înstrăinare, de vremuri.

LAURENȚIU ULICI

CRED că principala eveniment al anului 1995 pentru breasla literară a fost întâlnirea scriitorilor români din afara granițelor țării cu colegii lor de aici. Nu numai pentru că a fost prima încercare de restabilire a unor relații, în fond naturale, înlăuntrul literaturii române ci și pentru faptul că s-a prefigurată, cu această ocazie, o strategie a promovării literaturii noastre în lume, extrem de necesară oricînd, dar mai ales astăzi, cînd imaginea României în lume suferă, iar politica de stat în domeniul afirmării valorilor noastre culturale pe mapamond e ca și inexistentă.

EUGEN URICARU

CEL mai mare eveniment literar al anului 1995 în România cred că a fost vizita lui Mario Vargas Llosa. Vizita ca fapt și interpretare. Poate și ca izvor de fantazare.

Apoi, nu pot să nu adaug, *Dicționarul* coordonat de Mircea Zăciu și primul volum apărut din *Istoria...* lui Laurențiu Ulici. Oricum, le întrec pe toate faptul că Uniunea Scriitorilor a ajuns în situația să subvenționeze Editura Cartea Românească și nu invers. Cam atît.

Supraviețuitorul

VESTE că Pan. M. Vizirescu este încă un scriitor activ și că a publicat recent o carte mi s-a părut senzațională, ca și aceea a vizitei lui Mario Vargas Llosa la București. În fond, și în cazul lui Pan. M. Vizirescu se poate vorbi de o vizită și anume de vizita unui scriitor de la "Gândirea" în România de azi. El a călătorit miraculos prin timp și a ajuns la noi cu un mesaj din partea unei Români de altădată, de care puțini își mai aduc aminte. Pe "aeroport" nu l-a întâmpinat nimeni, iar la Palatul Cotroceni înaltul oaspete este greu de crezut că s-ar duce, chiar dacă ar fi invitat.

De la nașterea scriitorului au trecut peste 92 de ani, iar de la episodul "Gândirea" mai mult de o jumătate de secol, dar nu această îndepărtare în timp creează neapărat impresia de "altădată". Dacă tresărim la întâlnirea cu Pan. M. Vizirescu este pentru că gândirismul reprezintă un capitol încheiat din istoria literaturii noastre. Protagonistii săi - Nichifor Crainic, Lucian Blaga, Vasile Voiculescu, Ion Pillat, Cezar Petrescu, Ion Petrovici, Mircea Eliade, Emil Cioran, Dan Botta, Radu Gyr, Victor Papilian, Gib. I. Mihăescu și ceilalți - au devenit de multă vreme subiecte de teze de doctorat sau nume pe plăcile de marmură ale caselor memoriale. Iar tipul de sensibilitate artistică promovat de ei s-a istoricizat și s-a demodat, ajungând chiar ininteligibil, după ce comunismul a distrus satul românesc, a corupt Biserica ortodoxă, l-a înlocuit pe Moș Crăciun cu un impostor și a alungat definitiv stulurile de îngeri.

Înainte de a citi volumul recent apărut, răsfoiesc o colecție a revistei "Gândirea". În numărul 7 din noiembrie 1934 Pan. M. Vizirescu este prezent cu o povestire naivă, scrisă pe un ton sfătos, *Cumpăna lui Miorcan*:

"Om de brazdă, precum a fost datul bunilor și străbunilor lui, moș Vasile a mers pe linia neamului și, după ce și-a umplut casa cu copii, i-a rânduit cum a vrut Dumnezeu: care la

casa lui, care la groapa lui, - iar pe cel mai mic, Pintilie, l-a lăsat în voia destinului proorocit de cărturarii satului." etc.

În numărul 8 din octombrie 1935, contribuția sa constă într-o altă povestire, *Fântâna*, în care duioșia față de stilul de viață al țărânului român lasă locul - într-o oarecare măsură - unui interes (de poet) față de concretețea peisajului:

"Pământul s-a crăpat ca o pâine încinsă de dogori, ierburile s-au scorojit arse și-n unele locuri se văd crăpături adânci de parc-ar fi rănila unui lepros." etc.

În numărul 4 din aprilie 1937 semnătura scriitorului apare sub un studiu critic consacrat unui personaj - bine ales - al lui Ion Creangă: moș Nichifor Coțcariul. În postura de exeget, Pan. M. Vizirescu se remarcă prin competență, dar și printr-un anumit didacticism. Aproape fără nici o legătură cu demonstrația critică, la sfârșitul studiului apare o remarcă despre superioritatea românului Nichifor față de evreica Marca, remarcă la fel de stridentă, prin caracterul ei tendențios, ca teza proletcultistă conform căreia în *Punguța cu doi bani* "moșul" este chiaburul, iar "baba" - țărânul exploatat.

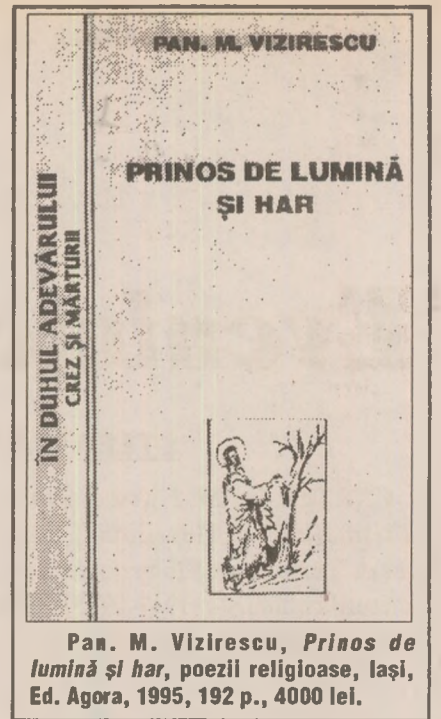
Îmi dau seama, chiar și în urma acestei sumare culegeri de impresii, că Pan. M. Vizirescu era mult prea fidel față de programul "Gândirii", că avea o conștiințiozitate proprie scriitorilor fără prea multă personalitate (ceea ce defavoriza, paradoxal, chiar gândirismul, în condițiile în care gloria acestuia a fost asigurată, tot paradoxal, tocmai de infideli). Iată însă că în volumul de "poezii religioase" *Prinos de lumină și har* descopăr texte nepropagandistice, texte care, fără să constituie chiar o revelație, cuceresc și tulbură, prin tonul lor recules, prin asumarea deplină și trăirea ideilor enunțate.

În 1945 scriitorul a fost condamnat la muncă silnică pe viață, pentru activitatea lui de scriitor și ziarist. N-a

făcut închisoare, pentru că a stat ascuns, până în 1968, dar a trăi într-o ascunzătoare, fără identitate socială, timp de 23 de ani, reprezintă o întemnițare ca oricare alta. După ce a ieșit la lumina zilei, întâlnindu-se cu Constantin Noica, a înregistrat exclamația acestuia din care nu lipsea o nuanță de inocentă invidie: "Cred că ai scris enorm!". În cei 23 de ani de... liniște, Pan. M. Vizirescu nu a scris enorm, dar a devenit mai profund. Fixând cu privirea, ani la rând, ușa care se putea deschide oricând împinsă de umărul unui securist, a experimentat o anxietate și o nădejde arzătoare (deznădăjduită, dacă se poate spune astfel) care l-au vindecat de frivolitatea aderării convenționale la programul ortodoxist. Așteptarea unui gest din partea lui Dumnezeu a devenit cu adevărat o așteptare.

Scrise în perioada reclusiunii forțate, dar și după aceea, poemele din *Prinos de lumină și har* se caracterizează prin autenticitate, printr-o folosire plină de încredere a unui limbaj elementar, biblic, printr-o monotonie de rugăciune monahală, capabilă să instituie o atmosferă religioasă. Impresionează, mai mult decât orice altceva, *sfiala* manifestată de poet în judecarea lumii:

"Toate de la Domnul le-avem cum se văd:/ Pământul și Cerul, al florii surâs./ Izvoare de raze cum altele nu-s./ Să nu ni le pierdem în groaznic prăpăd./ Toate de la Domnul prea bune le-avem:/ Și pâinea și apa și vinul și straiul/ Și gândul în care se bucură traiul./ Să nu ni le pierdem pierduți de blestem./ Toate de la Domnul le-avem cum s-au dat:/ Pe tine și eu, cum și tu pe mine, /Iubirea și pruncii cu ochi de rubine./ Să nu ni le pierdem în negrul păcat./ Toate de la Domnul sunt puse în noi:/ Al inimii cântec și dorul și visul/ Și cugetul ăsta și mâna și scrisul./ Să nu ni le pierdem prin gropi de noroi./ Și moartea! Și dânsa îi tot de la Domnul.../ Un dar? O pedeapsă? Nu-i minte s-o știe./ Dar ruga se-nalță în sfânta făclie:/ Cu pace ne fie și-n

liniște somnul." (*Toate de la Domnul*). În mod inevitabil, în aceste poezii de inspirație religioasă, se face simțită uneori influența lui Arghezi. Iată un exemplu:

"E-n mâna mea comoara veșniciei/ Și, Doamne, mi dai puteri să o descui./ Din ce-am plătit talant vremelnicei/ Știam să cad. Acuma știu să sui!" (*Cartea sfântă*).

În general, însă, poemele lui Pan. M. Vizirescu sunt mai neartistizate decât cele argheziene. Au o mai modestă valoroasă literară, dar, într-un fel, tocmai această austeritate călugărească emoționează.

Demnă de semnalat este și prefigurarea tonului imnic al lui Ioan Alexandru, în texte care nu ajung însă la ardoarea "imnelor" acestuia:

"Lumină lină-n asfințit de seară/ peste dumbrăvi cu frunze somnoroase/ ce din potire cu miros de ceară/ buze de flori te sorb evlavioase./ Lumină lină, rază milostivă,/ cu zugrăveala gândului suav/ pătrunzi printr-o fereastră de colibă/ și mângâi chipul unui prunc bolnav./ Îți prind pe brațul meu, lumină lină,/ galben suspinul tău de untdelemn./ Ușor, ușor, aducător de tihnă/ spre pace și visare-mi face semn." (*Lumină lină*).

Gândirismul a avut, fără îndoială, frumusețea lui - ceea ce înseamnă și iluziile lui, și eșecurile lui - și nu merita să fie îngropat, cu o brutalitate specifică marilor cutremure, sub dărâmurile istoriei noastre. Iată că acum dintre dărâmături își face apariția un supraviețuitor. Să ne bucurăm și să-l primim cu dragoste. El dovedește că nu e totul pierdut.

Cărți primite la redacție

Dimitrie Cantemir, *Scurtă povestire despre stîrpirea familiilor lui Brîncoveanu și a Cantacuzinilor*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii de Paul Cernovodeanu, transcriere, traducere și indici de Emil Lazea, Editura Minerva, București, 1995, 118 p., 2000 lei.

Lucian Blaga, *Hronicul și cîntecul vîrstelor*, ediție, prefață și tabel cronologic de George Gană, col. BPT, Editura Minerva, București, 1995, 206 p., 1500 lei.

Emil Cioran, *Razne*, Cuvânt înainte de Monica Lovinescu, Jurnalul literar, București, 1955, 64 p., 1700 lei.

Alexandru Ciorănescu, *Amintiri fără memorie*,

I, 1911-1934, Ed. Fundației Culturale Române, col. "Biblioteca memoriei", București, 1995, 180 p., 3000 lei.

Darie Magheru, *Nemuritorul în solitudine și durerea*, roman, cu o postfață de Olga Lascu și Adrian Hamzea, Ed. Arania, Brașov, 1995, 156 p., 5967 lei.

Aurel Dumitrașcu, *Tratatul de eretică*, versuri, selecție și îngrijire ediție Adrian Alui Gheorghe, Ed. Timpul, Iași, 1995, 68 p., 1900 lei.

Paul Dugneanu, *I. Heliade Rădulescu, un Atlas al poeziei*, studiu, Editura Minerva, București, 1995, 114 p., 1500 lei.

Ion Ianoși, *Moralități*, idei inoportune, Editura Cartea Românească, București, 1995, 224 p., 2550 lei.

Valentin Hossu Longin, *Clipe de eternitate*, evocări, reportaje, Editura Eminescu, București, 1995, 366 p., 3876 lei.

Aura Christi, *Împotriva mea*, poezii, Editura Du Style, București, 1995, 64 p., preț nementionat.

Cristian Peri, *Ferma lui John*, povestiri americane, Editura Scripta, București, 126 p., 3978 lei.

Decalog

1) Să nu te lași cuprins de beția puterii de a-i judeca pe alții. Nu ești mai presus de autor numai pentru că-ți spui părerea despre lumea creată de el.

2) Să nu scrii despre o carte ca să-ți faci ție chip cioplit.

3) Să nu scrii plicticos despre cărți pasionante, dar să nu scrii plicticos nici despre cărți plicticoase.

4) Să nu-ți faci idoli și să nu te lași intimidat de idoli altora.

5) Să nu fie nici o carte căreia să nu-i dai măcar o șansă.

6) Să nu te temi de contraziceri de la o carte la alta atunci când autorul însuși se contrazice de la o carte la alta.

7) Să nu uiți că trebuie să înveți alfabetul odată cu fiecare carte citită; căci fiecare are propriul alfabet; nu vei mai putea scrie despre nici o carte dacă, citind un maldăr, uiți cum se citește una singură, dacă uiți să te bucuri citind-o.

8) Să nu-ți scape singura frază bună dintr-o carte ratată; dacă fraza aceasta există tu trebuie să o descoperi cu atenția și răbdarea ta de a citi tot.

9) Să nu-ți reprimi subiectivitatea, ci să o controlezi, căci subiectivitatea criticului e elastică în timp ce subiectivitatea tuturor celorlalți (între ei și autorii de geniu) nu are nevoie de control. Dar să nu mărturisești strîmb.

10) Să nu ucizi cărțile despre care scrii.

(Trebuie că există undeva, în lumea spiritului, un munte crescut din cărțile prezentate de cronicarii și recenzenții de la toate revistele din lume. Și poate că a face într-adevăr parte din încercatul și alesul popor al criticilor literari înseamnă să nu ignori că, pentru fiecare, și auzite altfel de fiecare, s-au rostit, cândva, "10 porunci". Mi s-a părut că le înțeleg așa.)

Anul acesta, evenimentele literare ale paginii 5 au fost:

- Mircea Horia Simionescu, *Povestiri galante*
- Ștefan Baciu, *Peste o mie de catrene. Sub Tîmpa din... Honolulu*
- George Tomaziu, *Jurnalul unui figurant*
- Caius Dobrescu, *Balamuc sau pionierii spațiului*
- Vasile Baghiu, *Gustul înstrăinării*
- Radu Albala, *Femeia de la miezul nopții*
- Andrei Pleșu, *Limba păsărilor*
- Florența Albu, *Zidul martor*
- Monica Spiridon, *Eminescu. O anatomie a elocvenței*
- Dumitru Hîncu, *Conexiuni cu vrăjitorul (Thomas Mann în România)*
- Tinu Pârvolescu, *Prima-Vera*
- Andrei Codrescu, *Dispariția lui "AFARĂ": un manifest al evadării*
- Mihail Sebastian, *Fragmente dintr-un carnet găsit*
- Mircea Zăciu, *Jurnal (2)*
- Răzvan Petrescu, *Farsa. Teatrul exterminator*
- Andrei Oișteanu, *Cutia cu bătrîni*
- Alex Mihai Stoenescu, *Patimile Sfîntului Tommaso d'Aquino*
- Ștefan Baciu, *Priful de pe tobă*
- Daniel Pișcu, *Scrisorile de-acasă*
- Romulus Bucur, *Dragoste & bravură*
- Matei Călinescu, *Viața și opiniile lui Zacharias Lichter*
- Horia-Roman Patapievic, *Zbor în bătaia săgeții*
- M. Zăciu, M. Papahagi, A. Sasu, *Dicționarul scriitorilor români*
- Sorin Gherguț, Svetlana Cârstean, Răzvan Rădulescu, Mihai Ignat, Cazar Paul-Bădescu, T.O. Bobe, *Tablou de familie*
- David Dorian, *Paradisele derizorii*
- Ștefan Borbély, *Grădina magistrului Thomas*
- Alexandru Ecovoiu, *Saludos*
- Corina Ciocârlie, *Fals tratat de disperare*
- Ștefan Aug. Doinaș, *Aventurile lui Proteu*
- Ștefan Agopian, *Tache de Catifea*
- Daniela Vlasie, *Biserica*
- Neagu Djuvara, *Între Orient și Occident. Țările române la începutul epocii moderne (1800-1848)*
- Mircea Mihăieș, *Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea*
- Mihail Sebastian, *De două mii de ani, Cum am devenit huligan*
- Andrei Cornea, *Platon. Filozofie și cenzură*
- Portret de grup. O altă imagine a poeziei basarabene* (vol. colectiv)
- Virgil Ierunca, *Semnul mirării*

Dezbateri:

- Gheorghe Grigurcu, *Peisaj critic*
- Mircea Iorgulescu, *Marea trîncăneală*
- Ion Negoieșcu, *Straja dragonilor*
- Alexandru Ivăsiuc, *Racul*
- Z. Ornea, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*
- Dicționarul Scriitorilor Români* (M. Zăciu, M. Papahagi, A. Sasu)
- Nicolae Breban, *Amfitrion*
- Laurențiu Ulici, *Literatura română contemporană*

La aceste dezbateri au participat (uneori în repetate rînduri): Cornel Moraru, Ion Bogdan Lefter, Caius Dobrescu, Simona Popescu, Gheorghe Grigurcu, Tita Chiper Ivăsiuc, Romanița Constantinescu, Geo Șerban, Toma Roman, George Pruteanu, Simona Sora, Ion Simuț și, dintre membrii redacției: Gabriel Dimisianu, Alex. Ștefănescu, Ioana Pârvolescu, Andreea Deciu. (Ordinea numelor este cronologică. Obiectul dezbaterilor a fost stabilit de întreaga echipă a criticilor de la *România literară*.)

EDITURA NEMIRA

prezintă

TAINELE ÎNVĂȚĂTURILOR TIBETANE

de Alexandra David-Néel

Colecția TOTEM, 224 pag, 4000 lei

Poți să strigi în gura mare pe toate drumurile învățăturile considerate secrete, ele tot «secrete» vor rămâne pentru indivizii cu intelect obtuz, care vor auzi vorbele ce le sunt adresate, dar nu le vor percepe decât sunetul. Nu de maestru depinde «secretul», ci de cel care ascultă. Maestrul nu poate decât să deschidă o ușă, dar discipul trebuie să fie capabil să vadă ce se află dincolo de ea... Unora teoriile de care se vor apropia le vor servi drept cheie pentru a deschide poarta unui domeniu care până atunci le rămăsese închisă. Alții însă vor răsufla cheia în mână fără a o introduce în broască, sau nici măcar nu vor bănuși că există o ușă de descuiat. (Alexandra David-Néel)

CLUBUL CĂRȚII NEMIRA C.P. 26-38 BUCUREȘTI

Errata:

În articolul "Lehamitea la români", de T. Slama-Cazacu, din nr. 49-1995, p. 8-9, cifra 10 din text corespunde notei infrapaginale 11, iar cifra 11 din text corespunde notei 10 (versuri de M. Tarangul).

Katia FODOR

Rămân calde, sfioase,
Ușor de rănit.

Pârâul, copilăria limpezimii,
Acolo unde se vede încă
Începutul somnului
Ca o plantă pe jumătate plutind
Amestecând răsfirări și unde,
Încă naiv și încă proaspăt,
Abia prinsă într-un ghem de rădăcini,
Lut, mâl,
Apoi starea înșelătoare a luntrei,
Rătăcind, rătăcindu-se.

Privirea care se întoarce,
Se pierde între detalii,
Alunecă prin lumină
Pînă se frînge,
Peisajul, copilul
Care stă cuprins
Precum focul
În scoarța de mesteacăn
Și pleoapele se închid
Și de sus cade gerul.

Atunci când orice șoaptă
Devine sare,
Cade într-un loc gol
Și de acolo se ridică
Mai târziu marea.
Arhipelaguri albe,
Mute, întinse
Și nici un fel de vietăți,
Doar memoria măcinând
Țărături, golfuri, maluri abrupte
Și nici o corabie,
Apa din care același
Zgomot moare
Până a atinge auzul.

Cuvânt abandonat,
Locul cel mai îndepărtat din
Grădină;
Răsăritul vine târziu,
Mai curând, un apus perpetuu.

Râul coboară...
Răcoroasa lui bucurie
Însoțită pe alocuri, revărsată,

Cel mai departe
Duce vântul, ace de pin,
Mai ușoare decât umbrele lor,
Pe acoperișuri, în câmp,
Adesea pe foile albe,
Fiindu-le scrisul.

Precum blănița unei
Vietăți adormite,
Praful pe obiecte,
Metalul, lutul cuminte
Respiră, visează, tresare.

Pietre, pietricele, nisip,
Apa care înseamnă acasă,
Vietăți care se pîndesc,
Altele care doar se scaldă...
Doamne, e timpul
Să-mi ridic o chilie,
Să mă adăpostească
Asemeni gerului:
Pietre, pietricele, nisip
Prinse în ghiață.

Atinge cu milă paharul!
Un înger speriat își caută
Chipul în limpezimi
Și vede doar sabia străvezie,
Setea.

Umbra arborelui în iulie,
Un fiu ocrotindu-și mama.
Tremurul umerilor,
Căldura, uneori febra,
Ramuri asudând către seară,
Zvonul între uscat și crud,
Neputința de a ascunde
Cum neputința apei
Risipindu-se în aburi,
Secetă, uitare.

Un astfel de sfârșit:
Luminoasa nuditate
Acoperindu-se încet
Cu solzi.
Doar șoapta,
Privirea

CERȘETORUL
DE CAFEA

de Emil
Brumaru

“Rîpa” lecturii

ÎNSPĂIMÎNTĂTOARE-S uneori modalitățile cititului! Într-una din vacanțele de studenție, petrecute pe-o moșioară moștenită, Raiski descoperă, în casa cea veche, nelocuită, vreo două mii de volume!! Un adevărat rai, veți zice. Nu vă grăbiți să-l invidiați. Din scrisoarea lui Leonti Kozlov, căruia i se lăsase în seamă păstrarea comorii, eroul nostru află... Să ne explice însă, mai bine, blîndul Leonti: “Îți amintești de edițiile vechi, gotice, ale clasiceilor..., alea cu coperte scumpe..., de Shakespeare, jumătate text, jumătate comentariu..., de primele ediții ale enciclopediștilor francezi, pe pergament...” Cine-ar uita? Iată clienciul ferparului: “Uite catalogul întocmit de mine: în dreptul acestor ediții am pus, ca pe niște morminte, cruci negre... Spinoza, Machiavelli și încă vreo cincizeci de opere sînt distruse...”. Situație tristă, totuși scuzabilă dacă deteriorarea bibliotecii ar avea o motivare cît de cît... mai puțin omească! Dar felul în care Mark Volhov (despre el e vorba) parcurge paginile... Transcriem, copleştiți de groază, epistola lui Kozlov: “Chiar dacă i-ai da o ediție Elzevir... *din partea citită rupe foi și-și aprinde cu ele țigara sau face un sul și-și curăță unghiile sau urechile* (sublinierea mea, infarctul meu!). Credeți că se sfiește, că se ascunde ca de-un viciu slav? Dimpotrivă! Dînsul consideră că așa-i normalii!! Sărmanul Leonti povestește: “Îl luase, ca un om de treabă, pe Aristofan, în care textul grec este însoțit și de traducerea franceză - și chiar acolo, în fața mea, a rupt deodată o foaie de la sfîrșitul cărții...” Indiscutabil, Goncharov inaugurează, și în lectură, *stilul zmul*!!! *Oblovismul e o enormă cacialma...*

Umezind dimineata,
Iar mai apoi, somnul,
Neștiutoare toate acestea,
Senine, fiindu-și sieși de ajuns,
Ocolșuri voioase
Sfârșind în mlaștini,
În roțile morilor,
Aproape nîcicînd în mare.

Cum va fi fiind țesătura?
Țesătura înainte de a fi
Vânt printre tulpini,
Printre sfîșierile unui stol
În ridicare,
Desăvârșită, neîntinată, un gând?

Ie înstrăinată,
Țesătura verii între afinii
Nordului,
Ca un ochi de apă
Într-o scorbura
Cînd de jur împrejur e îngheț.

Rătăcind....
La început, un chip
Privit împotriva luminii,
De nerecunoscut,
Apoi inima rostogolindu-se
Înaintea simțurilor: neștiutoare, speriată,
Fără apărare.

O anchetă stalinistă

O anchetă stalinistă (1937-1938). Lichidarea lui Marcel Pauker. Documente traduse și adnotate de G. Brătescu. Postfață de Florin Constantiniu. Editura Univers Enciclopedic, 1995.

PRIN 1988 am citit cartea profesorului american Stephen Cohen despre Buharin. Scrisă americană, adică rece - profesional, deci, obiectiv, sprijinit pe o documentație impresionantă, cartea e efectiv tulburătoare. E o imagine terifiantă despre întreg sistemul sovietic și de partid, cu conducerea sa atotputernică și NKVD-ul strivitor. Imaginea se realizează, firește, prin metonimie. Prin destinul unei personalități înțelegem mecanismul întregului ansamblu. Buharin fusese, după revoluția din 1917 și înainte, preferatul lui Lenin. Era toată de carte, talentat ca ziarist, teoreticianul proeminent al partidului și, după moartea lui Lenin, rămas membru în Biroul Politic, după o perioadă de relativă independență, s-a aliat cu Stalin împotriva lui Troțki, apoi a lui Zinoviev și Kamenev. Nu i s-a părut nepotrivit că, foști colegi de exil siberian, membrii Partidului Socialist revoluționar și ai Partidului Social-Democrat Menșevic, după ce li s-au interzis partidele, au fost trimiși - care n-au apucat să fugă în străinătate - în închisori și lagăre de muncă. După cum n-a protestat că "deviatorii", foști tovarăși de ai săi, au luat aceeași cale, fiind, apoi, lichidați în timpul terorii staliniste din 1936-1938. Stalin, după ce se folosise de el, nu-l suferea, voindu-l lichidat. A fost printre ultimii căruia i s-a înscenat un proces. S-a ținut tare în timpul instrucției, rezistând, impresionant, la torturi. A cedat când i-au fost aduși, în camera vecină celei în care era el anchetat, tânăra soție și copilul de trei ani, pentru a fi torturați fiindu-i arătați printr-o fereastră. Atunci - pentru a-i salva - a declarat tot ceea ce dorise anchetatorul, fiind, apoi, ucis. Mi-a rămas în minte de la acea lectură și de pe urma cărții lui Koestler (*Zero și infinit*) acel mecanism înfricoșător al torturii organizate, al mecanismului prin care anchetatul e "convins" că e în interesul partidului să se recunoască vinovat (era infinit mai groaznic decât la Gestapo) și toată acea țesătură de devieri, când de dreapta, când de stînga, care însemna, automat, condamnarea la moarte. Numai militanții de frunte ai PCB au avut parte de tribunale adevărate, în care procesul păstra, cât de cât, înfățișarea formală. Ceilalți, membri de rînd, compăreau în fața unei "troici", trei persoane așa-zicînd civile (nu magistrați) care, ascultînd intervenția procurorului, decidea, scurt, condamnarea la moarte. Cei ajunși în Gulag erau, în comparație cu cei condamnați la moarte, aproape niște privilegiați.

O carte recent apărută mi-a reamintit acele groaznice stări de fapt, consecințe ale desființării democrației pluripartidiste și ale instituirii partidului unic, care însemna, de fapt, voința brutal dictatorială a conducătorului. Cartea e un volum de documente istorisind destinul lui Marcel Pauker. Documentele din carte, procurate în 1993 din arhivele de la Moscova, traduse și adnotate de dl. G.

Brătescu, constituie o mărturie revelatoare. De acum încolo, istoria PCR pînă la 1944, capătă instrumente documentare de prim ordin și va putea fi, în sfîrșit, scrisă așa cum, într-adevăr, a fost. Cine din generația mea n-a auzit de lupta fracționistă din conducerea PCR pînă la Congresul al V-lea (1931) dintre Barbu și Luximin? Acel Barbu fusese ucraineanul Vitali Holestenko, uns de Komintern secretar general al partidului (știa, totuși, românește pentru că, imediat după război, urmase, la București, doi ani la Facultatea de Medicină Veterinară). Luximin fusese unul dintre numele conspirative ale lui Marcel Pauker. Acest Marcel Pauker, născut în 1896 la București, era fiul gazetarului S. Pauker, care a întemeiat în 1910 ziarul *Argus*, fiind aici director pînă în 1923. Marcel Pauker a studiat ingineria la Zürich și, încă licean, a fost atras de partidul socialist. În 1916, când România a intrat în război, s-a înapoiat de la Zürich, s-a prezentat autorităților militare, a urmat o școală de ofițeri de artilerie și, apoi, a fost ofițer combatant pe front. Apoi, după război, s-a avîntat în activitățile socialiste, fiind adeptul aderării partidului socialist la Internaționala Comunistă. Va fi, deci, unul dintre fondatorii PCR, fiind mereu activ și la post, cu excepția unei perioade cînd a plecat, în Elveția, în 1919-1921, înainte de înființarea PCR, să-și încheie studiile universitare. Reîntors în țară, a găsit o slujbă în specialitatea sa, dar a fost licențiat din serviciu pentru că nu-și vedea de treabă, avînd mereu misiuni de partid. Ca om, Marcel Pauker era un orgolios pînă la manie, convins că dreptatea e totdeauna de partea lui, arrogant peste măsură, cam apucat în fanatismul său omnisent dar, negreșit, un intelectual adevărat (vorbea, curent, cîteva limbi) și, oricum, superior plafonajilor colegi activiști. Relații normale cu ceilalți militanți nu a putut stabili niciodată, de vreme ce îi considera pe toți inferiori intelectual lui, socotind că trebuie să fie mereu în frunte și conducător ascultat. A primit multe înșărcinări, inclusiv de reprezentare în străinătate pe lîngă Komintern, fiind

mereu neobosit, zelos, dorind ca toți să-i recunoască meritele. S-a întîmplat și eroarea gravă ca în 1923-1924, supunîndu-se deciziei Kominternului, cel ce în 1916 venise din străinătate pentru a lupta pe front să admită aprecierea trădătoare că Basarabia (ca și celelalte provincii românești reîntrate în trupul țării) au drept la autonomie pînă la despărțirea de statul român. Pauker numea asta "atitudine revoluționară", cînd nu era decît consecința intereselor rusești de a-și realia teritorii pierdute. Cum din această cauză, PCR a fost, pe bună dreptate, ilegalizat, Pauker a intrat în conspirativitate. Conspirativitatea, care i se potrivea temperamental, a favorizat atmosfera de suspiciune reciprocă, fiecare bănuindu-l pe celălalt de trădare, de colaborare cu Siguranța, de provocare, de deviere de la linia partidului. A fost în cîteva rînduri arestat, odată, în 1924, făcînd împreună cu Al. Dobrogeanu-Gherea o grevă a foamei de patruzeci de zile, aceasta aducîndu-i eliberarea. A fost cooptat în conducerea partidului, dar se voia chiar conducătorul lui efectiv. Partidul Comunist era minuscul ca însemnătate, fără aderență în mase și, de fapt, un organism politic trădător. Dar în corpolenta autobiografie din 1937, scrisă la Moscova, la cererea Kominternului, M. Pauker delira grandoman: "Partidul nostru nu este un mic partid marginal, care pretinde că face politică în țara noastră. El este partidul clasei muncitoare a României și un factor însemnat în politica țării. Printr-o activitate corespunzătoare, importanța lui poate crește enorm, el constituind deja un mare obstacol în calea fascismului României. A devenit puternic partid de masă care va organiza victoria". În realitate, acest partid minuscul era total subordonat Kominternului, centralei de la Moscova și, o vreme, federației balcanice a partidelor comuniste. Toate hotărîrile importante - de la numirea secretarului general și a Biroului Politic pînă la tactica și strategia partidului - se luau la Moscova. Toate litigiile dintre conducătorii numiți (și erau cronice) se soluționau tot acolo, fiecare urmărind să se afle în bune relații cu mărimile

Kominternului. Din cauza ilegalizării, funcționa un Birou Politic și un Secretariat în străinătate (de obicei la Viena) și altele în țară. Neînțelegerile, din această cauză, erau, cum spuneam, permanente. Și M. Pauker - căsătorit cu Ana Rabinson, cu care a conceput doi copii, unul născut la Viena și unul la Moscova - a fost campion în aceste fracțiuni intestinale. În 1931, din dispoziția Kominternului, al cincilea Congres al PCR a condamnat ambele grupări fracționiste. O vreme Pauker a fost îndepărtat din conducerea partidului dar, curînd, a fost cooptat din nou. A reluat disputele intestinale, de care, temperamental, nu se putea lipsi. În 1937 a fost chemat la Moscova din dispoziția chiar a lui Egor, șeful NKVD. S-a dus, deși amicii l-au avertizat să nu răspundă invitației. Au inventat "analizele" la Komintern, apoi e exclus din partid. Credea că se va reveni asupra deciziei. Se înșela. Imediat după excludere a fost arestat și a intrat în ancheta NKVD. După tratamentul de rigoare, a recunoscut că a făcut spionaj, încă din 1930, pentru România. A fost condamnat la moarte și, în august 1938, executat. Cam tot pe atunci, au avut aceeași soartă mai toți liderii PCR aflați la Moscova. Soția sa, Ana Pauker, se afla în închisoare în România și a primit misiunea să prelucreze printre deținutele comuniste decizia de excludere din partid a soțului (nu știa că a fost executat). Teroarea stalinistă a prins în arcele ei distrugătoare nu numai bolșevici sovietici dar și mulți comuniști din străinătate.

Ediția aceasta a fost alcătuită de dl. G. Brătescu, ginerele lui Marcel Pauker. A tradus textele (din germană) și le-a înzestrat, pe fiecare, cu note învățate și lămuritoare, fără de care ar fi rămas, adesea, obscure în înțeles. A daug că această carte apare la Editura Univers Enciclopedic, inaugurînd colecția "Mica bibliotecă de istorie contemporană". Postfața dlui Florin Constantiniu, istoric reputat, necesară, e și foarte bună. Avem nevoie vitală de astfel de cărți de documente.

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Din gramatica urării

TOT mai puține dintre urările contemporane par să adopte formula directă, în care doar modul verbului marchează forța - magică - a prevestirii binelui. Forma tipică a urării e un enunț cu verbul la modul imperativ sau conjunctiv: "Fii fericit"; "Să trăiești"; textele populare (colinde, plugușoare, sorcova) o ilustrează din plin: "Rămîi gazdă sănătoasă/ cu colinda veseloasă"; "Rămîi dară sănătos/ Ca în vestea lui Hristos"; "Și vă veseliți"; "Să trăiți/ să-mbătrîniți"; "Iar (cutare) cel frumos/ El să-mi fie sănătos" etc. Verbul urării se referă fie direct la starea destinatarului - "Fiți sănătoși și veseli!"; "Să trăiești ani mulți cu sănătate și voie-bună" (citate din corespondența lui P. Zarifopol), fie la puterea divină care o creează: "să vă dea Domnul tot ce doriți..."; "Dă, Doamne, gazdei noroc". Combinarea celor două formule nu e întîmplătoare în urarea de mai jos, în care bucuriile momentului pot fi atribuite direct, dar cele pe termen lung au nevoie de invocarea ajutorului divin: "Anul Nou să-l petreci cu sănătate și fericire și să-ți deie Dumnezeu întru-însul și în cei viitori toate cîte îți dorește sufletul meu" (I. Heliade Rădulescu, scrisoare din 1839). Urările mai noi au substituit agentul transformării, de multe ori sub presiunea ideologiei: "noul an să vă aducă..."; "sărbătorile de iarnă să vă aducă multe bucurii, sănătate și ani mulți" etc.

Tiparul mult mai răspîndit astăzi, mai ales în structurile convenționalizate ale urării, cuprinde un "verb de declarație", un așa-numit (în pragmatică) "performativ explicit". A ura explicitează actul de vorbire; în concurență cu el și cu o valoare asemănătoare apare verbul *a dori*, care

descrie condiția sincerității, corespondentul interior al urării: "vă urăm multă sănătate, bucurie și tot ce vă doriți"; "vă dorim multă sănătate, fericire, noroc". Echivalarea celor două verbe și mai ales desemantizarea lor prin folosire insistență sînt dovedite de proliferarea unor combinații ilogice, de tipul *a dori urări*: "vă dorim din toată inima calde urări de sănătate, viață lungă, fericire..."; "vă doresc cele mai bune gînduri"... La fel de absurdă e combinația *a ura fericituri*: "să-i urăm domnului C. fericituri pentru cîștigarea bătăliei..."; cele două cuvinte se contrazic, în măsura în care urarea vizează viitorul, iar fericirea are ca obiect un rezultat, ceva deja obținut.

Limbajul oficial a introdus în această serie și verbe ca *a adresa*, *a exprima*: într-un plugușor oficial puteam deci înțîlni versurile "S-adresăm la fiecare/ În prag de an o urare".

Și mai specifice pentru limbajul cult (scris) contemporan sînt obiectualizarea urării, metadiscursul, citarea; urarea devine un citat, izolat de restul textului prin mijloace grafice, pus uneori între ghilimele. Autorul, convins de caracterul clișeizat al formulei de urare, îi anulează orice sugestie magică, reducînd-o la un semn, la o simplă formulă de salut: *vă dorim "sărbători fericite"*; "sărbători fericite" și "la mulți ani cu sănătate" *vă urează cu toată dragostea...* Urarea primește, ca orice substantiv, articol și determinant adjectival: *vă urăm un călduros "La mulți ani"*; *vă doresc multă sănătate și tradiționalul "La mulți ani!"*; *vă urează sănătate, fericire și un sincer "La mulți ani!"*... Citată, urarea e doar purtătoarea unor mărci afective convenționale.

CERCETĂTORUL care se va întreba pe ce căi a ajuns să apară în revista de filosofie *Diotima* (nr. 16, 1988, Chronos et Kairos, Entretiens d'Athènes, Institut International de Philosophie), articolul semnat de Constantin Noica și intitulat "Le temps privilégié de la culture européenne" ("L'homme européen est chronophage, il devore le temps au lieu de s'en laisser devorer. Savoir «incapsuler» le temps s'avère être sa principale vertu"), va afla răspunsul în această corespondență din ultimii ani de viață ai filosofului, către soții Hurmuziadis, cuplu eleno-român de distinși intelectuali și creatori. Astfel, George D. Hurmuziadis a aparținut

helenismului diasporei: și-a făcut studiile la Atena și București, stabilindu-se la sfârșitul celui de al doilea război mondial în Argentina, unde a publicat cărți și a ținut conferințe, înainte de a reveni în Grecia. Cartea sa *Cultura Greciei: antică, bizantină, modernă*, scrisă în limba spaniolă, a fost tradusă și în românește (Editura Științifică și Enciclopedică, 1979). Tot în traducere românească i-a apărut și volumul de proze *Idolii* - la Editura Univers. În Grecia, unde a revenit în 1964, a publicat peste 20 de volume de proză, eseuri, critică literară, cu o susținută, de asemenea, activitate de traducător din limba română. În anul 1977, Academia din Atena i-a acordat premiul pentru literatură, în 1979 guvernul argentinian i-a conferit Medalia "Meritul pentru independență" în gradul de comandor. Pe filosoful Noica, l-a cunoscut prin soția sa, care scria, într-un emoționant epitafor dedicat vechiului său prieten: "Pe Dinu, cum îi spuneau colegii și prietenii, îl cunoscusem încă din anii facultății, având multe cursuri în comun. Îl întâlneam prin cularele săliilor de cursuri, grăbit dar și atent, fugea parcă mereu după timp. Ultima dată îl întrezărisem la Paris, puțin înainte de război, prin 1938, venise pentru o specializare, era într-un cinema, din vechiul cartier latin, sala «Ursuline», specializată în filme de «avant-garde». Se dădea «Opera de quat'sous» - parcă era ieri". Reîntâlnirea a fost mult mai tardivă, după anii de detenție ai filosofului. Familia Hurmuziadis a făcut, deci, legătura dintre Constantin Noica și Evanghelos Moutzopoulos, care i-a deschis accesul la publicațiile conduse de dânsul și l-a invitat la diverse congrese, pentru care filosoful român n-a primit sau n-a solicitat viza autorităților naționale.

Profesorul I. Evangelos A. Moutzopoulos, al cărui nume revine edificator în corespondență, este unul dintre cei mai străluciți reprezentanți ai gândirii filosofice eline contemporane, profesor universitar și decan al Universității din Atena, director al revistei *Diotima*, fondator al Fundației de Cercetări și Editări de Filosofie Neoeleonică. Istoric eminent al filosofiei, a tradus în limba greacă, în opt volume, *Summa Theologica* a Sf. Thomas de Aquino, fiind un mare cunoscător al operelor lui Platon, Aristotel, Plotin, Proclus, al lui Spinoza, Kant, Hegel, Schopenhauer, Brailas și Bergson. El îl prețuia în mod deosebit pe Constantin Noica, pe care-l înfățișa drept unul dintre "spiritele luminate ale conștiinței europene" și pe care-l considera drept prieten intim - vezi "Un maître intime, Constantin Noica, 1909-1987", scris la moartea acestuia. La rândul său, filosoful român a scris despre E. Moutzopoulos, de ex. despre lucrarea acestuia *La conscience de l'espace*, unde îi și enumeră dintre lucrări: *La musique dans l'oeuvre de Platon* (Paris, 1959), *Gândire și eroare* (în limba greacă, Atena 1961), *Critica filosofiei platonice la Bergson* (Atena, 1962), *Formes et subjectivité dans l'esthétique kantienne, Antichitatea și problema categoriilor timpului* etc. Sub pseudonimul C. Nicasius, analiza, încă din 1968, opiniile filosofului afin, concepțiile acestuia în problema conștiinței timpului și spațiului, așa cum fuseseră exprimate și în lucrarea "Istoria filosofiei ca știință istorică și meta-istorică": "Deci ceea ce constituie noutatea spiritului științific modern este ideea accelerației și cătuși de puțin aceea a timpului entropic. Științele umane întâlnesc științele naturii prin mijlocirea ideii accelerației. Timpului cronologic de care face mare caz Spengler i se va opune timpul accelerației, adică al kairicității" - kairos-ul fiind în această accepțiune dezmințirea timpului uniform, deci acela care ne solicită să înțelegem totdeauna timpul însuși și timpul culturii (vezi "Le temps privilégié de la culture européenne", *Diotima*, numărul citat). Două decenii mai târziu, în aceeași publicație, Evangelos Moutzopoulos îl caracteriza în acești termeni pe Constantin Noica, la trecerea în neființă: "Filosof de înaltă clasă și de o nemărginită erudiție, om de cultură excepțional, din care destinul, stăpânit de el cu o putere de îndurare fără margini, a făcut un adevărat înțelept, un stoic liber în interiorul lui, pe modelul prizonierului lui Epictet. Către sfârșitul vieții sale, își găsisse un adăpost în locașul său din munții Carpați meridionali. Pacea ce domnea într-însul îi dădea elanuri, totuși, cu greutate de înfrânt, ale unui suflet alert, sensibil la nuanțele noționale și arzând de dorința creației. Îi admira pe aceia dintre filosofii contemporani pe care-i numea «cruciații imposibilului», fără să știe că darurile sale îl așezaseră în fruntea lor."

Scrisorile ce urmează, în număr de 14, au fost expediate între anii 1978 și 1985, cititorul având a aviza singur asupra interesului pe care-l prezintă, fie și sub simplul aspect omenesc/cotidian. Ele ne-au fost puse, cu deosebită amabilitate, la dispoziție de către dl. Radu Dimitriu, fratele d-nei Lucia Hurmuziadis-Dimitriu, prin extrema bunăvoință a d-nelor Cornelia Papacostea-Danielopolu și Mihaela Ghițescu. Deosebit de folositoare ne-au fost, de asemenea, datele informative foarte bogate oferite de d-na Athanasia Glycofydis-Leontsini, căreia, de asemenea, îi exprimăm întreaga noastră grațitudine.

Barbu Cioculescu

INEDIT

Din corespondența

Adresa: Mme Lucia Hurmuziadis, Aglavron 11, Atena 40, Grèce - Par avion.

Trimite: C. Noica, Str. Drumul Taberei 66, ap. 56, 77388, București, România.

Ștampila poștei: Athinai, 21. X. 1978

12. X. 978, Păltiniș

Mult stimată Doamnă Hurmuziadis,

Vă închipuiți cât de rău mi-a părut că nu v-am putut întâlni, cu prilejul vizitei Dv. în țară. Am fost mișcat de gândurile Dv. atât de bune și de faptul că traducătorul unor pagini de-ale mele este soțul unei foste colege. Desigur ne-am cunoscut, dacă nu în țară în orice caz la Paris, în 1938. M'ar fi interesat mult de tot experiența Dv. umană și spirituală. Ne vom revedea, aici sau în țara de vis în care vă aflați? Mi-o doresc din toată inima.

Vă voi trimite "Sentimentul românesc al ființei", dacă nu aveți întâmplător cartea de aci, și o nouă lucrare ce stă să apară: "Șase maladii ale spiritului contemporan"; de asemenea un "Platon" alcătuit din introducerile mele la ediția completă pe care o publicăm la noi. Pe ultimele două le voi traduce în franceză. Îmi veți spune cândva, poate, dacă ar interesa și publicul grec.

Dar Dv., stimată colegă? Aș fi fericit să aflu că ați putut da expresie câtorva din gândurile care vă vor fi încercat. În definitiv facem parte amândoi dintr-o generație care a crezut în slova scrisă. Peste ani și dincolo de cruzimile și capcanele istoriei, mă gândesc că scrisul, sau măcar contemplația, au fost lucrul cel mai bun.

Transmițeti vă rog soțului Dv. gândurile mele alese și pline de recunoștință. Vă voi da așadar un nou semn și poate atunci îmi veți spune un cuvânt, care mă va bucura ca acesta, recent primit.

V'a mai plăcut ceva în țară? locurile ei? oamenii ei? noutățile ei?

Vă sărută mâinile, cu sincer devotament, al D-voastră,

Constantin Noica

Adresa: Mr. et Mme Hurmuziadis, Aglavron 11, Athènes 404, Grèce Par avion.

Trimite: C. Noica, Str. Drumul Taberei 66, ap. 56, 77388, București, România.

Ștampila poștei: Athinai, 8. 1. 1979 - București, 30 decembrie '78

Ilustrată de sărbători, format carte poștală, reprezentând colindători în costume maramureșene, eventual plugușorul.

Dec. 1978, București

Vă trimit, la rândul meu, cele mai

calde urări de sănătate și fericire pentru 1979!

Am fost deosebit de interesat de rândurile Dnei Hurmuziadis și aș fi fericit să putem avea un schimb de păreri asupra veacului acestuia straniu și a experiențelor noastre atât de diferite.

În nădejdea că veți reveni curând la noi, mai curând decât aș putea veni eu în Grecia Dv. glorioasă, rămân, cu alese și devotate gânduri,

al D-voastră,
Constantin Noica

Adresa: Mme Lucie Hurmuziadis, 11, Aglavron 11, Atena 412/I, Grecia - Par avion.

Trimite: C. Noica, Str. Drumul Taberei 66, nr. 56, 77388, București, România.

Ștampila poștei: București, 10.7.'79 și Athinai 17.VII.1979

9.VII.979

Stimată și iubită Doamnă Hurmuziadis,

Am primit cu bucurie rândurile D-voastră și vestea că veți veni în țară la finele lui August. Voi fi neapărat în București, la data la care mă veți informa că veniți. Poate vă sunt de folos în contactul cu editurile, deși văd că aveți de pe acum bune legături.

Fiind în provincie, nu mi-am putut încă procura cartea apărută, "Cultura Greciei", care mă interesează în chip deosebit. O voi avea până la venirea D-voastră.

Vă mulțumesc din inimă pentru intenția de a-mi prezenta ultima lucrare. La București reținusem o recenzie cu bibliografia lucrărilor mele. Din păcate n'o am la mine, acum când vă scriu. Esențialul este că am câteva opere originale (care abia în anii ce vin vor căpăta sens unitar, cu un "Tratat de ontologie" pe care vreau să-l public), după cum am făcut să apară traduceri comentate din clasicii greci și germani ai filosofiei. Sper să-mi apară "Despărțirea de Goethe" la o editură vest-germană și "Cele șase maladii" în limba franceză sau spaniolă. Dar rămân, deocamdată, un cercetător și gânditor român care a înțeles să-și pună, în primul rând pentru sine, câteva din marile probleme pe care i le-au trezit textele clasice, cu dragoste frecventate de-a lungul unei vieți.

Poate despre unele din aceste probleme vom sta de vorbă, în întâlnirea noastră, ca și despre sensurile și jumătățile de sens ale vieții. M'aș bucura să aflu că ați fost fericită, cum în fond am fost eu, cu detașarea de viața comună.

Cu aceeași emoție aștept revederea D-voastră și vă trimit, ca și soțului, gândurile mele cald devotate.

Constantin Noica

Iui Constantin Noica

Adresa: Mme Lucia Hurmuziadis, Aglavron 11, Athènes 404, Grecia - Par avion.

Trimite: C. Noica, Str. Drumul Taberei 66, Bl. 0 56, ap. 56, 77388, București
Ștampila poștei: Păltiniș, Jud. Sibiu, 11. X. '79 - Athinaï 22. X. 1979

10. X. 979 Păltiniș, Sibiu

Lucia dragă,

Mă gândeam să-ți scriu, în primul rând în legătură cu atât de frumoasa și (îngăduie-mi să spun) neașteptat de instructiva carte a conului Georges, când aflu de la București că mi-au sosit 2 pachete cu cărți de la tine, poate și un cuvânt. Dacă întârziu aci în munți voi cere să-mi fie retransmise, căci sunt nerăbdător să văd ce ai mai trimis cu atâta generozitate.

"Cultura Greciei" este admirabil concepută, ca o Grecie văzută *dinăuntru*. Chiar din primul capitol - pe care orice om de cultură european crede a-l deține dinainte - cititorul învață o mulțime de lucruri în legătură cu știința și tehnica greacă. În general, totul apare într-o lumină oarecum diferită, dar deloc deformată, iar materialul documentar este cuceritor și convingător, fără să îngreuneze lectura. Un singur lucru mă nedumerește: traducerea principiului sau elementului presocraticilor prin "Eu". Este gândul autorului? este al traducătoarei, excelentă în toate celelalte privințe?

Aș vrea să spun, la capătul lecturii, că al *treilea* "miracol" grec, Grecia de după 1821 și de astăzi, ne este încă datoare, sau *își* este datoare. Îi spuneam și prof. Moutzopoulos că nu înțeleg risipa greacă de valori umane în lume. Dacă diaspora greacă a fost o necesitate - și o binefacere pentru țările în care intelectualii și oamenii de acțiune au ajuns - ea este acum un anacronism și, aș spune, o lipsă de patriotism. Ce caută atâția cărturari și creatori greci în lume, în timp ce țara lor nu e una de *mare* cultură, de mari inițiative, de mari institute de cercetare, cum voi singuri mi-o spuneți? Mi se pare de neînțeles ca eu să fac ediția Coridaleu (de altfel a trebuit să renunț, după 2 vol.) și nu un învățat grec, după cum mi-e de neînțeles că noua ediție Aristotel se pregătește la Berlin și nu în Grecia. Firește, nu mai putem spera totul de la Grecia, într-o lume ridicată de ea la cultura cea mare. Dar nu ne place să vedem o Grecie nouă a negotului (care nu mai are importanța civilizatorie din antichitate), în locul uneia a culturii.

Dar de ce-ți spun toate acestea, în loc să-ți mărturisesc câtă bucurie mi-a făcut să te revăd, să-ți cunosc soțul și să vă ascult pe amândoi? Probabil și-o voi spune în scrisoarea următoare, cea în care-ți voi mulțumi pentru dar.

Până atunci rămân, cu mișcate gânduri, al amândurora,

mult devotat,

Dinu Noica

Adresa: Mme Lucia Hurmuziadis, Aglavron 11, Athènes, 412/I, Grèce, Par avion.

Trimite: C. Noica, Drumul Taberei 66, ap. 56, 77388 București

22 Nov. 1979
Păltiniș

Dragă Lucia,

Mă pregăteam să-ți scriu un cuvânt în legătură cu prima ta scrisoare, care s'a încrucișat cu a mea, când tocmai îmi este retransmisă o a doua scrisoare, din 28 Oct. Îți mulțumesc cu toată căldura pentru ele și gândurile ce le cuprind.

Am rămas într'adevăr la Păltiniș, unde am venit îndată după plecarea voastră. Atât de prins sunt de lucrul meu încât nici măcar n-am văzut încă revista, care mă așteaptă la București. Dar poți fi sigură că mă interesează în chip deosebit și că-ți sunt recunoscător pentru trimiterea numerelor apărute, ca și pentru îndemnul pe care l-ai dat d-nei Moutzopoulos să-mi trimită revista în continuare.

Am scris Rectorului, spunându-i că aș fi onorat și încântat să primesc o invitație pentru o conferință ori două în Mai-Iunie. Îți închipui cu ce bucurie vă voi revedea. Pentru frumusețile Greciei nu știu dacă mai am organ: am trecut totul în idee, de-a lungul vieții retrase pe care am dus-o, iar Grecia este pentru mine *în texte*. Nu dau un dialog platonician pentru o insulă și un cer albastru. Evident, le poți avea pe amândouă, și poate că una a făcut cu puțință pe cealaltă; dar spiritul este, în puritatea lui, mai puternic decât geografia și ruinele, oricât de sugestive ar fi ele.

Aceasta nu înseamnă că aș ezita să vin spre a vedea lucrurile și cu alți ochi. Poate că tot ce-ți spun nu e decât o pregătire pentru eșecul posibil al vizitei mele, date fiind stările de lucruri de aci.

Mă întrebi de o traducere potrivită pentru (...) și εἰς. Noi avem pe "ființare", unde ar fi și caracterul verbal și cel substantival. Dar la presocratici folosim "principiu". În cazul că ar fi vorba de o reeditare, m'aș uita din nou prin carte; dar te asigur că, în linii mari, e foarte bine tradusă.

Mă bucur să văd că, după ce ai străbătut câteva lumi și culturi, mai ai interes pentru cultura românească. Îl merită ea? Câteodată îmi spun - ca ziaristul acela francez despre cultura rusă de astăzi - că tot ce avem mai bun este publicul cititor.

Vă doresc succes cu nuvelele și în toate. De pe acum vă trimit calde urări pentru Sărbătorile ce se apropie.

Cu devotate gânduri pentru amândoi,

îți sărută mâinile afectuos,

Dinu

Adresa: Mme Lucia Hurmuziadis, rue Aglavron 11, Athènes 404, Grèce - Par avion.

Trimite: C. Noica, Str. Drumul Taberei 66, Bl. 0 56, 77388, București, România.

7.III. 980, Păltiniș

Lucia dragă,

Mă pregăteam să-ți scriu că vin în luna Mai să vă vizitez, când m-am trezit în fața unui refuz: nu pot pleca să conferențiez în străinătate decât cu aprobarea Academiei.

Am cerut prof. Moutzopoulos să trimită o adresă Academiei și sunt convins că voi avea un răspuns favorabil. Nu-l voi avea însă la timp pentru luna Mai, așa încât am cerut să mi se amâne conferințele pentru Septembrie-Octombrie.

Între timp am primit atât de buna ta scrisoare din 10 Februarie, așa cum voi ați primit și voi rândurile mele de Sărbători. Urarea atheniană îmi sosise și ea. Ești o prietenă credincioasă, și am un motiv în plus să repet că viața m'a lipsit de-a lungul anilor de contactul cu o ființă ca tine.

Îți mulțumesc pentru felicitări. Am luat într'adevăr un premiu de oarecare importanță și în clipa de față sunt acreditat în lumea de aci. Nu se știe însă cât durează ceasurile bune, într-o lume atât de instabilă ca a noastră, așa încât mă grăbesc să folosesc prilejul ce mi se dă, punând sub tipar ce s'a adunat de-a lungul a 25 de ani de tăcere. Am acum două cărți sub tipar, pe care le vei primi din primul ceas de apariție.

Am primit *toate* numerele din *Diotima* și-ți mulțumesc din inimă. Sunt interesante în întregime pentru mine. Le voi trece de altfel unor colegi mai tineri, pe care am obiceiul să-i înzestrez cu tot ce mă îmbogățește pe mine.

Stau mai departe retras la Păltiniș, încercând să scriu o Logică, după ce mi-am terminat Ontologia. Îmi închipui că vezi la soțul tău ce înseamnă furor-ul creator în anii târzii. Sunt total liber dar am de lucru mai mult decât oricând. Îmi place să spun celor care mă importunează cu tot felul de invitații de a participa la viața culturală contemporană, că visez să scriu cărți pentru un cititor care nu s-a născut încă.

Tot ce-mi spui, cu privire la viața fărâmițată pe care o duci, îmi sună străin, când mă gândesc că trăiești într-una din capitalele lumii. Îți voi spune cu prietenească cruzime că este vina *ta* dacă nu reușești să-ți disciplinezi ziua. Suntem datori spiritului, în anii târzii, mai mult decât vieții obișnuite, dacă am reușit - cum este cazul tău - să ne cultivăm spiritul de-a lungul anilor. Chiar dacă nu ești creatoare, ești unul din acei cititori aleși pe care autorii și-i visează și doresc. Răsplătește-i, citindu-i!

Cât despre actualitățile politice, suntem destul de avizați, la vârsta noastră, asupra vanității lor. După ce

am trăit războaie și revoluții, agitația politică a zilei trebuie să ne pară o simplă ceartă între copii. Esențialul pentru noi este că Europa a ieșit din sfera zeului Ares. Mă întreb chiar dacă război, în mare, va mai avea loc undeva în lume. Restul este anecdota zilei, cu întâmplările ei chiar tragice, dar ne semnificative pentru Cartea cea mare a lumii.

Îți doresc așadar seninătate și bună deschidere spre miracolul culturii.

Al vostru, sincer,
Dinu Noica

Adresa: Mme Lucia Hurmuziadis, Aglavron 11, Athènes 412/II, Grèce - Par avion.

Trimite: Dinu Noica, 2440 Păltiniș, Jud. Sibiu, România

31 Mai 1981, București

Dragă Lucia,

Am primit cu atât mai multă bucurie rândurile tale din 11 Mai cu cât îmi anunți în ele sosirea voastră în Iulie. Dacă va fi în prima jumătate, voi fi total liber; dar oricând veți veni, mă fac liber pentru voi, sau cobor de unde aș fi cocoțat, ca să vă văd.

Am regretat și eu că n-am putut veni în Mai, dar aflu acum că prof. Moutzopoulos a fost operat. Probabil l-aș fi stânjenit cu prezența mea, chiar dacă ați fi fost voi dispuși să mă preluați și călăuziți (*sic*)!

Nădăjduiesc să nu fie vorba de vreo operație mai gravă. Profesorul a dat lucrări f. bune, dar cred că ar putea da unele încă mai bune în viitor, dacă... ia exemplul unuia ca mine și se retrace la timp.

Sper să vă pot trimite în curând o nouă lucrare, a cărei apariție s'a tot amânat. Continui să scriu, deși am predat săptămâna aceasta la Ed. Științifică lucrarea vieții mele, un fel de sistem de filosofie.

Cu cât trec anii, cu atât văd mai clar ce bine am ales noi, cei care ne-am angajat în cultură: avem ce face și anii târzii.

Vă doresc timpuri bune, în așteptarea voastră aci.

Cu prietenești gânduri conului Georges, îți sărută mâinile, deosebit,

Dinu N.

- continuarea în pag. 10 -

Din corespondența lui Constantin Noica

- urmare din pag. 9 -

Adresa: Madame Lucia Hurmuziadis, Aglavron 11, Athènes 412/I, Grèce
Exp.: Dinu Noica, 2440 Păltiniș, Jud. Sibiu, România
Ștampila poștei: Păltiniș 4. XII. '80 și Athina 15. XII. '80.

3. XII. '980, Păltiniș

Dragă Lucia,

Nu am răspuns rândurilor tale atât de prietenești în Sept., în nădejdea că voi avea ceva mai bun de spus sau de trimis, dacă nu chiar că voi ajunge pe la voi. În fapt, deși aveam de rândul acesta hârtiile, n'am mai plecat, căci mă rețineau aci proiectele a căror realizare nu mai poate suferi amânări, la anii mei. Poate la anul voi reuși să-ți trimit un fel de lucrare a vieții mele, ce ar(e) sorti să apară.

M-au bucurat succesele și ecoul conului Georges aci, unde am văzut la timp cele publicate în "Rom. literară", cu frumoasa ta prezentare. Simt că și dânsul are o a doua patrie la noi.

Nu mai știu nimic de prof. Moutzopoulos, căruia e drept că nu i-am mai scris de mult. M'am tras îndărăt din toate, inclusiv din contactele cu oamenii, și stau în odăita mea din Păltiniș cu câteva gânduri, cărți și cu imaginea lumii viitoare, luminoasă pentru mine. Se vor petrece desigur lucruri frumoase într-o Europă lipsită de conflicte, iar geniul științific și creator al acestei lumi rezervă umanității noi surprize. Poate că artele vor avea mai puține reușite căci vine peste lume un ceas aspru al ideii. Dar Grecia voastră cu atât mai mult va străluci în lume.

Să-ți spun că sper să ajung a o vedea la anul, și astfel să vă revăd și pe voi? Oricum, Cartea Vieții trebuie lăsată deschisă. Vă doresc și vouă să mai aveți parte de bune surprize și întâlniri, iar pentru că se apropie Sărbătorile, vă trimit, cu toată prietenia, cele mai calde urări de sănătate și fericire.

Îți sărută mâinile,
cu devotate gânduri,

Dinu N.

Adresa: Madame Lucia Hurmuziadis, Aglavron 11, Athènes 412/I, Grèce - Par avion.

Expedito: C. Noica, 2440 Păltiniș, Jud. Sibiu.

Ștampila poștei: 8. VI. '81.

5.VI. Păltiniș

Dragă Lucia,

Poate v-ați întors din Mexic, așa încât îți scriu câteva rânduri de

mulțumire pentru buna scrisoare trimisă.

Mă bucură să aflu că aveți mari satisfacții călătorind. Eu am ales alte satisfacții, cele ale singurătății și scrisului. Mă simt totuși dator să fac ceva pentru societate, încât m-am hotărât să "antrenez" câțiva tineri pentru performanțe culturale, văzând că nimeni aci nu se ocupă de așa ceva. Acest proiect mă reține în țară căci e vorba de 10-15 tineri pe care, prin corespondență, încerc să-i îndrumez. Mă gândesc să recomand pe unii pentru plecare în străinătate. În Grecia nu se dau burse? ori nu se fac schimburi de cercetători? Dacă vrei, întrebă pe prof. Moutzopoulos în acest sens.

În curând veți primi o nouă carte de la mine. Pe când ceva de la voi?

În așteptare rămân, cu multă prietenie, al vostru devotat,

Dinu Noica

Adresa: Mme Lucie Hurmuziadis, Aglavron 11, Athènes 412/I, Grèce.
Exp.: C. Noica, Str. Drumul Taberei 66, ap. 56, 77388, București, România.

11. X. '981, București

Dragă Lucia,

Am primit la timp scrisoarea ta de la începutul lui Iulie și... v-am așteptat aci. Poate ați fost pe la noi, dar m'ați "menajat", în realitate mi-ați făcut o nedreptate. În orice caz mă bucur că înțelegi nevoia mea de izolare, în ultimii ani când mai pot încerca să creiez. Sunt bucuros să văd că "mașina" funcționează încă, de altfel ca și la soțul tău, căruia îi doresc cu colegialitate și drag succese peste tot în lume.

Am primit de la prof. Moutzopoulos *Diotima* și am fost mișcat de rândurile, pline de înțelegere, pe care le-ai scris despre mine. În curând vei primi "cartea vieții mele", mai ales în a doua ei parte, "Tratat de ontologie".

Întrucât prof. Moutzopoulos mi-a trimis o schiță de ontologie în manuscris, pe care i-am comentat-o într-o lungă scrisoare, îndrăznesc a-ți cere să-i traduci și oferi *numai* cele 38 sau 40 de titluri ale lucrării, din sumar (respectiv titlurile vol. II), titluri care sunt legate între ele și îi pot da o idee despre încercarea mea metafizică.

Lucrarea însăși nu o vei citi, căci este greoaie, dar mă bucur să știu că o vei avea între mâini și că vei vedea astfel unde își face iluzia că a ajuns unul dintre colegii tăi, căruia i-ai arătat, mai ales după revederea noastră, atâta bunăvoință.

Acum încerc și un Tratat de logică. În felul acesta cred că îmi duc delirul filosofic până la capăt. Ce va rămâne din el, nu știu. Dar faptul că am întâl-

nit, în viață, oameni înțelegători, la nivel cu totul superior, ca voi, îmi dă unele speranțe.

În nădejdea că la anul nu mă veți mai ocoli și că, în orice caz, veți fi sănătoși, mulțumiți și mai departe creatori,

îți sărută mâinile, devotat, și vă trimite amândurora calde urări colegiale,

al vostru,

Dinu.

Adresa: Mme Lucie Hurmuziadis, Aglavron 11, Athènes 412/I, Grèce.
Expedito: C. Noica, 2440 Păltiniș, Jud. Sibiu, România.
Ștampila poștei: 27.08. '82. Sibiu. Cea grecească lipsește.

26. VIII. '982, Păltiniș

Dragă Lucia,

Îți mulțumesc cu toată prietenia pentru rândurile trimise la începutul verii. Vestea că ai fost suferindă și aceea că nu veniți la noi în vara aceasta m-au întristat. Nădăjduiesc că te-ai refăcut pe deplin, așa cum nădăjduiesc că veți veni măcar la anul. Mă bucur mult să aflu că soțul tău are în continuare succese.

Trăiesc mai retras decât oricând: nu mai public nimic și încerc în tăcere să obțin un gând deosebit pentru Logica mea. Dar zeii nu mi-l dau încă.

Ajuns la București pentru două zile, am găsit buna ta ilustrată. Îți mulțumesc că nu mă dai uitării, pedepsindu-mă pentru tăcerile mele, ca și pentru întârzierea de-a veni să vă văd pe voi - și Grecia. La anii mei, viața nu mai are sens decât pe linia gândului. Roagă-te pentru un prieten chinuit de absolut.

Cu dragi gânduri prietenești,
al vostru,

Dinu Noica

Adresa: Madame Lucie Hurmuziadis, Aglavron 11, Athènes 412/II, Grèce.
Expedito: C. Noica, 2440 Păltiniș, Jud. Sibiu, România
Ștampila poștei: 15.12.'82. 2400 Sibiu. Lipsește ștampila poștei grecești.

13. XII. '982, Păltiniș

Dragă Lucia,

La generoasele tale rânduri din Octombrie, răspund acum, cu prietenie mulțumiri și cele mai calde urări pentru Sărbătorile Crăciunului și Noul an.

Întocmai vouă, noi trăim anii de capăt cu un sens activ. Trebuie să-ți mărturisesc însă - mai ales ție, care ai întârziat atât de îndelung în filosofie - că problemele ultime la care am ajuns

sunt chinuitoare. Nu vreau să-mi sfârșesc viața fără să ajung la o mare limpezire, dar câteodată mă tem că nu voi avea parte de ea. Ești foarte fericită că n'ai făcut din filosofie un sens în viață. Ce blândă e religia pe lângă ea!

Vă doresc amândurora ani buni și creatori. Feriți-vă de problemele-limită, ale vieții și ale gândului.

Îți sărută mâinile și vă asigură de caldul său devotament,

Dinu Noica

Adresa: Madame Lucia Hurmuziadis, Aglavron 11, Athènes 412/II, Grèce.
Expedito: C. Noica, Vila 12, 2440 Păltiniș, Jud. Sibiu
Ștampila poștei: București, 14. I. '85; lipsește ștampila poștei grecești.

1. I. '985

Dragă Lucia,

Vă trimit cele mai prietenești urări pentru noul an. În același timp îți mulțumesc pentru semnul pe care mi l-ai dat din Abanano. Călătoriți... călătoriți.

Eu stau pe loc, călătorind cu gândul mai departe, peste spațiile sece-toase ale logicii. Aș vroi să le fac fertile, și mă tem că nu mi-e dat. Îți voi trimite în orice caz cartea când va apărea "Scrisori despre logica lui Hermes".

Cu alese și calde gânduri,
al vostru,

Dinu Noica

Adresa: Doamnei Lucia Hurmuziadis, Aglavron 11, Athènes 412/II, Grèce.
Expedito: C. Noica, 2440 Păltiniș, Jud. Sibiu, România.
Ștampila poștei române ilizibilă, cea grecească lipsește.

29. XII. '985, București

Dragă Lucia,

Vă mulțumesc pentru urările voastre, statornic prietenești. Am fost și eu prin țări străine (spre a publica o Culegere filosofică din Blaga), dar nici de astă dată nu am ajuns pe la voi, în Grecia. Mă întreb dacă nu-mi voi sfârși viața cu singura imagine a Greciei pe care o am: cea în idee.

Vă trimit cele mai devotate urări. Peste puțin timp veți primi, sper, și o nouă lucrare.

Îți sărută mâinile,
al vostru,

Dinu Noica

Basil Munteanu, Permanențe românești. Discursuri și portrete, ediție îngrijită de Eugen Lozovan și Ruxandra Shelden, Editura R. D. Shelden, Cleveland (SUA), 1994, V + 300 p.

VOCAȚIA europeană a unei culturi se exprimă și se împlinește prin calitatea europeană a slujitorilor ei: formație, aspirații, morală, activitate, operă. Dintre aceste spirite europene, multe, pe care le-a produs și de care a beneficiat epoca interbelică, spre care ne uităm astăzi cu atîta nostalgie, Basil Munteanu este unul dintre cele mai interesante, iar opera lui de critic și de comparatist este una dintre cele mai puțin atinse de dintele timpului: rămînînd caracteristice pentru vremea cînd au fost zămislite, studiile sale au capacitatea de a atinge zona esențelor, a chestiunilor de principiu și rămîn de o stringentă actualitate și astăzi. Implicat adînc în contemporaneitatea sa literară, pe care o urmărește și o comentează cu o rară sagacitate din îndepărtatul său post de observație, de la Paris, între altele pentru o revistă europeană care apărea la Praga dar în același timp absorbit de studiile unui doctorat îndelung pregătit la Sorbona, despre doctrinele literare din prima jumătate a secolului trecut, care îi conferă o competență recunoscută în problemele comparatismului european, Basil Munteanu este unul dintre cei mai bine plasați cercetători ai vremii pentru a discuta și a propune o ecuație care să cuprindă și să încerce să rezolve vechea dilemă a culturii românești, sfîșiată permanent și periodic agitată de accese febrile între un tradiționalism agresiv, închistat, morocănos, și un europenism (cosmopolitism, sincronism) la fel de agresiv, de superficial și de săltăreț. Basil Munteanu este probabil cel mai abilitat cercetător interbelic pentru această dificilă conciliere, cred, în primul rînd pentru că el nu o abordează ca pe o problemă teoretică, ci o trăiește înainte de a o pune în termenii deveniți astăzi ai unei antinomii, fie ca autor al unei excelente și încă neegalate sinteze despre literatura română modernă, de la Junimea pînă la zi, fie ca istoric și cercetător al literaturilor europene, al celei franceze în primul rînd, cu care este adus în chip natural și permanent să compare și să pună în relație experiența propriei literaturi, a literaturii sale "materne" cum zice el undeva, cu umor și cu nostalgie. El este adus deci în chip natural să observe și să mediteze asupra existenței unor elemente constante și a unor variabile în studiul literaturii, subiect care revine nu întîmplător în cercetările sale pînă cînd ajunge să formeze, după mai bine de patru decenii de studiu, materia unui volum apărut în 1967, *Constantes dialectice*

Un critic de vocație europeană: Basil Munteanu

tiques en littérature et en histoire.

În definitiv, căutarea acestor constante este și una din căile prin care vechiul student al lui Ov. Densusianu se implică în cercetarea literaturii române, încă de la primele sale incursiuni în materie, în revista *Flacăra* din anii douăzeci; tot ele însușesc cercetarea sa ulterioară, și nu întîmplător între aceste constante una dintre cele mai importante, care revine mereu într-o formă sau alta, este vocația europeană a literaturii române. Este prima constatare pe care o produce lectura unei selecții din studiile și eseurile sale întinse pe distanța a vreo două decenii, între 1941 (cînd apar *Metoda și personalitatea în studiul literaturii și Sensul și interesul cunoașterii literare*) și anii șaiszeci, cînd are loc congresul de literatură comparată de la Chapel Hill, în urma căruia împărtășește redactorilor de la Europa Liberă câteva *Impresii personale din America*. Volumul, publicat de profesorul Eugen Lozovan, de la Universitatea din Copenhaga, și de Ruxandra D. Shelden, de la Universitatea din Cleveland, poartă nu întîmplător titlul apocrif *Permanențe românești*, el fiind destinat în intenția autorilor să răspundă într-un plan simbolic volumului din 1946, de *Permanențe franceze*. Editorii au fără îndoială dreptate să aleagă acest titlu pentru culegerea lor, a doua dintr-un lanț care începuse acum trei ani cu un volum de versuri și va continua, după cum ni se anunță, cu celebra *Panoramă a literaturii române contemporane și cu Permanențele franceze* abia menționate, în care intră atît textele cunoscute ale unor articole apărute în *Revista Fundațiilor Regale*, *Analele Academiei* sau publicații din străinătate, cît și cele, inedite, ale unor texte citite la Europa Liberă; ei au dreptate nu numai pentru că subiectele acestor studii sunt centrate, de cele mai multe ori, asupra unor personalități care reprezintă cu adevărat "permanențe" ale culturii și artei naționale (Brâncuși, Eminescu, Blaga, Densusianu ș.a.), ci mai cu seamă pentru că ideea constantă care revine în textul dar și în subtextul cercetărilor este aceea a identificării unui teren, a unui spațiu esențial în care valorile naționale își dovedesc vitalitatea și forța de germinație, determinînd un lanț de transmisii succesive, un legat al "specificului", o permanență. Ea este identificată în marile opere ale creatorilor români, dincolo de influențe și contacte, în orizontul mitic ancestral al țaranului din arcu

Carpaților, baza apropierei dintre Brâncuși, Creangă și Blaga (*C. Brâncuși, exponent și vestitor al genului românesc*) dar și în buna-cuviință, echilibrul, clasicitatea intuitivă a aceluiasi tip, care constituie baza "europenismului" unei întregi falange de scriitori, reprezentați aici de figura luminoasă a lui Densusianu, urmărit într-o prezentare aproape monografică, dar și a lui Eminescu sau George Enescu; în opera tuturor marilor creatori, spune Basil Munteanu, naționalul întîlnește mai devreme sau mai tîrziu universalul, iar "adevăratul sens al literaturii române moderne este cel al unei literaturi cu sănătoase rădăcini autohtone, cu înțeles uman și de răsunet, de o audiență europeană" (*La littérature roumaine et l'Europe*). Căci aceasta este marea lecție pe care o jumătate de secol de studii comparatiste și românești i-o clarifică învățatului nostru compatriot, și pe care el ne-o transmite din paginile acum resuscitate ale vechilor sale cercetări, pledoarii implicite pentru ideea unui autohtonism de ținută și de valoare europeană: *L' Autochtonie universaliste d' Eminesco, Caracterul original și farmecul Transilvaniei* ("înrădăcinarea transilvănenilor în solul natal, apoi elanul lor către absolut, deci voința de integrare în universal"), *La poésie de Lucian Blaga*,

Omul și pămîntul românesc ș.a. De fapt, plecînd tocmai de la realitățile culturii și literaturii noastre, Basil Munteanu afirmase încă o dată, la un congres de literatură comparată din 1961, că nu există universal fără particular și nici umanism fără particularism, ambele tipuri de concepte nefiind opuse, ci complementare, iar "elanul universalist pe care îl atribuim literaturii române implică existența unui al doilea, sau mai degrabă a unui prim termen generator, care se situează în opoziție cu acesta: e vorba de autohtonismul inerent și congenital, pasionat și pasional, al unui popor de țărani prin excelență și deci adînc înrădăcinat în pămîntul său natal" (*Un phénomène d'orientation synthétique: universalisme et autochtonie*, în vol. *Constantes dialectiques...*, p. 379); este învățămîntul cel mai de preț și al volumului de studii și articole apărut nu chiar atît de recent, la Cleveland, în anul 1994, care ne demonstrează - dacă mai era nevoie - cît de necesară este întoarcerea asupra operei regretatului nostru compatriot. Dar pentru a putea fi cu adevărat pusă în circulație, la îndemîna studioșilor care o așteaptă, ea ar trebui publicată la o editură din țară; poate că cei doi generoși și competenți editori vor relua seria lor sub auspicii autohtone, repartriindu-l în fine pe Basil Munteanu.

Mircea Anghelescu

IUGOSLAVIA. A fost cîndva o țară numită Iugoslavia. Aparent, nici mai bună, nici mai rea decît alte țări europene; de fapt, cu mult mai bună. Avea aceeași suprafață și populație ca România, era însă mult mai dezvoltată: apropierea ei geografică de Apus și politica anti-sovietică dusă de Tito făcuseră din vecina noastră cea mai avansată țară est-europeană, economic și social. În ochii românilor, Iugoslavia era deja Europa.

Astăzi, vorbim despre Iugoslavia la trecut și considerăm dezmembrarea ei drept un fapt natural. Pentru politicieni și pentru publicul larg, existența distinctă a Serbiei, Croației, Sloveniei etc. n-ar reprezenta altceva decît reîntoarcerea la firesc: popoare diferite, ținute pînă acum împreună cu forța, s-au eliberat, devenind ele-însele.

Așa să fie oare? Pentru că tulburătoarea întrebare fundamentală rămîne. Dacă Iugoslavia a reprezentat o creațiune artificială, de ce se desface ea atît de greu? Dacă republicile iugoslave n-au format niciodată corp comun, de ce țesuturile organismului cîndva unitar se rup cu atîta sînge și suferințe? Dar dacă Iugoslavia nu a fost o entitate artificială, ci una organică?

Răspunsul cinstit, fără demagogie și fără *parti pris*, ne plasează în fața uneia dintre cele mai sinistre catastrofe istorice ale secolului nostru, catastrofă în care cinismul comunist centralizant s-a îmbinat perfect cu orbirea locală. Războiul civil din spațiul iugoslav este, integral, opera politicianilor și a clasei conducătoare. Disperați că erau pe cale să piardă puterea, comuniștii sîrbi au preferat să dea foc casei lor comune, Iugoslaviei, decît să se retragă de la conducere. Iar mafiștii locali au preferat să fie numiți "domnule președinte" ori "domnule ministru", să se plimbe la New York și Strasbourg în limuzine cu pavilionul național, decît să rămînă simpli subordonați. Pentru aceasta, nici unii, nici alții n-au șovăit să-i înarmeze pe criminalii și demenții de pe teritoriul lor, dezlănțuind - în mod artificial - o

MIC DICȚIONAR

de Mihai Zamfir

luptă fratricidă, în care toți au avut de pierdut și nimeni de cîștigat.

Cîtă vreme trăiseră împreună, în același stat, croații, sîrbi și bosniacii nu avuseseră nimic de împărțit: 95% din populație nu dorea confruntarea, ajută pe concetățeanul în dificultate și puțin îi păsa de credința religioasă a vecinului de peste drum, cu care se înțelegea perfect. Însă războaiele civile ori revoluțiile sînt făcute de 5% din populație și suportate de rest. Ca în Iugoslavia.

Cînd s-a născut, după primul război mondial, Iugoslavia personifica un proiect îndrăzneț și modern - unirea economică și politică de etnii înrudite. Construind împreună, în 1918, o țară nouă, popoarele din această parte a lumii nu făceau altceva decît să prefigureze PIATA COMUNĂ și COMUNITATEA EUROPEANĂ, mergînd evident în sensul Europei de mîine. A fost prea frumos ca să fie adevărat! Peste 75 de ani, generoasa întreprindere se sfîrșea în moarte și lacrimi.

Clasa politică din fruntea oricărui stat face doar rareori și cu greu bine popoarelor stăpînite. Ascultînd doar de instinctul ei, le poate face însă un rău imens. Cazul iugoslav ar trebui să rămînă drept tragic avertisment pentru lumea întreagă: el oferă exemplul tipic de modul în care ambițiile stăpînitore (drapate în pretexte naționale ori ideologice) ale unor conducători preocupați numai de scaunul lor au putut distruge o țară. Și e vorba de ambițiile tuturor acestor iresponsabili, fie că ei au fost sîrbi, croați ori bosniaci, fie că au fost ortodocși, catolici ori mahomedani: pentru că, la judecata severă a istoriei, se vor afla în exact aceeași boxă.

Boema anilor '55

PRIN anii '55 - '60 suflarea artistică din București, alcătuită din mai multe generații de creatori - scriitori, pictori, actori - prefera să calce pragul anumitor localuri, cele mai multe aflate în zona centrală a Capitalei. Boema mai așezată, mai temperată, oscila între restaurante și cafenele mai confortabile, cu dichis și respectabilitate, precum Capșa, Athenée, Lido și Ambasador, boema "geniilor în devenire" căuta localurile mai mici, bistrourile și colțișoarele intime: Katanga, Grădinița, bufetul Boema, Podgoria, barul de la subsolul restaurantului Lido poreclit "Abatajul", restaurantele Dunărea, Cireșica, Bufetul și Ovidiu de la Șosea, iar boema absolută, înrăită de prea multă visare, putea fi găsită la bufetul Jerca și mai ales la Peștera, în Piața Rosetti. Printre figurile cele mai cunoscute ale boemei pure bucureștene se puteau întâlni oameni de înaltă cultură, artiști adulați, numeroși poeți, pictori, sculptori, ce-și căutau drumul în sus spre elita profesiei, dar și mulți candidați la gloria ratării frumoase sau dureroase. Apoi, mai erau și figuri de anonimi ce nu-și visau decât o faimă de moment, meteorică, în noaptea bucureșteană, născuți pentru uitare ori mistuiți de neșansă și de băutură.

Printre prezențele imperiale ce onorau boema anilor '50 - '65 aș aminti puternice și interesante personalități ca scriitorii Tașcu Gheorghiu și Radu Albala, dramaturgul Horia Lovinescu, profesorul și esteticianul Eugen Schileru, marele actor Ștefan Ciubotărașu, pentru a aminti numai pe câțiva, apoi o foarte compactă falangă de candidați la cerurile genialității: șarmantul literat Marcel Gafton, poetul Leonid Dimov, poetul baladist Tudor George poreclit "Aho", poetul gingaș și fost boxeur Teodor Pică, pictorii și graficienii Ionel Florescu, Constantin Piliuță, Tiberiu Nicorescu, Benedict Gănescu, Miha Vulcănescu, actorii Dorin Dron, Ion Nino Anghel, Ludovic Antal, C. Rautchi, Ștefan Mihăilescu-

Brăila, gazetarul Igor Grinevici, sculptorii Gh. Apostu și Valentina Boștină, admirabilul dramaturg cozeur George Astaloș, prozatorul cu suflet de aur Nicolae Velea, romancierul și poetul cu aură de bătrîn coțcar Ben Corlaci, și în sfârșit acele meteorice umbre de cafe-nea, de bodegi sau restaurante, ce au dispărut în anonimat: pictorul de gang Zogu Zaharescu, profesorul Fayon, poeta Maria Porumb, pseudo-poetul Fleancu, cel sortit mizeriei, "Ciorap", "Chibrit" etc. etc. Mai existau, apoi, și câteva grupări aparte de literați, pictori și actori ce se legaseră după simpatii sau pe apropiere de vîrstă, în care puteai întâlni cei mai diverși concurenți la porțile empireului: exuberantul prozator Fănuș Neagu, extaticul Nichita Stănescu, romanticul actor și truver Titi Rucăreanu, masivul interiorizat Mircea Albulescu, teribilul povestitor de Băilești, încântătorul actor Amza Pellea, ce păcăleau și luminau nopțile bucureștene, admirabilul grup al unor fini degustători de prietenie ca anglistul Mitică Mazilu, fabulatorul "Haș" Matei și alții. Dar la trei dintre aceștia voi reveni cu portrete aparte. Voi începe cu scriitorul **TAȘCU GHEORGHIU** de care m-a legat o prietenie bazată pe cea mai de seamă calitate a unui boem: un profund dezinteres ambalat în sinceritate.

Taşcu Gheorghiu, sau Șuli, cum îi spuneam noi toți cei apropiați lui, părea coborît, cum foarte mulți cronicari literari au subliniat, din lumea absolut fantastică a *Craior de Curtea Veche* al lui Mateiu Caragiale. De altfel el însuși era conștient de acest lucru, ca dovadă că, legănînd un ascuns orgoliu și simpatetism, învățase pe de rost întregul roman matein și declama cu duioșie fragmente din acesta ori de cîte ori îi făcea plăcere. Nu o dată, la ore tîrzii din noapte, cînd porneam spre casă, Șuli îmi povestea cîte un crîmpei din copilăria sa petrecută la Pontul Euxin, vorbindu-mi de educația aleasă primită din cea mai fragedă copilărie, și subliniînd mai cu seamă micul său univers

lipsit de griji, într-o familie cu stil de viață boierească. Nu știu dacă fabula sau nu, însă intenția sa de a-și crea ab ovo un portret de aristocrat era demnă de atenție. Se credea un Pantazi și își declara deschis originea grecească. Cochetase în tinerețe cu avangarda literară, dar fiind în fond un leneș conformist, prefera să deseneze pe colțuri de masă, decât să scrie. Însă atunci cînd a îmbrățișat arta traducerilor, a ales tot ca un avangardist - numai pietre rare, pe care să le șlefuiască îndelung și cu migală de orfevru. Nu întîmplător a tradus cu virtuozitate, numai pe sprînceană, din lirica franceză și nu fără ascunsă lui credință a ales *Ghepardul* lui Lampedusa pentru a alcătui o trinitate nobiliară: autor-personaj principal-traducător, nu dintr-un moft a talmăcit *Răposatul Matia Pascal* al lui Pirandello, și sub ochii mei Tașcu Gheorghiu a trăit marele vis al perfecțiunii transpunînd ca obsedat *Cîntecele lui Maldoror*, această stranie și rafinată proză a neînțeleșului Lautréamont. Actul traducerii era pentru Tașcu Gheorghiu un amestec de chin și diabolică plăcere, cînd timpul dispărea cu desăvîrșire din viața sa. Și pe cît de stranie era noblețea sa nedismulată, pe care și-o afișa deplin conștient, pe atît de neobișnuit era și modul său de viață. Ochii intelectualilor bucureșteni se obișnuiseră cu apariția acestui domn ce pășea cu distincție, absent, tacticos, îmbrăcat întotdeauna cu rafinament, dar evident cu o preferință constantă pentru bleumarin. Rar îl părea zîmbetul său fin, amestecat cu o vagă nuanță de malițiozitate.

Se culca întotdeauna în crăpatul zorilor, a l' alba, după ce scrisese toată noaptea. Dormea numai ziua, cam pînă la ceasurile prînzului, cînd pornea la drum să înceapă o nouă zi prin restaurante, redacțiile, cafenelele din București. Pe la ora 13-14 lua masa de prînz de obicei la Capșa, dacă nu sărea peste ea, mulțumindu-se cu cîteva plăcinte cu brînză calde, pe care le mîncea pe îndelete, cu vizibilă plăcere. Era destul de corpolent și restricțiile pe care și le impunea din cînd în cînd aveau o rațiune, de vreme ce două treimi din timp și le petrecea sezînd la masa de scris, la mesele de restaurant și la cafenea. De la Capșa pornea apoi la restaurantul Blocului Turn unde zăbovea mult, de obicei singur, la o ceașcă mare de cafea turcească și la o sondă cu citronadă preparată de el însuși dintr-o lămîie uriașă adusă prompt de chelner dimpreună cu aparatul de stors. Rar, cînd avea un companion, își comanda și o sticlă de vin roșu, excelent, de Sîmburești. Acest tabiet dura cam două ceasuri, apoi Tașcu Gheorghiu pornea iarăși cu pas măsurat pînă pe bulevardul Ana Ipătescu, unde se aflau sediile revistelor *Gazeta literară* și *Luceafărul*, la care avea aproape permanent colaborări. Regularitatea cu care trecea pe la

reviste ascundea nu o insistență părea agasantă unora, ci de fapt precitatea acestui om de mare calitate, și să-și cîștige greu existența. Traducea precădere din limba franceză, și accepta și comenzi neplăcute, pentru a putea achita consumațiile zilei. Chelnerii îl respectau și chiar admirau pentru amabilitatea cu care li se adresa acest boem domnos, dar și pentru bacșiturile boierești pe care le primea de la Tașcu Gheorghiu. Pentru o consumație de 15 lei, în zilele lui seniorul le adăuga încă pe atîta. Că erau și zile proaste, cînd însă chelnerii treceau consumația în cont, știindu pe domnul Tașcu om de o corectitudine exemplară, bun platnic și darnic de fire.

Așadar, după ce trecea pe redacțiile din bulevardul Ana Ipătescu mai dădea o fuguță pînă acasă pentru se primeni. Locuia nu departe, pe strada general Ernest Broșteanu, ce pornea de la Calea Dorobanților, unde stătea foarte înghesuit într-o cameră de demisol, care n-a putut scăpa decât cu cîteva ani înainte de a pleca spre veșnicie. După ce se mai și odihnea un ceas-două, pentru că după miezul nopții se înființau vara pe terasa largă a restaurantului Lido, și iarna în salonul din incintă așezîndu-se de regulă la prima masă de lîngă intrare, unde aerul era mai curat și zgomotul orchestrei mai estompat. Nu era un însingurat ursuz, cum credeau mulți, îi plăceau glumele bune și scriitorii tineri, care se așezau destul de departe de masa lui, pentru a-l înveseli sau a-asculta. Mîncea măsurat dar cu poftă de gurmand și bea puțin, însă numai vinuri de bună calitate sau, rar, coniac francezesc. Printre pușinii companioni mai apropiați mă numărăm și eu. Îmi făcea confidențe legate de câștigurile care lucra, migălea mult la fiecare vers sau frază, și-mi arăta cîteodată desenele sale în creion, dintre care excelau unele neașteptate posturi, în special ouăle sparte ce-l obsedau. Cînd i-a apărut *Ghepardul* era mîndru ca un copil lăudat - cu Lautréamont părea tot un copil ce visa cu fața scufundată ușor în pernă.

Ne plăcea să povestim despre el, deși prea puține legende de cafenea i s-a spus în seamă.

Singurul său cusur, însă foarte accentuat, era suspiciunea. Mereu era dispus să bănuiască un alt sens în cele ce-i spuneai. Ilustrul italianist care era Ștefan (Fănică) Crudu mi-a și reprodus o mostră. Întîlnindu-se pe stradă cu Șuli, Fănică îl salută:

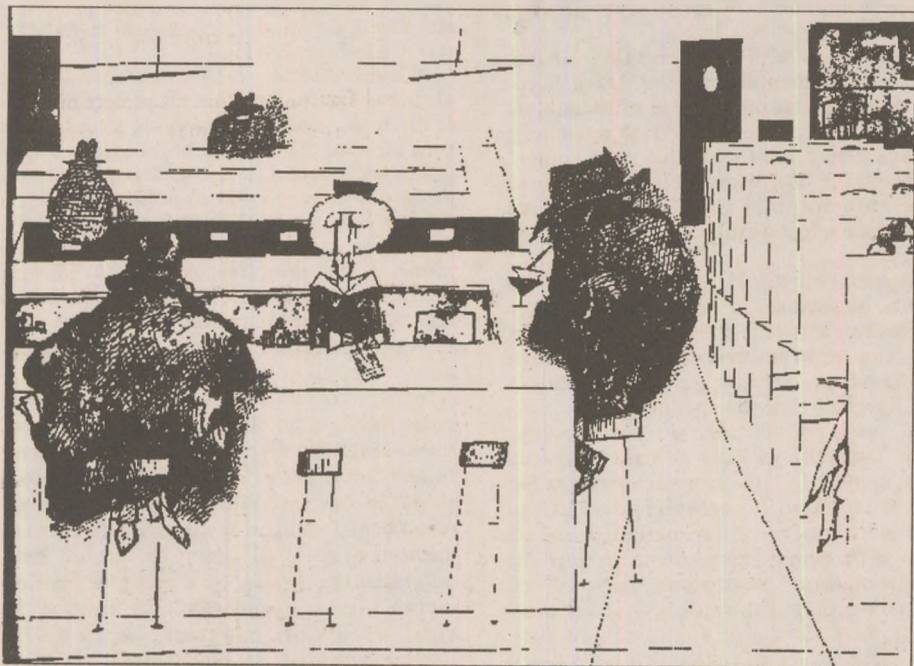
- Bonjour, Șuli! Ce mai faci?

La care Șuli îl privește drept în ochi și-l întreabă scurt:

- Da' de ce mă întrebă ce fac?

- Cum de ce, Șuli? Păi, așa se obișnuiește!

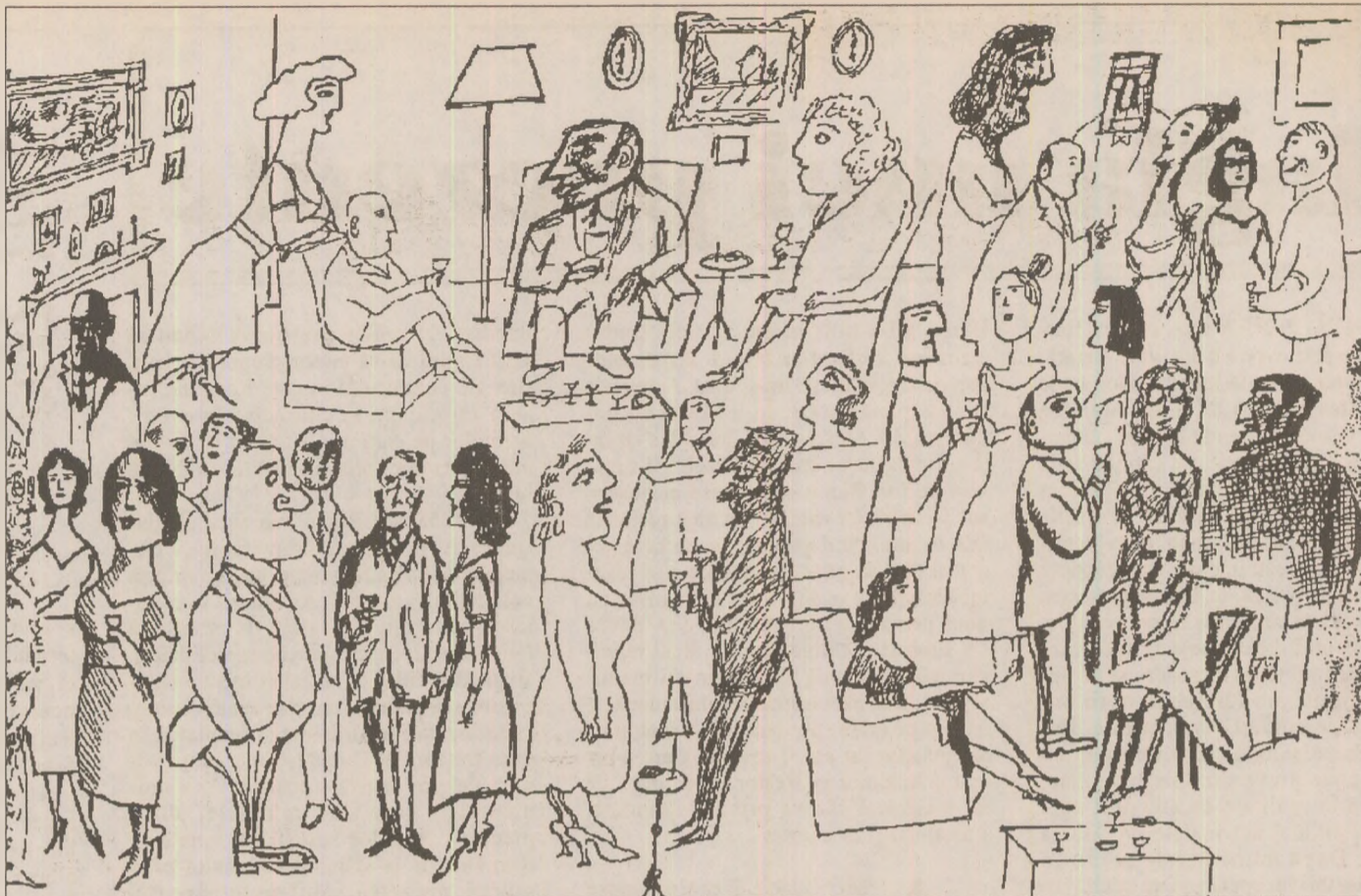
- Nu, nu mă lua așa, Fănică. Tu ai aflat ceva! Tu-mi ascunzi ceva... A vorbit cineva ceva rău despre mine?

Un alt împătimit al boemei și al alelor de cafea din anii '55 - '70 a fost fermecătorul om de înaltă cultură **EUGEN SCHILERU**.

INTR-UNUL din puținele interviuri date televiziunii franceze, filosoful și scriitorul Cioran vorbea de un anumit tip de intelectual, de o personalitate cu totul aparte, un om de cultură fără operă scrisă, dar bogat exprimată oral, - și se amintea că el cunoscuse în România un astfel de personalitate pentru care o conversație însemna aproape tot. Făcea, în orice împrejurare, figură, aluzie la bunul său prieten Petre Tușea, un veritabil "geniu de cafea" ce și-a risipit mai toate gândurile în lungile și aprinsele discuții purtate la o cafea. Și ce altă dovadă palpabilă poate fi decât uimitoarea carte de umă intitulată fără echivoc: "321 vorbe memorabile ale lui Petre Tușea".

Un asemenea intelectual de rasă și care s-a revărsat în alții, un asemenea foc stelar al cafenelelor bucureștene a fost și profesorul de estetică și critic literar Eugen Schileru, apelat de cei ce-l cunoșteau mai îndeaproape "Ninel". Din aceeași familie a risipiților în vorbe făceau parte marii cozeuri de cafea Păstorel Teodoreanu (acesta din urmă era și un excelent conferențiar și critic literar), Victor Eftimiu, Petru Cioculescu, Oscar Lemnaru ș.a. Când se vorbea despre Ninel, numai despre profesorul Eugen Schileru putea fi vorba. După știrea mea, care mă împiedică să concretizeze într-o manieră izbită să concretizeze într-o manieră izbită drept fermecătoare, intitulată "Soarea de dragoste", o infimă parte din numeroasele sale "conferințe" date în diverse săli și în special la Cafeaua de cafea. De altfel scrisul era pentru el un calvar și asta din pricina exigențelor sale profesionale. Ca să țină o conferință după un text scris, trudea pentru orice amănunt răscolind de cărți (el însuși avea acasă o bibliotecă imensă, în afară de pereții acoperiți până la tavan cu cărți, avea și metri cubi de cărți și reviste aruncate pe jos). Dar cum își pregătea conferințele, la care asista toată crema intelectuală a Capitalei, ca și toți studenții de la Institutul de Arte Plastice! Conferința era de-a dreptul o manifestare, încât îți rămânea în memorie și în vreme. Să amintesc măcar una. O conferință și azi cu limpezime. Ninel conferința în sala Casei Ziariștilor din București, avangarda românească. În loc de formule introductive, Ninel conferința direct cu un fragment din manifestul de la Zürich din 1916, un text antiliterar care pentru cei ce nu-l cunoșteau putea fi luat drept o insultă la adresa tuturor celor aflați în sală. Căci Ninel crede acești auditori auzindu-l conferențiar începând după o pauză și priviri de reproș la rumoarea

Desene de Steinberg

din sală, începând cam așa: Doamnelor și domnilor, sunteți niște ratați, lepădături, o adunătură de proști, niște papuși etc. etc. Și în timp ce Ninel continua să citească incendiarul fragment, câțiva ascultători s-au sculat și au părăsit sala indignați. Când Ninel a rostit în sfârșit: Aici am încheiat citatul din... - sala, până atunci înmărmurită și șocată, a izbucnit în aplauze, în vreme ce conferențiarul era luminat de cunoscutul său zîmbet ironic și diabolic.

La Capșa, Ninel Schileru perora înconjurat de pictori, actori și literați, ținând foarte interesante colocvii despre artă. Domeniile vaste în care se plimba cu nonșalanță - "de la arta precolumbiană până la obștescul sfârșit" cum ziceau prietenii săi - trădau totalul său nonconformism și cugetul său penetrant, puterea sa de adaptabilitate la felurite interpretări și puncte de vedere. Uneori uza și de viclenii, pentru a pune la încercare pe companionii de colocviu, pur și simplu inventa autori străini și opere, iar când cineva intra în astfel de cacealmale, se distra cu o dramatică plăcere. Era darnic din fire, știa să sfințească prietenia, între el și studenții săi nu exista decît o iubire reciprocă. Într-o zi l-am găsit la o masă de trotuar de la "Katanga", înconjurat de vreo opt fete și doi-trei băieți, toți studenți de-ai săi. M-a șocat îndată ceva: Ninel trona satisfăcut și perorînd ca de obicei; purta o cămașă pepit, iar toate cele opt studente purtau ca și el bluzițe din același material pepit. Înainte de a mă așeza la acea masă, i-am făcut semn, arătînd cu înțeles spre cămașa lui și spre bluzițele fetelor. Ninel mi-a răspuns cu cea mai deplină seninătate: "Și-au cumpărat și ele din același material... pentru că mă iubesc. Și a adăugat cu mîndrie: Sunt studentele mele".

Localurile preferate de Ninel Schileru erau cafeaua Capșa (cafeaua, nu restaurantul), cochetul băruleț "Katanga" de la răscrucea bulevardului Bălcescu cu strada C.A. Rosetti și micul restaurant Podgoria de pe bulevardul Magheru. Făptura sa firavă putea fi văzută adesea plimbîndu-se

agale, cu mîinile încolăcite la spate, prin cele mai neobișnuite locuri, în special pe bulevardul Elisabeta, absolut impropriu pentru plimbări, dar foarte apropiat firii sale nonconformiste.

Mulți artiști plastici din țara noastră au fost propulsați de lecțiile lui Eugen Schileru spre cele mai înalte trepte ale profesiei și spre înțelegerea rostului lor profund.

*

Apoi, o prezență foarte îndrăgită în lumea cafenelelor bucureștene a fost poetul **MARCEL GAFTON**.

VENEA dintr-un univers literar extrem de pitoresc și cu existență scurtă, dintr-o generație de poeți moderniști ce se plămădiseră în cei mai prăpădiți ani ai mijlocului de secol XX, mă refer la anii cu totul neprielnici literaturii 1941-1948. O generație de frondă și donchișotism ce-și căutase cu ostentație un drum absolut neumblat, căutări din care mulți au eșuat și foarte puțini aveau să izbîndească prea tîrziu, în condiții vitrege. Mă refer la tragicul ironist Geo Dumitrescu, șerpuitorul poet Miron Radu Paraschivescu, exotical trubadur Constant Tonegaru, evocatorul vulnerabil al coșmarelor și neliniștilor Ion Caraion, nebulosul Victor Tornyopol, livrescul Mircea Popovici, dar și temperatul penitent Mihail Crama. Gafton era poate cel mai tînăr din acea generație, debutase în 1945 la *Revista Fundațiilor Regale* și de cîteva decenii scria numai pentru plăcerea sa intimă. Poet era însă în toate. Pînă și în vorbire și în viața de zi cu zi. Trăia cu grija neabătută de a rămîne cinstit și de a-și putea ocroti mama, pe care o iubea nespuse de mult. De aceea își urma destinul de poet în totală retragere și traducea ori stiliza cu cea mai adîncă dăruire, pentru a-și asigura un trai modest, dar independent. Eu îl admiram pentru acest martiriu, pentru această cruce pe care o purta demn în durerea sa bine ascunsă. Căci știa să-și ascundă neplăcerile existențiale, era exuberant în vorbire, chiar debordant în felul înflorit de a se exprima, încît prezența sa constituia un regal

lexical. Avea stil în comportament, părea coborît din codul manierelor elegante și tot ce povestea purta nimbul unor întâmplări fabuloase. Știa să fie delicat dar și intransigent, pătrundea ușor în gingășia copilăriei și cucerea repede inimile. Îl cunoșteau toți boemii de calitate, cuconetul îl agreea, pentru că știa să fleteze cu vorbe subțiri.

Figura sa bărbătească, vocea adîncă și exprimarea ușor graseiată se îmbinau armonios cu zîmbetu-i discret și ochii săi pătrunzători, mereu jucăuși.

Era un as al gesturilor largi, princiare.

Prietenii săi cei mai apropiați se puteau socoti niște aleși. Știa să povestească și să poarte lungi discuții din care companionii săi se alegeau cu un sentiment de încîntare. Mai ales cînd descria cum se prepară o anumită mîncare, îți lăsa gura apă. A rămas de pomină felul cum a descris odată cum se face o mămăligă bună, țărănească. Relata cu savoare pînă și ce atît trebuie să folosești la tăiat mămăliga: "Se alege, monșer, o atît subțire și tare, cizmărească, pe care, atenție, prietene, trebuie înfîi s-o lavăm în apă caldă și cu săpun alb, și după ce o clătim în trei ape reci, apucăm ața de capete și o zvîntăm învîrtind-o în aer, uite-așa, prietene - și abia după aceea tai mămăliga, pricepi? Ha-ha, da' ce mămăligă, aur, monșer, aur curat!"

Marcel Gafton era, în felul lui exaltat, un Pantagruel al mîncărurilor "povestite".

Cînd, după o lungă amîinare, i-a apărut în sfârșit primul volum de poezie, intitulat cu ascunsă durere *Non possumus*, am trăit tot un paradox gaftonian: era ultima scriere, un lung poem neunitar, în timp ce poeziile sale mai vechi continuau să stea în sertar.

S-a stins pe neașteptate, singur, într-o noapte, după ce evocase în prezența unor prieteni frînturi din adolescența sa brăileană, - în timp ce mama sa era departe, la Paris, să-și vadă celălalt fiu, pe frumosul Pierrot, fratele mai mic al lui Marcel. La Paris inima mamei "năștea o lacrimă rotundă și mare".

Magia unei prezențe

ÎNTÂLNIREA mea cu Ion Barbu îmi evocă o imagine fugară: lume adunată într-un salon unde cineva citea versuri de Rimboud. Era probabil una din ultimele întruniri literare în casa Yvonei Strat, pe care se vede că o cunoscusem nu demult. Trăiam atunci o perioadă de intense contacte, descoperiri, prietenii, unele providențiale, care îmi ieșeau în cale, (mă gândesc la Constantin Noica, la Ion Negoițescu, la Dan Botta și câți alții) figuri vestitoare ale destinului necunoscut spre care mă avântam plină de încredere și de optimism. Eram sub farmecul vieții bucureștene de curând revelată mie. Euforia mea personală, în contrast cu evenimentele grave care se precipitau, coincidea în realitate cu sfârșitul unei epoci, cu ultimul act înainte de lăsarea cortinei. După mulți ani petrecuți în străinătate, îmi începeam viața adultă întoarsă în țară la apusul unor timpuri ale căror lumini, în casele și în sufletele oamenilor, nu se făcuseră încă. Respirația trecutului recent se simțea în atmosfera Bucureștilor până la acea oră târzie. Astăzi, de la distanță, acel timp trăit peste care se lăsa întunericul, îmi apare învolburat într-o aură neverosimil de fericită - ar putea fi un timp visat sau imaginat. Ca și cum acel început de viață decapitat de anii cincizeci, s-ar fi retras în zona unei realități ireale, a cărei fascinație contemplarea nu o va epuiza niciodată.

Îl întrezăresc pe Ion Barbu la noi acasă. Locuim pe strada Căpitan Demetriade, lângă statuia Aviatorilor. Ion Barbu venea în vizită curtenitor, cu flori și bomboane, se așeza și începea cu vădită plăcere o conversație în tonalități literare, adesea despre o carte adusă de el. Am realizat mai târziu generozitatea lui intelectuală, darul pe care mi-l făcea împărțându-mi, el, marele poet, mie, neștiutoare și novice, gusturi și judecăți care aveau să-mi deschidă orizonturi asupra marelui poezii. Vorbeam despre Mallarmé, Valéry, Moréas, ascultam lungi tirade înflăcărâte despre Matei Caragiale, unicul, primul peste toată literatura română! Nu țin minte să-mi fi vorbit despre alți scriitori români moderni, dar poate că mi înșel. În schimb, mi-a transmis predilecția lui pentru Anton Pann și pentru baladele haiducești, din care îi plăcea să citeze cu o admirație aproape religioasă ("...în temnița la Opreș/ unde-mi zace Corbea n'chis/ șade 'n apă/ până sapă/ și'n noroi/ până'n țurloi..."). Pe o fotografie interioară mă văd alături de el în penumbra unui birt de pe Șoseaua Iancului, unde m-a luat într-o seară, ca să mă facă să ascult baladele lui Iancu Jianu, Corbea, Toma Alimous, Iorgu Iorgovan, sebea, de un lăutar autentic, un bard de pe vremuri care știa pe dinafară sute de versuri, mi se pare că-l chema Niță Lăutaru. Ion Barbu asculta exaltat cuvintele mai mult șoptite de vocea răgușită a lăutarului. Invențiile verbale din poezia populară îi figurau o fericire intensă, vizibilă pe figura lui. Cam tot pe atunci situez lecturile din Edgar Poe, pentru care avea, cum se știe, o adevărată venerație, prozatorul dar și poetul "Corbului și al naanței lui Anabel Lee. Îl încântau rezonanța strofelor, muzicalitatea limbii engleze din versuri ca "and the stars never rise/ but I see the bright eyes/ of the beautiful Anabel Lee/ and the moon never beams/ without sending me dreams/ of the beautiful Annabel Lee...", pe care le asculta ca pe un cântec venit de departe. Un moment memorabil a fost ziua în care Ion

Barbu mi-a citit fragmente din traducerea lui *Richard al III-lea*. Frumusețea versiunii românești mi-a lăsat o impresie adâncă până astăzi. În legătură cu traducerea lui Shakespeare îmi aduc aminte un detaliu anecdotic precis. Îl rugasem pe Ion Barbu să-mi lase manuscrisul pentru câteva zile, ca să-l recitesc, atât de mult îmi plăcuse, ceea ce a acceptat fără să ezite. Înainte de a i-l restitui am comis o imprudență: l-am arătat unui prieten intim. Aflând, Ion Barbu s-a supărat pe mine și mi-a făcut reproșuri violente: mă lăudasem cu manuscrisul, mă purtasem ca o mondenă, o frivolă ce eram, nu fusesem la înălțimea așteptărilor lui etc. După supărare a urmat o întâlnire la Nestor, unde după ce mi-a aruncat câteva priviri încruntate, s-a calmat și m-a iertat...

AMINTIRILE mele despre Ion Barbu îmi evocă mai ales lecturi și conversații în jurul poeziei. Încercarea de noi prieteni, începuse la acea vreme să scriu versuri pe românește, pe care i le arătam lui Ion Barbu, cu aplombul debutantei măgulită de atenția bătrânului (așa îmi apărea pe atunci!) prieten și poet. O imagine se desprinde din nebuoasa memorie: de primire la Șosea, eu pășind încet alături de Ion Barbu, el citind versurile pe care i le arătam, comentându-le cu aerul sever pe care-l lua când judeca un text. Am păstrat două poezii adnotate de mâna lui, în creion. Un fotograf din cartierul meu parizian, specializat în reproducerea manuscriselor pălite, a scos în relief marcele lui Ion Barbu. Pe prima poezie: "admirabil!" sau "astfel de rime sigur că e mai bine să nu existe" - pe a doua (aci versul în cauză era: "...în scoica pleoapelor închid fără să mint/ o perlă somnoroasă de argint") Ion Barbu scrie: "exemplu de greșală de compoziție prin adaos stricțios: o perlă somnoroasă - expresie plină de sugestie -, adjectivul e atât de bine potrivit și de legat în sens, încât descrie totuși perlă din *din* dar, vine imediat: de argint, și strică toată impresia..."

Dedicația din aprilie 1958 datează din ultima perioadă, după ce reusesem contactul cu Ion Barbu. Nu ne văzusem demult. Vremurile se schimbaseră, în România venise republica populară, se instauraseră frica și mizeria. Prietenii și cunoștințele se retrăseseră, fiecare încerca să se facă uitat, unii dispărușeră de-a binelea în închisori, alții cu domiciliu obligator undeva în provincie. Eu avusesem alte preocupări. După învoacerea lui V. de la Canal, urmăse evacuarea, încadrarea, noua existență de proletari - experiențe pe care le-am traversat cu o doză (care mi se pare astăzi) remarcabilă de rezistență fizică și morală, datorată între altele optimismului și pasiunilor tinereții. Locuim acum la periferie, într-un apartament la comun. Aci a venit într-o zi să mă vadă Ion Barbu. A urcat cele două etaje, la capătul unui gang sordid, a intrat prin bucătărie și a apărut la ușă cu o cutie de bomboane de la fostul Capșa, o cutie cofetăria "București", și cu un buchet de violete. Îmbătrânise mult în ultima vreme și purta pe față semnele unei boli hepatice nemiloase. Dar privirea rămăsese aceeași, gravă ea cunoscută vesele. Ofesele Ion Barbu erau cunoscute numai ca matematicianul Dan Barbilian. Poetul *Jocului secund* fusese demult pus la index de ideologiei proletcultiști. Boala îl marcase dar și teama de-a fi urmărit, devenise foarte prudent, orice subiect, orice comentarii cu aluzii politice erau interzise între noi. Dealtfel, eu nu vedeam pe atunci dincolo de orizontul

imediat al vieților noastre. A trebuit să vină Exilul ca să măsoare proporțiile istorice ale dezastrului în care România fusese implicată, și consecințele evenimentelor pe care noi le trăiam la nivelul nostru, ca mici protagoniști într-o dramă imensă.

În 1958 Ion Barbu mai avea elanuri tinerești, îi lipseau conversația, contactele mai ales feminine, nu-și pierduse veleitățile "galante". Ar fi dorit să retrăiască ceva din atmosfera de odinioară (anii care trecuseră păreau o eternitate), se gândea chiar la un salon literar! Contrastul era patetic, îmi dau seama acum, între aspirațiile firii sale și realitatea în care trăiam. În București circulau zvonuri despre arestări posibile, era momentul în care Gheorghiu-Dej, după plecarea trupelor rusești staționate în România de la sfârșitul războiului până atunci, pregătea valul de teroare din 1958-59. Ion Barbu m-a invitat la masă, mi se pare că ne-am dus la Athénée Palace, altădată la Șosea, am fost cu mașina la Șosea, momentele din care rețin buna dispoziție și veselia noastră. Una din ultimele noastre întâlniri a fost cu ocazia unei vizite făcute împreună Yvonei Strat, prietena lui credincioasă, care trăia acum într-un subsol pe lângă Șoseaua Ștefan cel Mare. Ion Barbu a citit în seara aceea câteva poezii de Jean Lahovary, poet bucureștean de limbă franceză, care mă trăia pe atunci. Mă întreb de ce am reținut tocmai acest detaliu? Poate fiindcă în subconștientul meu este un detaliu semnificativ. Într-adevăr, acest Jean, zisescu, Lahovary, devăr de-al Matei Băbea, făcea parte din categoria oamenilor de lume (hommes du monde) fini și literați, pentru care Ion Barbu avusese și mai avea o slăbiciune, trăsătură comparabilă în registrul literar, cu predilecția lui pentru rafinații eroi din *Craii de Curtea Veche*.

Au urmat scurt timp după aceea evenimente care ne-au despărțit din nou. V. a fost arestat a doua oară în august 1958 și condamnat în vara lui 1959 la opt ani închisorie ca "huligan". Tot atunci între alți prieteni sau cunoșcuți au fost arestați Constantin Noica și Nicu Steinhardt. Ion Barbu, din ce în ce mai șubred, a intrat în spital un an mai târziu. Am remușcări că nu l-am vizitat la spital deși știam că era bolnav. E drept că acum, după șocul arestării lui V., duceam o viață retrasă, așteindându-mă să diminețiu-mă, ceea ce revine la același lucru, urmărită de ochiul invizibil care ne supraveghea mișcările. Nu mi-a fost dat să-l revăd pe Ion Barbu. Moartea lui a precedat cu puțin plecarea noastră în Franța, un miracol în vremea aceea, dar Franța, un miracol în venite dinspre rude din Occident.

Gândindu-mă înapoi, regret infinit de mult că n-am notat cuvintele lui Ion Barbu. Ideea că însemnările mele ar fi dispărut cu ocazia percheziției din august 1958, odată cu arestarea lui V., când ni s-au ridicat din cameră toate hârtiile, scrisorile, caietele, este o slabă consolare. Dacă încerc după atâta vreme să fixez imaginea lui Ion Barbu, realizez că din amintirile mele se încheagă mai ales o atmosferă, o voce, senzația pe care o aveam în prezența lui Ion Barbu. În vizitele sale cu substrat de omagiu barbian către sexul feminin, comportamentul lui Ion Barbu pe care îl intuim impulsiv, era discret. Îndrăznelile lui erau de ordinul privirii. Îmi amintesc perfect de ochii lui extraordinari, verzi, cu ceva strălucitor și tulbure în ei - ochi de orient - neori plini de fulgere, întunecați, alteori visători, sentimentali, sau brusc glumeți. În nuanțele privirii se reflecta o fire ascunsă, emotivă, patetică, barocă - peste care stăpânea inteligența

Sandro, singur, Mariano,
Felul tău l'ar prinde, Sanda!
Înapoi, deci, către Annu
Domini... să-i lase comanda.

Jocul cel de-a treia treaptă,
- Treaca dinu - ca funul nec.
Grai ochi însă-mi îndreaptă
Cei săgețile - năpârca.

Ion Barbu
8 Aprilie 1958

și civilitatea. Între noi eram imediat pe terenul conversației, unde-l urmăam atență, naivă și încântată (mă întreb ce-i spuneam?), lucru care, firește, îl stimula. Rețin vocea lui agreabil învăluitoare, felul cum pronunța grășind ușor, vorbirea românească de persoană cultivată, alura omului, gesturile și veșmintele largi de magician oficeriant al poeziei, de timiditate omului intim, mă impresionau autoritatea cu care rostea poezia. Când recita, Ion Barbu *proclama* misterul poeziei, cu orgoliul geniului care-l stăpânea în acele momente, sau emoționat până la lacrimi de ritmurile simple și cuvintele baladelor.

FAC o presupunere: cu Ion Barbu vorbeam întotdeauna românește, citeam însă adesea în franceză și engleză. Mi se pare că interesul lui Ion Barbu pentru sonoritățile și ritmurile unor poezii franceze și engleze, egala interesul manifestat față de poezia românească. Lucru care îmbinat cu profunzia și admirabila lui cunoștință a profunzia și admirabila lui cunoștință a originalității românești, a contribuit sigur la originalitatea lui Ion Barbu. S-ar putea ca libertatea creației verbale a poeziei lui Ion Barbu să se datoreze și abordării adânci și riguroase a unor scheme abstracte venite nu numai din spre matematici, dar și din disponibilitatea poetului pentru domenii lingvistice străine. Dar astea sunt speculații literare și vreau să le rezist în acest moment în care am chemat, și a răspuns la apelul meu, prezența de neconfundat a persoanei lui Ion Barbu.

Sanda Stolojan

Notă:

Într-o zi, cam pe la sfârșitul anilor șaizeci, am primit la Paris un telefon de la un personaj, care s-a prezentat ca poet sau critic, nu mai știu. Foarte amabil, a dorit să mă vadă. Am stat de vorbă despre literatura română. Venind vorba despre Ion Barbu, i-am arătat exemplarul din *Joc secund* dăruit mie de Ion Barbu, cu dedicația în versuri datată din aprilie 1958. Care mi-a fost uimirea când am găsit publicată în revista *Manuscriptum* (Nr. 3/1973) dedicația, comunicată fără autorizația mea, de personajul care venise să mă vadă, numitul Ion Larian Postolache. Mi-am adus aminte că lipsisem un moment din cameră (probabil ca să-i aduc o cafea). Am realizat că în acele minute el copiasse dedicația, incorect dealtfel. De câte ori am vrut să fac un anumit lucru, m-am împiedicat de minabilul raptel. Am profitând de centenarul lui Ion Barbu, aduc cu întârziere aceste precizări, doar pentru un eventual studiu asupra nenumăratelor versuri ocazionale lăsate de poet. Aluzia la Sandro Mariano trimite, așa cum dealtfel se menționează în *Manuscriptum*, la Sandro Mariano, al cărui nume adevărat era Sandro di Mariano. Restul e evident: I. B. găsea o asemănare între aerul (de pe atunci!) al subsemnatei și "felul" figurilor lui Botticelli. (S.S.)

Variațiuni pe teme argheziene

TUDOR ARGHEZI a fost ca scriitor o personalitate proteică, manifestându-se ca poet, ca prozator, ca gazetar, ca dramaturg, și în toate aceste genuri a folosit o gamă largă de modalități de expresie, de la raționalitatea cea mai înțeleaptă, până la jubilarile copilărești, și de la gingașla filigranelor încropite cu apă de tranșafir, până la virulența pamfletelor în care tâșnește un verb aprig și coroziv.

Personalitate proteică, așadar, ca scriitor, Arghezi era în viața de toate zilele un om foarte potolit - cel puțin în aparență, desigur - fără expansivități spectaculare, fără gesticulații care să frapeze sau să șocheze. Toți cei ce l-am cunoscut, ca om, am fost surprinși să descoperim în zămislișorul atâtor creații artistice tumultuoase și fulgerând ca trăznetul, o individualitate potolită, frizând banalitatea și nedepășind linia obișnuită a tipologiei comune. Mai mult decât atât, pe lângă fărurul de slove incandescente, Arghezi era un bun gospodar, un admirabil șef de familie, un truditor ce mănua deopotrivă hârlețul și condeiul, sau știa să îmbrace cu aceeași devoțiune veșmântul sacerdotal al scriitorului și salopeta meșterului mecanic, ori șorțul zețarului din atelierul tipografic. În ciuda aparențelor de moment, Arghezi era o entitate complexă, ce îmbina în mod armonios activitățile intelectuale cu cele practice, fără să se simtă undeva vreo ruptură, vreo discontinuitate în stilul său de a lucra. Despre toate acestea s-a mai vorbit, se vorbește și se va mai vorbi încă.

O latură a biografiei lui asupra căreia s-a stăruit mai puțin, după știința mea, este aceea a plăcerii lui de a călători, de a umbla prin lume. Asupra acestui aspect al vieții lui aș vrea să mă opresc acum, apelând, în cele ce urmează, mai mult la propriile sale mărturisiri, căci ele, aceste mărturisiri, sunt mai grăitoare decât orice deducții sau inducții de-ale noastre, de azi sau de ieri.

Bucureștean de baștină, cetățean până în măduva oaselor, colindând și cunoscând orașul natal mai bine ca oricine altul, Arghezi nu ieșea niciodată din furnicarul metropolei, fără a nu rămâne prizonierul viziunilor și preocupărilor de aici. El a fost primul scriitor român care s-a urcat la volanul unei mașini și singurul care nu se rușina să alerge prin inima Capitalei, după treburi, călare pe o motocicletă, într-o vreme când confrății lui de aceeași notorietate se plimbeau în limuzine oficiale sau se lăfăiau pe canapelele cafenelei. Faptul că avea

automobil, iar când s-a săturat de el, fiindcă-i răpea prea mult timp cu îngrijirea, l-a schimbat pe motocicletă, înseamnă că nutrea pasiunea deplasării în spațiu și gusta beția vitezei. Era un efect al vitalității lui robuste.

În tinerețe, după cum prea bine se știe, a hălăduit un număr de ani prin țări străine, prin Franța, Elveția, Austria. Întors apoi în patrie, s-a stabilit pentru totdeauna în București. E curios, totuși, că în vasta lui operă nu regăsim decât prea puține descrieri de locuri și peisaje din afara Capitalei, deși e știut că a întreprins destule evadări estivale, de sezon, cu familia, prin diverse alte localități din țară. Dar el nu era un scriitor descriptiv, tentat să evoce sau să înfățișeze locurile pe unde a umblat. Păstra impresiile pentru sine, astfel ca acestea să fie folosite în laboratorul său intim la cizelarea acelor arabescuri scânteietoare ce ieșeau din pana lui măiastră. Dar dacă întâlnim prea puține descrieri de locuri și priveliști în opera lui, nu trebuie să se deducă de aici că scriitorul ultracitadin care era n-ar fi fost sensibil la peisaj, la natură, la aspectele mărețe sau foarte specifice ale regiunilor străbătute. Dovadă este că atunci când făcea o călătorie, o excursie cu familia, el vedea *esențialul*, și din acesta extrăgea apoi restul, spre a forma partea "literară" a notațiilor lui *turistice*, să zicem așa, deși lui Arghezi nu-i plăcea acest termen foarte uzitat chiar și în vremea sa.

Se pare că o regiune din țara noastră, care i-a produs o impresie mai puternică, a fost Dobrogea, cu peisajul ei arid, secetos, inospitalier, cum era altădată. Geografia dobrogeană se potrivea, desigur, cu spiritul concentrat și frământat de continue implozii al poetului. Oricum, despre Dobrogea vorbea cu multă simpatie, ca despre un loc unde i-ar fi plăcut să trăiască și care i-a reținut în mod deosebit atenția. O străbătuse cu automobilul și avea de gând să scrie o carte despre ea, intenție ce nu și-a mai arătat-o față de nici o altă provincie. Impresiile despre Dobrogea l-au urmărit multă vreme, căci deseori, când venea vorba despre acest pământ, spunea că el seamănă cu Palestina și că pe acolo trebuie să fi umblat în timpurile biblice apostolii. Evoca în chip foarte plastic vulturii de mare pe care-i văzuse pe coasta litoralului dobrogean, iar odată, mai târziu, privind orașul Moscova de la etajul 17 al hotelului unde se afla, își amintea popândăii din Dobrogea: "Mă plimbam cândva prin pustietățile aride ale Dobrogei, locuită de o

ființă gentilă: popândăii, niște iepuri cenușii, cu urechile atârinate de un cap frumos, cu ochii mistici, contemplativi, pierduți în zare și triști. Câmpiile erau pline de aceste ciudate animale curioase, nemișcate, călugărește ca în strană, prin mărăcinișul uscat, cu lăbuțele împreunate ca într-o perpetuă rugăciune. Aș fi dorit să mă apropii de ele și să le mângâi pe fruntea lor simpatică, de pisici. De cum mă abăteam din drum, cel puțin ca să le privesc, piereau cu toatele odată în găurile de sub ele".

Dar altă dată viziunea argheziană căpăta proporții geologice neobișnuite, contrastând cu ceea ce se știe de toată lumea. De pildă, acest pasaj dintr-o relatare a lui: "Valea Prahovei nu e ceea ce spune numele ei. E drumul giganților încremeniți în vasta ei catedrală, prăpastia miraculoasă a veciei, lumea frumoșilor crâncene, exprimate fără diminutiv pitoresc și draguț. Acolo timpul și ora lui sunt suprimate. Ce așteaptă valea asta, care-i un haos lung cu trepte până la Dumnezeu? Așteaptă ceva această tragedie clădită și precipitată de jos în sus".

Contemplația nu durează însă mult. Poetul este copleșit de măreția naturii și, egocentric ca orice artist, nu vrea să fie strivit de ea. Se adresează celui ce conduce mașina: "Nu mai cutez să mă uit! Nu mai pot răbda mărturia atâtor splendori posomorâte și înnourate! Accelează! Nouăzeci pe oră, o sută douăzeci, o mie pe oră! Mai mult! Mai iute! Silește motorul să înnebunească, să urle, să plesnească, să sară în aer, să ne spulbere pe toți!".

De unde venea acest imbold spre o goană impetuoasă și frenetică? Din nerăbdarea scriitorului de a se întoarce mai repede la domiciliul lui, unde-l așteptau uneltele de lucru, părăsite pentru o clipă, ca să se aventureze într-o evadare ce-l smulgea din universul înconjurător și-l arunca în acela al său propriu.

Într-o altă, aproape patetică pagină este înfățișată osânda la care scriitorul se supunea de bună voie, considerând că numai aceasta este chemarea și justificarea trecerii lui prin lume: "Mă feresc de obicei să mai apuc un singur pas pe drumul pribegiilor de odinioară, când concepeam viața ca o continuă evaziune și fugă în jurul planetei. Închis în căminul meu, ca un buștean mocnit, îndeletnicirile la care m-am osândit, hotărât să nu mă mai iau după părăie, zări și taluze, sunt ale unei molcome vieți cotidiene, comandată, și toate visurile de demult le-am derivat pe patru metri pătrați de chilie, împesurată de un zăplaz. Refuz să ies din ținutul calvarului meu, ca să nu stârnesc ceea ce tace, ceea ce aș vrea să fi murit și ceea ce, totuși, bine știu, nu a putut să moară!".

Cu toate acestea, dorul de ducă l-a urmărit pe poet până la adânci bătrâneți; ori de câte ori avea prilejul părăsirea "chilie de patru metri pătrați" și pornea la drum. La vârsta de 75 de ani a întreprins lungul voiaj până la Moscova, în calitate de membru al delegației însărcinate de guvernul român să ia în primire și să aducă în țară "strălucitul tezaur", cum îi spunea Arghezi, al cărui inventar cuprindea trei mari volume, conținând peste 8000 de piese, multe de o valoare artistică inestimabilă, reclamate după mulți ani de exil. Și nici atunci, la vârsta înaintată, când nu se mai bucura de o sănătate încurajatoare, poetul nu avea astâmpăr. Iată ce simțea el, nu fără o doză de umor: "De la Moscova la Leningrad e o noapte de tren. Cu toate că

Autoportret

medicii celor două mari monumentale policlinici de stat, după minuțioase cercetări pe viitorul meu cadavru, mi-au prescris, de acord cu medicii de acasă, să mă feresc de climatele reci și fierbinți și de mările atât de miazănoapte cât și de miazăzi, cum aș fi putut să rezist atracției orașului întemeiat de Petru pe coasta finică a Balticeii?".

Și astfel, povestește el mai departe, cu același umor de la vârsta senectuții înțelepte, "într-o zi cu soare, pândită între cinci, șase ploii alternative, am scos un bilet din Moscova pentru 500 km., câți o separă de Leningrad. Nu te poți întoarce acasă fără să-l vezi, mi s-a spus. M-am consultat cu infirmierele, cu mama fiicei mele și cu fiica mamei sale. Mergem?... Să mergem!... Și pentru că medicii noștri și medicii de acolo i-au interzis omului ce mai fusesem trei plăceri întârziate, avionul, muntele și marea, călătorii au plecat la Leningrad cu trenul. Pentru eventualități insolite, erau însoțiți de un geamantan de leacuri în ambalaje cochete, ca de parfumerie, cu titluri de poeme și pseudonime de dansatoare: Alperina, Carena, Benerva. Un întreg afiș de stagione pentru reprezentațiile de posibil adio..." (Posibilul "adio" nu s-a produs atunci, el a intervenit peste vreo zece ani, când poetul mai scria încă, și cu deplină vigoare intelectuală, la vârsta de 87 de ani.).

SUFLET veșnic înaripat, îndrăgostit de lumea largă și de zările depărtate, Arghezi și-a petrecut cea mai mare parte a vieții în "chilie de patru metri pătrați", potrivit cuvinte și șlefuit bijuteriile literare ce-au îmbogățit enorm de mult limba românească. Se pune întrebarea: a fost el fericit? A fost el mulțumit de ceea ce a făcut? Răspunsul îl găsim într-o altă pagină, unde, în mod metaforic - dar nu numai metaforic - poetul are un dialog, într-o noapte, cu îngerul său păzitor. Îl întreabă îngerul: " - Putem sta nițel de vorbă pe șoptite? Că suntem singuri. Ce-ai făcut un an de zile? Ți-ai împlinit oare toată datoria între o Răstignire și alta?" - "Ce datorie ar putea să aibă un smângăitor de hârtie? Foaia e albă, cerneala e neagră, gândul e cenușiu și de multe ori pana scrie cu țărână". - "Ai scris în fiecare zi!" - "E adevărat, câte puțin". - "De câte ori ai mințit în 360 de zile? De câte ori te-ai prefăcut?" - "Eu? Niciodată! Aș admite că poate m-aș fi înșelat". - "N-ai avut invidie, dușmănie, lăcomie?" - "Nu cunosc. Le-am suferit de la alții". - "Ai ajutat pe nevoiașul de suflet, rămas fără nădejde?" - "După puterile mele puține... Încerc în toată ziua să scot din hârtie un ghiocel, dar el nu încolțește întotdeauna. Rămâne câte o urzică". - "Îți cercetezi cugetul din timp în timp?" - "În fiecare seară, îngere, înainte de culcare trebuie să mă împac cu mine, cu oamenii și cu steaua de deasupra casei, ca să merit odihna și ziua de mâine. Dacă am căzut fără voie în păcatul mândriei și al desfătării de sine, mă pedepsesc. Nu mai desfac așternutul o săptămână, și veghez".

Pericle Martinescu

Premiile Asociației Scriitorilor din București

JURIUL de premiere al Asociației Scriitorilor din București, format din: Cornel Regman, președinte, Maria Luiza Cristescu, Nora Iuga, Petre Anghel, Dan Laurențiu, Dumitru Hâncu, Paul Ioachim, Iuliu Rațiu și Geo Șerban a acordat următoarele premii pentru anul 1994: *Poezie* - Mircea Ciobanu: "Poeme" Ed. Princeps (Iași); Traian T. Coșovei: "Bătrânețile unui băiat cuminte", Ed. Pontica; *Proză* - Varujan Vosganian: "Statuia Comandorului", Ed. Ararat; Fănuș Neagu: "Partida de pocher", Ed. Eminescu; *Critică și Eseu* - Vasile Dem. Zamfirescu: "În căutarea sinelui", Ed. Cartea Românească; *Monica Spiridon*: "Eminescu, o anatomie a elocvenței", Ed. Minerva; *Memorialistică și Publicistică* - Florența Albu: "Zidul Martor", Ed. Cartea Românească; George Bălăiță: "Guliver în țara nimănu", Ed. Cartea Românească; *Dramaturgie* - Dinu Grigorescu: "Valsul lebedelor; Teatrul V. Petculescu (Reșița); Tudor Popescu: "Sinuciderea unei cochete", Teatrul Valah (Giurgiu); *Literatură pentru copii și tineret* - Al. Popovici: "Povestea basmelor", Ed. Expansion; *Traduceri* - Radu Lupan: "Ernest Hemingway", Vol. I "Zăpezile de pe Kilimanjaro", Vol. II "Nimeni nu moare niciodată", Ed. Univers; Micaela Ghițescu: "Timpul și vântul" de Erico Verissimo, Ed. Minerva.

Premiile Asociației Scriitorilor din București au fost sponsorizate de Banca Comercială Română.

Fuga din Egipt

PRIMUL spectacol regizat de Silviu Purcărete pe care l-am văzut a fost "Richard III", la Teatrul Mic, avându-l în rolul titular pe Ștefan Iordache. Am chiulit o zi de la liceu și, împreună cu fratele meu, m-am așezat cu noaptea-n cap la rînd la bilete. Coadă se întindea pe cea mai mare parte a străzii Sărindar, care coboară din Calea Victoriei spre Teatrul Mic. "Ce s-a băgat aici?" întrebau surescitați trecătorii. "Bilete la Richard III!" răspundeam noi cu un aer intelectual, oarecum superior. De-a lungul anilor am văzut "O scrisoare pierdută" tot la Teatrul Mic, pe urmă toate spectacolele montate de Silviu Purcărete la Teatrul Național din Craiova - "Piticul în grădina de vară", "Ubu Rex cu scene din Macbeth", "Titus Andronicus", "Phaedra" - și la teatrul "Anton Pann" din Rîmnicu Vilcea - "Decameronul". L-am cunoscut personal pe marele regizor în toamna lui 1991, cînd se întorcea cu "Ubu Rex cu scene din Macbeth" de la Edinburgh. A acceptat să-mi acorde un interviu pentru suplimentul "LAI" al ziarului "Cotidianul", supliment condus de Dan C. Mihăilescu. Considera, atunci, destul de ciudat faptul că un regizor devine brusc important și în țara lui, după ce valoarea i-a fost recunoscută mai întîi afară. O anumită tristețe se intuia în vorbele sale. "Ubu Rex cu scene din Macbeth" s-a jucat în România, dar lumea l-a privit cu alți ochi abia după ce a revenit de la festivalul internațional din Edinburgh.

Pe 10 decembrie, la Craiova a fost prezentat spectacolul "Danaidele" realizat de Silviu Purcărete pe un scenariu propriu bazat pe scrierile lui Eschil. Este, probabil, cel mai important proiect teatral de la "Mahabharata" lui Peter Brook, care avea în distribuție 96 de actori. În "Danaidele", numărul celor prezenți pe scenă este 107. Spectacolul se joacă în întregime în limba franceză. Acest amplu proiect european, unic în România pînă acum, a fost susținut de cinci coproducători: patru mari festivaluri europene de teatru - Holland Festival, Wienerfest Wochen, Festivalul de la Avignon, Grande Halle de la Villette - și Teatrul Național din Craiova, coproducător asociat fiind Fundația pentru teatru și film "Tofan". De la 1 ianuarie, deocamdată pentru trei ani, Silviu Purcărete este directorul Centrului Dramatic de la Limoges, numit în această funcție de Ministerul Culturii din Franța. "Danaidele" încheie o etapă din cariera regizorului. Nu se știe dacă și cînd Silviu Purcărete va mai avea timp, cît va fi director la Limoges, să monteze în România. "Danaidele" marchează un moment excepțional pentru fenomenul teatral românesc și este, în același timp, un punct de referință pentru mișcarea teatrală fără frontiere.

Din tetralogia lui Eschil - "Rugătoarele", "Egiptenii", "Danaidele" și drama satirică "Amymone" - s-a păstrat doar prima tragedie. Pe baza acestui text, precum și a altor piese ale lui Eschil, Silviu Purcărete a încercat să refacă traseul tetralogiei. Scenariul spectacolului este superb. Deși este de la începutul umanității, actualitatea și chiar modernitatea lui nu sînt excluse, ci, dimpotrivă, conținute. Povestea celor 50 de fete ale lui Danaos care refuză să se căsătorească cu cei 50 de băieți ai lui

Egyptos, fratele lui Danaos, care fug din Egipt și ajung pe plajă la Argos, într-o țară străină, Grecia, pare, din punct de vedere al narațiunii, o poveste simplă. În esență, problematica piesei este însă extrem de complexă, incredibil de contemporană, ambiguă în anumite situații, greu de judecat în altele. Iată că, de la începutul ei, umanitatea a fost pusă mereu, deși uneori în forme diferite, în fața aceluiași probleme fundamentale. Paradigma este relativ simplă și valabilă, indiferent de evoluția științei și tehnicii. Și temele textului sînt o dovadă în acest sens: fuga, emigrarea dintr-o țară, ca singură soluție de scăpare din fața unor decizii pre-stabilite (ca Danaidele să se căsătorească cu Egiptenii; revoltă, nesupunere?); dreptul la azil (la Argos îi cer protecție și azil lui Pelasgos, șeful cetății); războiul (Egiptenii vin și se luptă cu Pelasgos pentru obținerea Danaidelor; după uciderea lui, nu le mai rămîne decît acceptarea căsătoriei); crima (în noaptea nunții, 49 de Danaide îșiucid soții); iubirea; sexualitatea; rasismul; religia (Împăratul și divinitatea), morala, toleranța; răzburarea (Lyncheus le omoară pe Danaide).

SPECTACOLUL lui Silviu Purcărete păstrează atmosfera unei lumi magice, respectă numărul magic 50 și forța lui, și-l revelează pe scenă tot magic. Cuvîntul, imaginea, semnul teatral, muzica, costumul, lumina, armonia și eleganța relațiilor între aceste elemente fundamentale pentru teatru creează un spectacol de o mare energie, de un rafinament desăvîrșit, de o eleganță artistică impresionantă. El nici nu dezambiguiască, distrugînd, misterul, magia, și nici nu ermetizează, supralicitînd sensuri și conotații. Construcția spectacolului este de o rigoare matematică și perfect echilibrată, nu are nimic baroc, este exactă, rece și emoțională, în același timp.

Pentru a amplifica și a acutiza conflictele, tensiunile tragediei, Silviu Purcărete apelează la formula "teatru în teatru". Șase zei, Zeus, Hera, Artemis, Apollo, Poseidon și Hermes regizează cînic și ludic totodată povestea Danaidelor. Rostind replici, mici definiții ale tragediei semnate de Aristotel, Platon, Nietzsche, Barthes etc, zeii punctează sensul tragediei din puncte de vedere complementare. Dezbaterile lor pasivă și seniorială de la început naște de fapt spectacolul, care va fi în întregime dirijat și controlat de ei. Îmbrăcați complet în alb, așezați ceremonios la niște mese oficiale, tot albe, cu mici bazine de apă, se joacă cu bărcuțe, cu dominoul, și în fond cu soarta oamenilor. Pe măsură ce spectacolul pus de ei la cale se derulează, zeii se implică, crimele și sîngele îi înfierbîntă, dansează cu plăcere printre cadavrele egiptenilor, le omoară pe Danaide de cîteva ori, cu un sadism exacerbat. Ei provoacă și participă, în aceeași măsură, după bunul lor plac la soarta pămîntenilor. Oamenii sînt, la urma urmelor, piese care sînt asamblate și în finalul spectacolului, cad după principiul dominoului. Radu Beligan, Victor Rebengiuc, Alexandru Repan, Mariana Buruiană, Micaela Caracaș, Mihai Dinvale își desenează impecabil personajele, împletind cu multă știință în inter-

Danaidele - regia Silviu Purcărete; FOTO: DORIAN DELUREANU

pretarea lor sarcasmul și jocul de dragul plăcerii, puterea și manipularea ei. Spectatorul are libertatea să aprecieze, să judece din punct de vedere moral, să aleagă binele și răul într-un spectacol în care religia, crima și sexualitatea coexistă.

Un impact extraordinar îl au cele două personaje colective, Danaidele și Egiptenii, Corul din tragedia antică. De data asta sînt două partituri distincte care aduc pe scenă o sută de voci care interpretează textul, îl nuantează în funcție de stare, de evenimente, amenințator sau precipitat, implacabil, solemn, disperat, care dialoghează, se confruntă, rîd, cîntă, bocesc. Impresionează nu numai numărul lor, dar și forța pe care-o degajă dinamica interpretare. Pe scena goală, fără nici-un fel de decor, încep să se înșire, pe două rînduri, Danaidele. Lepădate parcă de un val imens (un turn îmbrăcat în albastru, asemănător cu cel din "Ubu Rex cu scene din Macbeth"), cele 50 de egiptene transfuge n-au identitate certă, în prima parte a spectacolului, pînă cînd Pelasgos (Victor Rebengiuc) le acordă azilul învăluite în pelerine albastre, cu chipurile acoperite de măști, ne privesc cu 50 de perechi de ochi pictați pe mască, impersonali, goi, care nu lasă să se vadă nici-o reacție. Ele bîntuie pe scenă mai mult ca niște umbre decît ca niște ființe. Fiecare duce cu sine o simplă valiză de lemn în care au o bucătică de piine, o luminare, o cană pentru apă și, de asemenea, rochia de mireasă și cîte cinci furculițe cu care vor ucide. Nu se despart nici-o clipă de aceste valize, cu care de fapt se apără, își construiesc un pentagon în care se adăpostesc, un zid în fața invaziei egiptenilor. Ca în barmie, cînd se aruncă în fața zmeului o seamă de obstacole, pentru a împiedica sau măcar a amîna confruntarea directă. După ce Pelasgos le primește în cetate, Danaidele își aruncă pelerinele. Povara originii egiptene trece pe umerii șefului cetății, care preia de acum soarta și responsabilitatea lor. Maska este azvîrlită, chipul comun, impersonal se sparge brusc și lasă să se vadă 50 de fețe distincte, 50 de fecioare care luptă să-și înfrunte destinul. Dărîmînd dintr-o suflare zidul de apărare al Danaidelor, Egiptenii intră în scenă în forță și se mențin pînă la sfîrșit pe această linie. Armonia și sincronizarea celor două personaje colective au presupus un imens efort pentru coordonarea (încă perfectibilă) mișcărilor și a glasurilor.

Unul dintre punctele tari ale spectacolului este alegerea Cocăi Bloos în Danaos, tatăl Danaidelor. Ideea unui Danaos extrem de bătrîn, aproape o mumie, care abia merge, nici bărbat, nici femeie, un fel de hermafrodit, menține nota ambiguităților. Coca Bloos creează un personaj solid, în paradoxuri: și palpabil, și straniu, și pămîn-

tean; și slab, și viguros. Acest rol de referință este, după părerea mea cel mai important rol pe care Coca Bloos l-a făcut pe scenă.

Din cele trei cupluri care joacă *à tour-de-rôle* Hypermnestra și Lyncheus se detașează foarte tinerii Adriana Irimescu (18 ani) și Alin Olteanu (17 ani și jumătate). Puritatea lor, dăruirea, incandescența interioară, naturalitatea, trăirea relației lor pusă sub semnul hazardului - ar fi cîteva din atributele interpretării lor. Prin stil, suplețe, chiar un anumit rafinament artistic se remarcă și Lucian Dolgan în Lyncheus.

Scenografia Ștefaniei Cenean se impune prin simplitate și eficiență. Cromatica aleasă pentru costume (alb, albastru, orange, tonuri de bej și crem), soluțiile pentru spațiu, crearea unui decor din costumele în sine, toate acestea și fiecare în parte sporesc plasticitatea spectacolului, sentimentul pictural care îl definește. Și scenografia Ștefaniei Cenean, și muzica lui Iosif Herția, cu sonorități speciale și cu ciudate instrumente care invadează scena și la care se cîntă *life* (goarne, cornuri, vioară etc.) sînt deopotrivă personaje în spectacol.

"DANAIDELE" lui Silviu Purcărete - o construcție precisă, geometrică, un mare mecanism - pun în evidență, mai mult decît orice alt spectacol al regizorului amestecul de umor, de spirit ludic și de simț al destinului. Iată chiar cum spune el povestea relativ simplă a celor 50 de fete ale lui Danaos care fug din Egipt ca să scape de o căsătorie silită. Azilul lor în Argos atrage asupra cetății lui Pelasgos năvala tinerilor refuzați. Danaidele trebuie să se supună pînă la urmă și să se pregătească de nuntă. Își vor ucide însă soții în timpul ceremoniei nuptiale și vor fi pedepsite. Silviu Purcărete așează toată povestea în perspectiva ludică și barbară a zeilor care au imaginat-o de dragul unui joc devenit finalmente sîngeros. Atotputernicii locuitori ai Olimpului sînt aduși pe scena vieții, așezați la vedere, pe scăunele, în fața meselor lor cu bărcuțe și domino. Olimpienii "trag sforile" destinului: calcule meschine, invidii, frustrări, plăcerea jocului, aranjamente, repetarea scenariului. Odată declanșată însă, tragedia se urmează pînă la sfîrșit. Geniul lui Silviu Purcărete constă în a spori teatral esența tragică a destinului uman cu ajutorul elementului ludic, al umorului ca detașare. Puterea absolută este dezvăluită, "coborîta", banalizată. Totodată ea rămîne implacabilă.

Un spectacol excepțional, greu de uitat, și despre care vom mai avea nenumărate prilejuri să vorbim.

Ce filme vom vedea în '96 ?

CE FILME românești vom vedea anul viitor ?

În climatul de inevitabilă "austeritate" al producției noastre de film, e de bănuț faptul că, în 1996, ca și în 1995, n-o să vedem, pe afișul autohton, prea multe titluri noi.

Dintre proiectele care se vehiculează, în decembrie, - cu o vioiciune artificială - în zona "administrativă" a cinematografului românesc de stat, e de presupus că numai câteva - care ? - vor reuși "să lase malurile".

Cine hotărăște care anume? Există, aflăm, o "Comisie de scenarii", din care fac parte 7 (șapte) persoane: patru regizori (Dan Pița - președinte, Sergiu Nicolaescu, Mircea Veroiu și Laurențiu Damian), plus încă trei persoane din staff-ul administrativ: C-tin Stanciu (director-general "România film"), Cristiana Morariu (ing., secretar C.N.C.) și Nicolae Dumitrescu (directorul filialei de exploatare a filmelor, Prahova). Orice om de bună credință își poate da seama, pe bună dreptate, că din această comisie de scenarii lipsesc oameni de cultură, a căror imparțialitate să se plaseze mai presus de orice bănuială. Apoi, comisia de scenarii înaintează "propuneri" Consiliului Centrului Național al Cinematografului (C.N.C., căruia Guvernul nu i-a numit, de multă vreme, un președinte), Consiliu format din 22 de membri, printre cei 22 fiind incluși și... cei șapte din comisia de scenarii. Deci, în bună parte, comisia de scenarii își înaintează propunerile ei înseși!

Am amintit toate aceste detalii prozaice pentru că (și) ele oferă o explicație a "stării de fapt" din cinematografia noastră.

Consiliul C.N.C. va hotărî, printre altele, de pildă, dacă un regizor de calibrul lui Mircea Daneliuc va face sau nu va face, în '96, un film care s-ar numi *Dante și Doamna de Fier...*

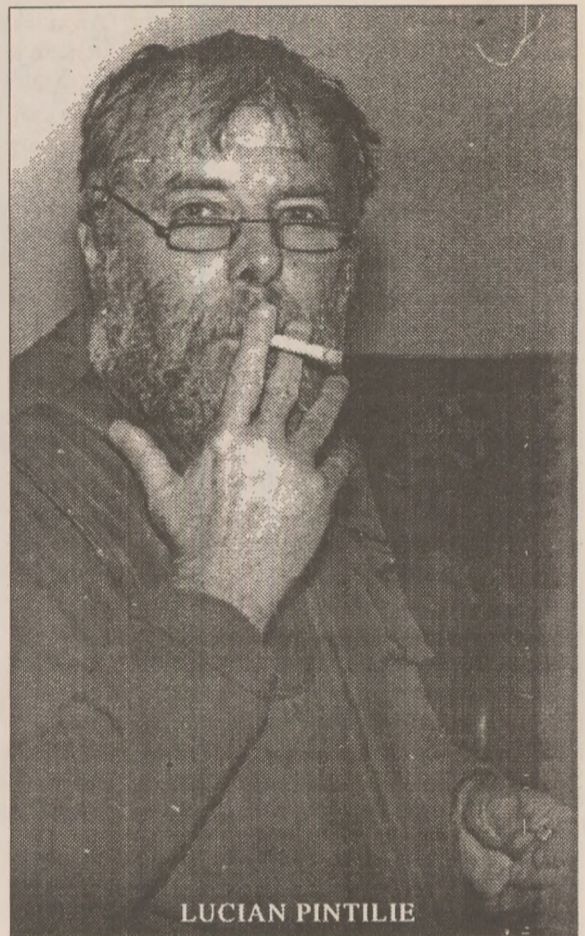
Dintre proiectele mai mult sau mai puțin ferme ale anului viitor, să amintim, deci, câteva: *Moartea lui Ariel* de Stere Gulea, *Budapesta și Unirea* de Sergiu Nicolaescu, *Șarpele roșu* de Ioan Cărmăzan, *Mai multe cereri în căsătorie* de Mircea Veroiu, *De ce nu mă iubiți* de Dan Pița, *Sub Ursa Mare* de Dan Mironescu, *Meșterul Manole* de Alexa Visarion (un titlu pe care, de ani și ani, îl întîlnesc pe listele de "proiecte" ale Caselor noastre de film, dar pe care, probabil, nimeni, în afară de Alexa Visarion, nu vrea cu adevărat să-l fac!), *Sîngele apă nu se face*, de Marius Teodor Barna (ar fi, în fine, un debut!)

Dintre premierele sigure ale lui '96: *Craii de Curtea Veche*, în regia lui Mircea Veroiu, *Punctul O* - regia Sergiu Nicolaescu, *Cello Maestro* - regia Dan Pița, *Triunghiul morții - Mărășești, Mărăști, Oituz* - regia Sergiu Nicolaescu (!)

O viitoare premieră, care se anunță plină de interes: coproducția româno-franceză, (off - Broadway, adică produsă "cu capital privat"): comedia *Asfalt Tango*, de Nae Caranfil.

Și, tot în '96, vom avea bucuria să vedem un nou film (de actualitate) de Lucian Pintilie, *Valea Plîngerii* (filmă, în cea mai mare parte, în Valea Jiului). Ca să încheiem anul cu un gust stenic, le oferim cititorilor noștri un fragment din scenariul *Valea Plîngerii*, scris de Răzvan Popescu și Lucian Pintilie; imagini și replici în premieră absolută, pe care urmează să le recunoaștem, în '96, în sala de cinema.

Eugenia Vodă

LUCIAN PINTILIE

Valea Plîngerii

57. Securitate-coridoare-archivă

COSTA este condus de un funcționar chel, bonom, cu ochelari - care în mers răsfoiește niște dosare - de-a lungul unor coridoare ai căror pereți sunt de fapt uriașe fișete: un fel de bibliotecă - gigant, numai că în loc de cărți sunt dosare. Milioane de dosare, gri, cenușii.

Nu există ferestre. Numai lumina de neon, albă, lăptoasă.

- Și dosarul meu e tot aici? întrebă Costa.

- Păi da' unde să fie? - zice mirat securistul.

- Păi putea să ardă și el la revoluție!

- Ei, asta al dumatăle n-a ars. Apoi izbucnește în răs. Mai glumim și noi să ne mai destindem. Apoi brusc își dezlipște zâmbetul și zice, cu durere chiar în glas.

- Ne faci greutăți, domnule Costa.

- Îmi fac meseria, domnule Măireanu.

- Meseria? Îl muștră ca pe un copil cu degetul. Meseria dumatăle este să deconspiri agenți de informații?

- Meseria mea e adevărul, spune ritos Costa și roșește brusc pentru că realizează că replica lui sună ca într-un film sovietic.

- Hopa, îi scapă omului în gri o mică golănie de securist, apoi își potrivește ochelarii pe nas, ca să-l vadă și mai bine (va să zică de-ăștia-mi ești) și scoate de pe față, imediat zâmbetul lipit. Știi ce spune Sartre: Adevărul e întotdeauna de partea învingătorului.

- Să mă pupe în cur Sartre - zice

Mitică fără nuanțe.

Securistul face o pauză. (Să intre sau nu în polemică cu idiotul ăsta? Hotărăște rapid.)

- Ai dreptate, domnule procuror. Sartre ăsta e un bou. Frate, mamă, tată să-ți fie, dacă e vinovat, l-ai ras. Când e vorba de adevăr nu există compromis... Asta e și principiul nostru. Ceva trebuie să se schimbe în țara asta (brusc șmecher) Altminteri cum dracu' intrăm în Europa? Ia să vedem noi ce-i cu banditul ăsta.

58. Birou Măireanu

AU AJUNS în birou. Începe să răsfoiască dosarul de pe masă pe care scrie FUNDESAC. Apar mereu fotografii de la mineriadă unde cel indicat de martor apare încercuit cu roșu. Apasă pe o telecomandă. Dă drumul la video. Mișcare lentă. Aceași imagine a minerului ridicând pumnul, ca să trăznească o teastă, înconjurat de ortaci. Stop cadru.

- Ce s-o mai... (se subînțelege "frecăm" atâta) Asta e agentul nostru. Mărășescu - spune el cu francheță bărbătească. Se reîntoarce la dosar.

- Am citit raportul dumatăle... - ridică ochii spre Costa și face un gest prin care vrea să spună că regretă dar e cam fragil raportul. (Toată scena securistul o va juca ca cineva care e dezamăgit că argumentele prin care trebuie neapărat să triumfe adevărul sunt cam fragile.)

Costa nu se lasă descurajat.

- Am un martor care...

- Ai un... (se oprește să spună un idiot) Cum dracu' vede el în întuneric. Revine la dosar, extrage o declarație.

Uite: întâi spune că nu era nici o lumină pe urmă că l-a văzut de aproape.

- Era o lumină, nu renunță Costa.

La intersecția cu planul înclinat...

- La cincizeci de metri, intervine dezamăgit directorul. Dumneata ai vedea la distanța asta? Nici pe stradă, domnule... (îi vorbește confidențial) Domnule, nouă amândurora ne trebuie argumente serioase, probe, nu prostii, ca să-l înfundăm pe bandit.

Închide dosarul cu un gest de lehamite. (Ce dracu' facem să-l înfundăm pe Mărășescu?)

- Tribunalul va aprecia, zice Costa.

- Tribunalul? Tribunalul ăsta comunist? Măireanu surâde îngăduitor, băiatul mai are de învățat, o să-i dea o lecție chiar acum, el are încredere în tribunal! Deschide alt dosar, anume pregătit sub raportul FUNDESAC.

- Uite ce spune tribunalul, domnule: în urmă cu cinci ani, respectivul domiciliat în, pe atunci minor, a fost internat într-o școală de corecție pentru furt de butelii (cu regret pentru Costa care n-are un martor mai acătării). ăsta e martorul dumatăle?... Dă-mi dom'le un martor ca lumea și ți-l înhaț...

- Domnule director, sunt obligat să procedez la interogarea suspectului - zice dintr-odată nervos Costa.

- Nu se poate domnule, nu înțelegi? - urlă parcă disperat Măireanu (sugerând prin această disperare că nu te poți lupta cu forțele răului.)

- De ce?

Ochii securistului scânteiază brusc de plăcere. (Ai să vezi dumneata de ce) Caută în sertar - (erau pregătite deja) poze care arată o plajă (vreo 5-6) care pare foarte cunoscută din reviste. Le întoarce și le răspândește în cerc în fața lui Costa. Într-adevăr e faimoasa plajă de la Copacabana. În fiecare poză un grup și câte un personaj

(mereu același) încercuit în roșu. Măireanu, dă explicații, cu o voce convivială.

- Recunoști plaja, nu?

Costa dă ca un idiot din cap.

- Mărășescu în 92... Mărășescu în 93... Uite ăsta e copilul mic... să-l vezi cum vorbește spaniola. Poți să juri că... Uite-mă și pe mine aici - asta e din 94... Am fost invitatul lui.

Măireanu se lasă pe spatele scaunului și-l contemplă. Costa are fără îndoială expresia unui idiot desăvârșit. Cacialmau a fost impecabilă.

- Domnule procuror, agentul Mărășescu nu se ocupă cu strangularea minerilor de pe Valea Jiului. El este de doi ani atașatul cultural al Ambasadei noastre la Rio de Janeiro.

Băscălia i-a reușit pe deplin (ca o operă de artă) așa că acum îl compășionează sincer pe Costa pentru idiotenia lui.

- Agentul Mărășescu nu e suspect, domnule! E ofițer medaliat. Are douăzeci de ani în serviciul activ.

- Am văzut, zice Costa cu subînțeles.

- Ce-ai văzut mă, ce-ai văzut?

- Voi i-ați condus la București, nu se poate stăpâni Costa și începe să strige, tocmai pentru că nu are argumente. Voi i-ați adus să schilodească oamenii. Să-i omoare pe tinerii ăia proști care intrau cu capul în tancuri, se răzbnă el prosteste, devenind tot mai ridicol pentru că invocă o ignominie care n-are legătură directă cu crima cercetată.

- Hai sictir că ești prost.

Măireanu apasă o sonerie invizibilă.

Intră un adjutant în uniformă.

- Dă-l afară! ordonă Măireanu.

Împuşcături pe Broadway sau teatrul ca descoperire de sine

AM VĂZUT *Împuşcături pe Broadway* de Woody Allen într-un vechi cinematograf, în care fotografiile gloriilor ecranului francez, trecute prin rîşniţa celebrului studio Harcourt din anii '50 de la Paris evocă o mitologie recentă, dar deja desuetă. Profilele semizeilor ecranului, umbrele ce le sculpează chipurile, amintirea textelor lui Barthes despre fard şi pielea catifelată a starurilor de la Harcourt îmi apăreau ca embleme ale unui cinema glorios, pe care ochiul le identifica, reînviind în acelaşi timp pasiuni celebre şi personaje familiare. Woody Allen n-a renegat niciodată această lume. Cu o netăgăduită plăcere ironică el se include ei: Woody nu aparţine zilei de azi. Sau cel puţin cinematograful lui se sustrage codurilor actuale, încăpătîndu-se să inventeze întîmplări şi personaje colorate totdeauna într-un ton uşor învechit. Un cinematograf nu al rezistenţei ci al persistenţei... atît al oamenilor cît şi al întîmplărilor. El cutează să fie vetust. Aidoma acestor *Împuşcături* care par a fi scrise de Sacha Guitry. Totul pleacă aici de la legătura dintre viaţă şi artă, legătură ce produce certitudini în care se afundă adesea actorii. Ei se află în interstiţiu fragil în care identitatea şi ficţiunea se tulbură reciproc. Delimitările nu sînt clare iar confuziile sînt mereu posibile. Woody Allen porneşte de la practica teatrală, prin excelenţă, repetarea şi tot ce produce ea ca rivalitate scontată sau erotism previzibil. El nu elimină niciodată stereotipurile, dimpotrivă, ele sînt baza principală a naraţiunii. Necunoscutul se iveşte din ceva ştiut, deja văzut, din banalitatea comportărilor fără surprize: nu oamenii uimesc, ci relaţiile dintre ei dezvăluie neprevăzutul. Din

acestea provine farmecul lui Woody Allen: el nu explorează identităţi, el le pune în legătură.

Aici mediul este cel al Bulevardului, al Marelui Bulevard din anii '30, care funcţiona după modelul mitologic la care trimit fotografiile starurilor de cinema ce tapisează pereţii sălii unde vîd filmul. Actorii de Bulevard sînt indisociabili de un rol şi celebritatea, la apogeu sau în declin, ei o controlează cu o artă desăvîrşită. Între ei există raporturi de forţă bine determinate, de asemeni un subtext profesional pe care niciunul nu îl ignoră. Woody Allen ne arată, la lucru, aceste fiinţe fără secrete. De la vedeta îmbătrînită la actriţa de categoria a doua, nimic nu scapă acestui joc al măştilor, ale cărui legi doar profesioniştii le cunosc.

WOODY ALLEN se sprijină pe ceea ce este cunoscut în teatru pentru a interoga vocaţia şi ceea ce apariţia ei produce într-un proiect, lipsit la prima vedere de cea mai neînsemnată surpriză posibilă. *Împuşcăturile* depăşesc astfel pe Guitry care rămîne doar un punct de plecare pentru a se apropia în realitate de marile parabole ibseniene fără a adopta seriosul lor. Woody Allen îl detestă. El preferă dezinvoltura care îi permite să se lase pradă efectelor de construcţie, pentru a obţine un discurs parabolic, liber de orice constrîngere psihologică. El se bazează pe certitudinile unui gen, teatru, roman poliţist, pentru a face să apară o situaţie nouă. Acesta este, fără îndoială, geniul său.

Punctul de pornire are toate caracteristicile unei situaţii cunoscute: un tînăr scriitor vrea să i se joace o piesă iar metresa unui caid al lumii inter-

lope visează o carieră teatrală. Impresarul pricepe repede că fiecare are nevoie de celălalt şi că doar alianţa lor le va împlini dorinţele. Astfel banii vor fi găsiţi la gangsterul neliniştit de stările psihice ale amantei, iar distribuţia se va reuni în jurul ei pentru a reprezenta opera dramaturgului fără glorie. Un singur detaliu intervine în canavaua ştiută dinainte; amantul, pe cît de gelos pe atît de bănuitor, îi va impune favoritei sale un păzitor. Acesta, supliciu suprem pentru el, trebuie să asiste la repetiţii, să se plictisească ore şi ore în fotoliu auzind textul, să observe sclifoselile actorilor şi totodată neîmplinirile scriitorului. Este ochiul din afară pe care fiecare îl crede opac.

Povestea filmului urmează avaturile creaţiei. Întreruperi, des repetate, incidente: scriitorul sub influenţa manevrelor vedetei se desparte de nevastă iar tînăra debutantă se simte atrasă de partenerul său bulimic. Repetiţiile destabilizează raporturile iniţiale, de acum încolo ameninţate... criza se ascute, slăbiciunile textului devin flagrante fără ca autorul să le poată remedia. Tensiunea sporeşte, ruptura pare iminentă iar eşecul garantat. Atunci intervine omul din afară. Cel pe care toţi îl presupuneau adversar se dovedeşte a fi mai înţîi un partener iar apoi un colaborator: paznicul integrează teatrul. Intervenţiile sale, oricît ar părea de uimitor, îmbunătăţesc piesa graţie unui simţ al vieţii care lipseşte scriitorului; el cunoaşte mecanismele omeneşti, avînd cu ele un raport lipsit de iluzii. Ca urmare clişeele devin progresiv reale, ele prind rădăcini. Paznicul capătă gustul jocului, se lasă captivat de artă neglijîndu-şi rolul. Vocaţia teatrală descoperită îl face să-şi uite

misiunea... atunci realul pe care l-a injectat pe scenă se întoarce împotriva sa. Stăpînul îi hotărăşte moartea, căci nimeni, spune el, nu poate să schimbe partitura: gangsterului îi este interzis să o ia pe alt drum devenind autor. Odată distribuit, schimbarea rolului atrage după sine riscuri şi, în acelaş timp bucurii, căci el moare ciuruit de gloanţe chiar în clipa cînd descoperă cine este. El ştie că piesa ce triumfă îi aparţine. Este ultima lui recompensă. Paznicul sfîrşeşte ca autor blestemat asasinat la marginea unui canal, ca Villon sau Marlowe dar, aidoma lor, e el însuşi asasin... el omoară femeia pe care ar fi trebuit s-o protejeze, lipsa ei de talent periclitînd reuşita spectacolului al cărui responsabil, de acum încolo, se consideră. Din păzitorul unei curtezane el devine păzitorul unui text. Cu preţul vieţii sale, căci "în jungla oraşelor" caizii nu admit asemenea mutaţii. Şi astfel, ivirea unei vocaţii cînd perturbă ordinea stabilită nu poate sfîrşi decît în moarte. Totul se plătete.

DAR, după principiul vaselor comunicante pe care îl adoptă filmul, la apariţia vocaţiei cu tot ce include ea ca destin tragic, corespunde abandonarea alteia, false, care eliberează de iluziile despre sine permiţînd, fără frustrări sau resentiment, regăsirea de sine. Tînărul scriitor se confruntă cu limitele sale, devine conştient de ele. De acum înainte el nu mai e prizonierul utopiei despre sine. Împăcat cu sine însuşi se îndepărtează de teatru, integrîndu-se în viaţă. Această pace a plătit-o: ea este recompensa unei înfrîngerii, recunoaşterea unei curenţe, sfîrşitul unei speranţe. Nu este artist cine vrea... oricine poate să încerce a fi, cu condiţia să admită eşecul, să nu prelungească fără măsură iluzia. Acest lucru produce dezastrul necunoaşterii de sine. Woody Allen face elogiul vindecării sale.

Aici scriitorul revelat moare iar scriitorul înfrînt supravieţuieşte. Între ei se produce o altă dispariţie, cea a diletantei de care unul se serveşte pentru a-şi satisface vanitatea iar celălalt nu o suportă în numele operei pe care ea o degradează. În filmul lui Woody Allen, *Împuşcăturile* sună pe Broadway nu pentru a ataca un furgon bancar ci pentru a salva o operă sau a pedepsi un revoltat. Woody Allen vorbeşte de teatru, ca despre un revelator al identităţilor în contextul unei experienţe de grup. Vocaţia descoperită duce la moarte în vreme ce abandonarea unei vocaţii de împrumut eliberează... într-un fel, fiecare se salvează! În mod diferit. Devenind prizonier al destinului sau părăsind un drum greşit. Asta mulţumită acelei "curse de şoareci" hamletiene care este piesa de teatru. Nu are nici o importanţă că ea se joacă la Elsenour sau pe Broadway.

Elena Zottoviceanu

George Banu
(în româneşte de Andriana Flanu)

MUZICĂ

Un premiu pentru Dan Grigore

A ÎNCEPUT sezonul premiilor! Revista *Exclusiv Magazin* s-a grăbit să-şi anunţe printre primii, opţiunile pe anul 1995: 10 aleşi din diferite zone ale vieţii artistice, sportive, politice, mass-media. Selecţia, ca şi formula sub care s-au decernat premiile demonstrează o deschidere largă şi dorinţa de a surprinde cît mai bine esenţa personalităţii alese. Cînd decernezi juristului Corneliu Turianu un premiu, "pentru etica profesională" omagiezi verticalitatea, cînd scrii pe diploma lui Ştefan Iordache "pentru consecvenţa crezului artistic" defineşti impulsul care a pus în act biografia unui mare actor, iar cînd îi oferi lui Dan Grigore lauri "pentru atitudine şi valoare culturală" defineşti o personalitate complexă ce depăşeşte limitele perimetrului muzical. Acea a unui artist de anvergură care este şi un cetăţean

angajat profund în efortul de a construi o conştiinţă democratică în România. Şi chiar dacă nu împărtăşeşti întru totul idealurile sale nu poţi să nu respecti onestitatea şi credinţa cu care le slujeşte, intransigenţă îndreptată uneori chiar împotriva propriei popularităţi de moment.

Exactă este şi recunoaşterea valorii culturale a demersului său artistic; radiaţia personalităţii sale non-conformiste, acel ceva ce se cheamă harismă şi face ca toate ipostazele apariţiilor sale publice să atragă mulţime de tineri; aceştia îl urmează în sala de concert ca şi melomanii dar sensibilizează şi intelectuali ce nu pun în centrul atenţiei interesului lor arta sonoră.

Spirit independent, imposibil de cîştigat pentru cauze în care nu crede, este în schimb totdeauna prezent acolo unde convingerile sau simţirea îl îndeamnă; în acţiuni umanitare

sau, de curînd, în campania pentru restaurarea Ateneului Român. Cu acest ultim prilej, comentariilor care ţintesc să-l îndepărteze de viaţa politică - dăunătoare, spun ele, concentrării artistului - le-a dat o replică zdrobitoare: forţa interioară cu care a străbătut concertul-maraton. "Debutul" său în concertul în sol de Ravel a demonstrat în cea seară somptuoasă, că în pofida confruntării cu realitatea dură a vieţii social-politice, Dan Grigore a rămas acelaşi pianist briliant, imaginativ, cultivat, capabil să viseze, să se joace cu cele mai rafinate culori sonore, să se bucure de muzică şi să dea bucurie şi celorlalţi.

Prin toate datele existenţei sale publice Dan Grigore a dobîndit un loc aparte într-un peisaj mult mai vast decît cel al vieţii muzicale.

PREPELEAC

de Constantin Toiu

Poetul cu lampa de benzină

SEARA, la Mogoșoia, o bucată de lut cenușiu, sfărâmiș, cade pe masa rotundă de răchită la care stăm în jurul cafelelor. E, ... ca o provocare, ... ca o mânășă de pământ ce ni se aruncă de sus, deși nimic sfidător nu se spusese - glume doar, birfe.

- E de la rîndunele, anunță primul privind în tavanul brîncovenesc boltit al terasei ale cărei cărămizi italiene tocite căpătaseră patina unui templu călcat îndelung.

Al doilea se suci și privi el în sus mirat globul mare de porțelan pe care becul electric îl umplea de o lumină lăptoasă.

- Și-au făcut cuibul deasupra globului, - continuă cel dintîi, - căldura a făcut să se dezlipească lutul, și-acum cuibul cade, se sfărîmă.

Abia terminase de spus aceste cuvinte și ceva căzu drept în ceașca de cafea a celui de al treilea, care pînă atunci nu apucase să zică nimic relativ la fenomen. Nu fusese o bucată de lut; era altceva: un ghemotoc foarte mic și foarte viu, și cînd cel de al treilea se uită mai atent în ceașca lui de cafea, grea, cu o linie albastră pe margini, văzu în ea puilul golaș de rîndunică încă mai palpînd în lichidul negru, otrăvitor. Cu o scîrbă evidentă, îl scosese cu lingurița de zahăr și-l așezase, inert, pe farfuriară.

Încremeniserăm ca la un omor neanunțat de nimic. Ce fusese menit să săgeteze ciripind muzical văzduhul era un rest gelatinos, golaș, o formă urfă care te intrigă, cum te intrigă, la urma urmei, și fetusul uman.

- Ce imprudentă, comentă al doilea, după ce secunde de oroare trecuseră... Ce imprudentă să-și facă cuibul deasupra a ceva care arde, care luminează.

- Nu au de unde să știe de efectul căldurii, - susținu primul - nu cunosc legile fizicii...

- Crezi că nu? - ieși din muțenia lui al patrulea, care era muzician - dar instinctul? Au fost niște rîndunici distrase, ignorante, fără simțul plasamentului, natura nu iartă. (Cam sever pentru un compozitor de cantate optimiste).

Asta sesiză și primul care îi ceru pe loc:

- Ai face bine să compui și tu o cântată, ... ceva, așa, cum se scria pe vremuri la moartea infantelor, - pavană pentru puilul de rîndunică picat din cuib în ceașca de cafea...

Toată lumea din jurul mesei de răchită rîse, deoarece se știa că muzicianul era renumit pentru lucrările sale monumentale

dedicate marilor evenimente de partid.

Ca și cum rîsul, colectiv, ar fi sfîrmit o forță necunoscută, tot restul cuibului, supraîncălzit de bec, se prăbuși pe masă cu un plescăit sec, aruncînd fărîme de noroi uscat, cenușiu în toate părțile, ceea ce îi făcu pe toți să se ridice de pe fotoliile de răchită și să se retragă speriați.

- Aici trebuie să fie și mîna Zeului, zise al doilea, cu cizme și mustăți. Zeul s-a supărat pe noi și pe minciunile noastre frivole și ne dădu acest avertisment sever. Este un semn funest. Chit că a fost jertfit un biet, un gingaș cuib de rîndunică. Al doilea nu se dăduse bătut. Nu ajunseseră materialist. Adept al determinismului. Și din cînd în cînd lansă astfel de profeții mistice, luate în rîs, pe față, dar care în ascuns produceau neliniști turburi.

Al treilea, stînd în picioare, cu tălpile lipite de cărămizile italiene brîncovenesti, uzate, avînd ușoare unduiri, îi propuse poetului cu cizme și mustăți mai mari decît el să scrie și el o poezie, și își aminti de una clasică din care nu mai știa, - în legătură cu puilul de rîndunică, - decît o frîntură de vers:

...rămăși uități în cuiburi goale. Poetul mic de stat, cu cizme și mustăți de haiduc luă în serios propunerea și se retrase imediat la el în odaie să scrie Oda. Rămăși singuri, ceilalți trei pomeniră de prietenul poetului, un evreu bun și blînd ca un sfînt, care după război moștenise în Dudești zece case, - degeaba -, și care era sărac-sărac. Dormea într-o odăiță goală, tot în Dudești, care era al lui, juridic, într-un sac de ciment dat cu DTT din cauza ploșnițelor și pe care îl lega strîns la gît cu o sfoară. Dormea cu lumina aprinsă; degeaba, ele îl atacau, îl atacau mereu, nu se știe ce aveau cu el, cu Schneider, care era un schelet. Așa se face că poetul, supărat că prietenul său devenise victima abominabilelor insecte roșii lacome de sînge omenesc, se înarmase cu o lampă de benzină și, într-o zi, trecuse prin flacăra ei sforăitoare patul de lemn abandonat de mult, scaunul, mesuța cu un picior lipsă, făcînd prăpăd. *Schneider*, - îl asigurase la urmă mustăciosul justițiar, - vei dormi liniștit două-trei nopți. Dar voi reveni, nu te las!

Schneider, serafic, dragul nostru pîrlit, tu, azi, ai fi putut fi multimiliardar vînzîndu-le arabilor Dudeștiul. Bani înșă fug de sfinți, ca ploșnițele de flacăra purificatoare.

PÎNĂ noaptea tîrziu am citit și recitat scrisorile furate de sub pernă. N-am remușcări. Textele trebuiau să părăsească zidurile balamucului, să iasă la lumină. Le-am copiat rînd cu rînd, înfrigorat. Eram ca un amiral, bine echipat - ocean, busolă, octant, cîrmă sigură, dar brăzdam valurile pe o scîmzură îngustă.

1688

Monsenior,

Marchizul de Châteauneuf mi-a povestit multe despre Senioria Voastră, despre capacitatea intelectuală, spiritul universal și, îndeosebi, cunoașterea epocii antice. Deasemenea am aflat că, angajat în efortul de a ajuta pe compatrioții voștri supuși vicisitudinilor destinului, aveți nevoie și de susținere materială. Eu, fiind de mai multă vreme suferind, am cam abandonat condeiul, mai cu seamă nu m-am mai interesat de teatru. Acum iată că o bună prietenă, Madame de Maintenon, de la pensionatul de fete Saint-Cyr, îmi cere o dramă inspirată din Vechiul Testament. O slăbiciune caracteristică și fatală m-a silit să promit și iată-mă acum în fața unei coli de hîrtie albe, incapabil de a scrie un rînd. Vă cer ajutorul. Ce temă credeți că ar putea interesa pe tînerete mlădițe din via de la Saint-Cyr și cum ar putea fi aceasta tratată.

Asigurîndu-vă de respectul meu, vă confirm că un semn din partea dv. nu vă va face să regretați, Jean Baptiste Racine

Domnului Jean Baptiste Racine, Paris (prin bunăvoința familiei Pierre Antoine de Castagner de Châteauneuf)

Onorate maestre,

„Phedra” dv. stă la loc de cinste în biblioteca mea. Am recitat-o cu vechea încîntare și, învățînd din această lectură plăcută, vă prezint o dramă numai în trei acte, „Esther”, care rămîne fidelă scrisului dv. și posedă acele imbolduri pedagogice necesare feciorelor de la Saint-Cyr. Sînt curios să aflu cum veți aprecia corurile fiule, la a cărora bază stau psalmii regelui David. S-ar putea ca pătîmirea Estherei printre străini să fie prea încărcată de experiența mea din exil. Aici puteți modifica. Deasemenea vă rog să priviți cu severitate încercările mele de versificare. Pentru timpul folosit la documentare și creație, vă voi socoti 10 pungi de taleri, de achitat prin intermediul Ambasadei franceze.

Al dv., cu fidelitate, Demetrius, Principe

Ocean

Un principe (7)

Decembrie 1695

S.E. Domnului Arhiepiscop François de Salignac de la Mothe-Fénelon, Cambrai

Eminentă,

Materialele despre Platon le-am trimis acum două luni prin fiul domnului Ferriol, pe care îl consideram pînă la acea dată un om de încredere. N-aș vrea să mă fi înșelat.

Cantemir

1717

Excelenței Sale Prințului Demetrius Cantemir, Sanct Petersburg

Monsenior,

Mă numesc François-Marie Arouet, zis Voltaire, actual deținut în fortăreața Bastilia. Deși numele meu nu vă spune nimic, îndrăznesc să apelez la generozitatea dv., știind că ați ajutat pe mulți tineri și fiind sigur că sînteți unul dintre cei mai proeminenți cunosători ai istoriei culturale universale.

Vă prezint spre lectură proiectul-imbroglio al unei piese de teatru pe care vreau s-o definitivez după ce îmi veți răspunde și voi fi eliberat de aici. Aș fi fericit să-mi comunicați părerea dv. și să-mi dați un sfat, cum să tratez mai ales ultimul act, unde m-am încurcat. E important să știu dacă viziunea antichității și a evului mediu e justă, adică plauzibilă, sau nu.

Ar mai fi o chestiune ceva mai penibilă: resursele mele actuale nu-mi permit să vă trimit onorarul, dar (datorită consultației dv.) sînt sigur că voi avea succes și mă voi consolida financiarmente, astfel ca să-mi achit datorită.

Primiți, Monsenior, grațitudinea și admirația lui Voltaire

Domnului Daniel Defoe, Londra

August 1718

Onorabile Domn,

Îmi pare bine că v-a plăcut versiunea romanului așa cum v-am propus-o. O insulă, pentru lumea anglo-saxonă, e mai potrivită ca loc de exil decît o pădure, indiferent de numărul fiarelor sălbatice

SIMULACRELE NORMALITĂȚII

de Eugen Negrici

Instinctul puterii

MULTUMIȚI - alături de liderii occidentali - că societatea capitalistă prinde totuși rădăcini, fie și prin foștii activiști și securiști, iată-ne pe punctul să vedem întregul lagăr socialist de alaltăieri gamisit cu guverne socialiste legitime reprezentînd, nu-i așa, progresul. De un singur lucru se pare că am uitat - unul esențial -, că dedesubtul tuturor aparențelor mărețe, nobile, seducătoare ale lumii va continua să acționeze - după legile lui corupătoare și teribile - instinctul puterii.

Așezați bine pe locurile lor calde - care sînt, adesea, chiar vechile lor locuri de muncă, uneori în aceleași clădiri cu aceleași fotolii, învățați din copilărie să gîndească și să acționeze într-un anumit spirit, gustînd din plin, ani la rînd, voluptatea șefiei, pe care nu temperanța, nu facerea de bine și-o dau ci doar dominarea, împilarea, supunerea, umilirea celui dependent de tine, conducătorii acestor partide - azi europene - nu vor înfîrția să-și arate - într-un fel sau altul, timid sau mai puțin timid, mai curînd sau mai tîrziu - nepăsarea și apoi chiar disprețul față de ideea de democrație și de libertate.

Cîștigarea de către comuniștii lui Ziu-ganov - leniniști pe față - a alegerilor din Rusia a și început - presupun - să dea furnicături de plăcere tuturor celor care, hărțuiți și huliți, au trecut cîteva luni bune, după 1989, prin spaimele marginalizării definitive.

Rusia a reprezentat și va reprezenta adevăratul lor reazem moral, ea le oferă sentimentul siguranței și le dă curaj.

Cînd acești comuniști ruși - care nici măcar nu se străduiesc să joace comedia democrației - vor avea din nou în mîini toate pîrghiile puterii (muribundul Elțin fiind o persoană ca și inexistentă pe care doar americanii, în naivitatea lor nemărginită și de atîtea ori păguboasă, mai pot miza), cînd vor reda militarilor prestigiul social pierdut, cînd vor reînvia politica lui *niet* și a șantajului nuclear, nu e exclus, nu e deloc exclus ca fruntașii tuturor celorlalte partide neocomuniste la putere - o putere legitimată prin alegeri - să lase la o parte meajajamentele, aerul spășit, promisiunile frumoase, europeismul și celelalte mofturi burgheze și să-și aducă aminte de cîncele precepte leniniste referitoare la singura chestiune importantă - puterea.

Cei patru-cinci ani scurși în derută și nesiguranță vor putea fi decretați de ei drept

un recul necesar, un gest tactic, pasul înapoi care pregătește, în tangoul leninist, acei binecunoscuți doi pași înainte; un alt NEP tranzitoriu, o concesie istorică mărunță pentru recîștigarea, în durată, a terenului pierdut - ba chiar un act prevăzut în marea strategie a mișcării și în marșul obiectiv, implacabil al omenirii spre comunism.

În calculele lui, Occidentul include probabil accentuarea - după recîștigarea puterii de către comuniști - a anarhiei sociale, generalizarea frămîntărilor și slăbirea, prin chiar acest fapt, a imperialismului rus. Dar tot el ignoră cameleonismul, marea viclenie a atotputernice birocrății comuniste, excepționala și deseori dovedita capacitate organizatorică a partidului unic - prezent prin oamenii lui încă în viață - și mai cu seamă faptul că statul rus a fost, de secole, unul militar, cu mentalitate și reguli de satrapie orientală care permit restaurarea integrală, și numai în cîteva luni, a (statului) prestigiului lui ofensiv. Și mai ignoră și amănuntul că, de data aceasta, pățiți cum sînt, nu vor mai da puterea din mîini decît cu prețul ceneșei atomice.

Și care este în fond izvorul acestei re-veniri spectaculoase, în fostul lagăr socialist, a unor forțe politice pe care le credeam definitiv compromise dacă nu - așa cum s-a spus - nostalgia după ceva ce însemna pentru mulți ordine, forță, stabilitate, sărăcie generală dar controlată și... onestă?

Deplîng faptul că noi, cei ce aveam puterea verbului în mîini, noi, scriitorii, nu ne-am dovedit destoinicie să pulverizăm acest mit al trecutului liniștit, "corect" și sigur, să-i desfacem stăruitor și calm legăturile mincinoase și să-l proiectăm în toată hidogenia lui.

Căci rareori în istoria umanității s-a înfîplrat ca popoare întregi - și între ele nu în ultimul rînd poporul nostru acesta uituc - să cunoască - precum Isus în ceasurile lui de pe urmă -, pe lîngă pătîmirile trupești și batjocura. Slugă fără vlagă sub cnutul unui stăpîn nemilos, gata să facă din el orice, să-l înfometeze, să-l închidă, să-i ia lumina și să-i lase frigul, românul a fost pe deasupra, obligat să-și preamărească statutul, să-și aplaude ritmic condiția, să se proclame, cu entuziasm nemărginit, proprietarul și stăpînul mîndru al avuției țării în timp ce nevasta îi era supusă controlului periodic al vitelor de prăsilă.

cu care o veți popula. Eu, care majoritatea vieții mele am trăit-o printre străini, știu ce înseamnă singurătatea și izolarea, știu și ce înseamnă a porni de la început pentru a clădi o nouă viață. Aveți dreptate și e foarte bine să schimbați numele eroului principal. Adam ar fi fost un prea vizibil recurs la primul om, pe cînd Robinson nu începe să dezvolte o cultură din nou, ci aduce pe insulă experiențe, amintiri și instrumente care-l ajută să întemeieze o ordine după modelul bine știut de-acasă. Deci, rămînem la „Robinson”! Nu mai e necesar să-mi trimiteți textul corectat. De la bun început mi-am dat seama că engleza mea e destul de șubredă. N-o să mă credeți, cînd vă spun că am apelat de mai multe ori la sfatul prea luminatului împărat, cunoscător desăvîrșit al terminologiei nautice, după sejurul său în Olanda. Cîteva sugestii sînt chiar ale lui. I-a plăcut subiectul, dar - după obiceiul pămîntului - a propus să bîgăm și niște ruși ca salvatori ai lumii. Am ripostat - cu respectul convenit - dar în glumă, că de ar fi fost ruși, nu mai plecau de acolo, anexau insula și făceau un iarmaroc întreg dintr-însa.

Vă mulțumesc pentru leacurile trimise prin reverentul Ch., sper că-mi vor fi de folos. Sînt sigur că opera dv. (nici vorbă, rămîne a dv., eu nu am nici o pretenție!) va avea un mare succes.

Vă doresc numai bine, Cantemir

Telefonul mă trezi din reverie. Vedeam veșnicia românească mai mare decît toate veșniciile, Voltaire devenea un epigon al lui Lăncrănjan, pînă și Racine, la îndemnul doamnei lui Ludovic XIV își găsește nașul în Carpați, poate Everac, poate Paul Anghel. Fiindcă istoria s-a întors pe dos, Robinson devine un fiu natural de-al nostru, în opinia noastră, cușmă haiducească și, mai ales, cu dor. Insula lui se încadrează spectacular în sacral spațiu mioritic. Te mai mira atunci de ce acel excelent tratat despre mult-mărunțele morale e afit de reușit?

La telefon era Cantemir: „Neculce, am evadat. Dar nu ar fi corect să părăsesc orașul fără să te anunț că te-am concediat”. - „Ce faci? Unde ești?” - „Plec la Moscova. Aș mai avea o ultimă rugăminte: trec prin România; unde m-aș putea ascunde cîteva zile în București?” - „Să te ascunzi? Dumneata ai șanse să ajungi peste noapte proprietar de conac sau chiar de palat”. I-am dictat cîteva adrese utile și am închis telefonul. O toropeală mistuitoare mă cuprinsese. Întră Elsa: „Un ceai fierbinte și te-ai refăcut!”.

Paul Miron

"Setea liniștii eterne"

MAI POATE fi astăzi consultat Oldenberg, pe care-l citea și Richard Wagner ca să se lămurească despre filozofia și religia indiană? După încă un secol de orientalistă răspunsul

amoroase, chefuri, excese. Cititorul e măguit, văzând că zeul indian îi seamănă. "Prea puțin este el interesat de păcătoșenia sau sinceritatea omnirii. Din când în când se întimplă să nu-și mai aducă aminte de dorințele pe care adoratorii săi le-au exprimat în rugăciunile lor, după cum aflăm când... întors acasă după un sacrificiu... cu un umor deosebit, zice: "Aceasta voi face, nu aceea! Îi voi da o vacă! Sau să fie un cal? Mă întreb dacă într-adevăr am băut de la el soma!"

Capitolul despre Buddha e o analiză a sufletului omenesc, migrator, însetat de cunoaștere (viața terestră = simplu loc de pregătire), călătorind în lumea de jos și iad nu ca în poveștile "congenerilor" greci (epoca Odiseei) ci pentru a atinge țelul final: eliberarea din lumea samsarică. Cel mai "tare" punct din comparatistica lui Oldenberg este analiza asemănărilor dintre budism, orfism, pitagoreism și platonism. În privința ruperii de lume, Grecia s-a dovedit mai moderată (căci budiștii lăsau casa, masă, tot ce îi înălțau de existența pământescă). Purificarea prin filozofie, încă de pe pământ, pregătirea, deci, încă din timpul vieții pentru tărâmul ideilor veșnice, de care vorbește Platon, seamănă cu budista reprimare a dorinței, a "setei care duce de la o renaștere la altă naștere". Această sete ce însoțește existența omenescă poate fi supusă prin cunoaștere, dar nu prin logică, dialectică - ci prin "cunoașterea care descoperă mizeria destinului omnirii, a simplei treceri și revelează încetarea acesteia prin evadarea din lume". Trecerea, cu heracliteanul flux al curgerii și devenirii, are o tentă mult mai sumbră la indienii (lumea fenomenelor, chinuitoare, cu griji, perplexitate, bătrânețe, moarte...); ori Heraclit, "vioi și activ prin natura sa" nu și-a colorat doctrina cu lamentări. Cât despre roata orfică a sorții și nașterii, ea are drept echivalent, la budiști, "roata vieților".

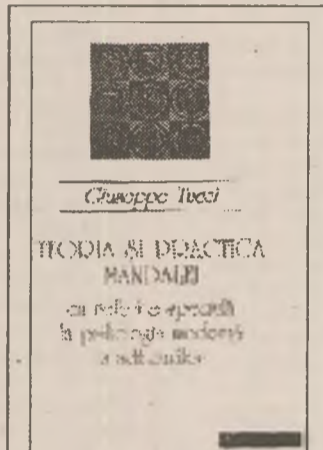
"Urișa roată-a lumii"

ROATA vieților, dezintegrare și reintegrare: schema ei simbolică e reprezentată de mandala. Cosmogramă și psihogramă: "schema dezintegrării Unului în multiplu și a reintegrării multiplului în unu, în acea conștiință absolută, integrală și luminoasă". Punctul

luminos al conștiinței aflat, precum butucul roții, în centrul de unde iriază toate facultățile psihice este astfel evocat de Tucci printr-un pasaj din *Brhadaranyaka*: "Așa cum toate spițele sunt prinse împreună în butucul și în circumferința roții, tot așa toate fapăturile, toți zeii, toate lumile, toate organele, toate suflețele sunt unite în acel suflet".

Ca și templul (orice templu e o mandala), această psihocogrammă îngăduie pătrunderea în *mysterium magnum*. Cel care atinge centrul mistic al

apărut alături de texte din *Parerga und Paralipomena* și *Die Welt als Wille und Vorstellung* în strălucita traducere a Ancăi Rădulescu, pare anume scris spre a ilustra "rădăcinile indiene" (dincolo de cele platonice și kantiene) ale filozofului german. "Schopenhauer a fost în mod necesar pesimist, căci a fost filozoful și psihologul voinței. Voința ca opus al suficienței inactive înseamnă, luată ca atare, ceva nefast în mod fundamental; ea este neliniște, năzuință spre ceva, nevoie, nesăț, lăcomie, râvnă suferință, iar o lume a voinței nu poate fi decât o lume a suferinței". Recunoaștem aici planul samsaric, din care nu moartea poate fi o salvare - moartea ține de aparență, de empirie - ci intelectul; care nu e mereu sluga voinței (= cunoașterea care face saltul în planul nirvanic). Pentru Schopenhauer, acest moment în care cunoașterea se rupe de voință este starea estetică. De aceea modul de a gândi al filozofului preferat de Eminescu a fost mereu resimțit "ca filozofia artiștilor *par excellence*". Tolstoi, Wagner, Nietzsche au mers pe urmele acestui metafizician care exalta uimirea și-l pune pe poet mai presus decât pe filozof: "POETUL aduce în fața fanteziei imagini ale vieții, caractere și situații omenești, le pune pe toate acestea în mișcare și îl lasă pe fiecare să mediteze asupra lor atât cât îi duce mintea. De aceea el poate satisface deopotrivă oameni cu aptitudini din cele mai diferite, naivi și înțelepți. FILOZOFUL, în schimb, nu oferă viața însăși, ci ideile pe care le-a elaborat și abstras din ea, cerându-

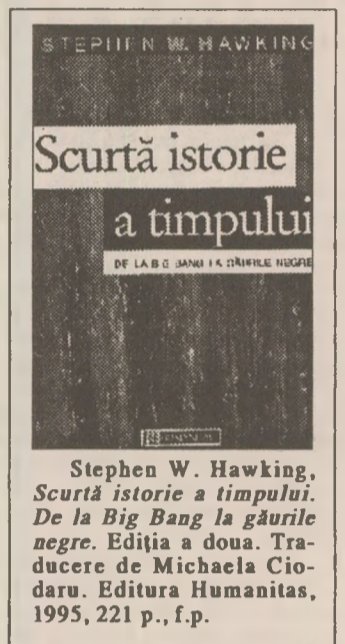
Giuseppe Tucci, *Teoria și practica mandalei. Referințe speciale la psihologia modernă a adâncurilor*. Traducere de Ioan Milea. Editura Humanitas, 1995. Colecția Terra Lucida. 155 p., f.p.

edificiului e transformat. Un cerc exterior, "muntele de foc", bariera cunoașterii care arde ignoranța; apoi "centura de diamant" (diamantul e simbolul conștiinței supreme, *bodhi*, iluminarea nemodificabilă ca diamantul); cercul celor opt cimitire (= opt fațete ale conștiinței individuale dezagregate) care sunt cauza *samsarei*; *shakti*, triunghiul cu vârful în jos și *kundalini*, triunghiul cu vârful în sus; centura din frunze de lotus (= nașterea spirituală); cele șapte giuvaeruri (simboluri ale monarhului universal) - toată simbolistica mandalei și a părților sale, ca și elementele "liturghiei mandalei" și "mandala în propriul corp" sunt admirabil clarificate de Giuseppe Tucci. Destinul omului de a lupta, sarcina de a echilibra cele două lumi, ale luminii și întunericului, binelui și răului, poate fi descifrat din simbolistica mandalei.

În vechea Indie, eliberarea omului depindea de el însuși. Culegea, în mod fatal, ceea ce a semănat. Abia prin cunoaștere (cunoașterea-experiență, care transformă viața), semnaleză mandala, poate fi destrămat vâlul Mayei, pentru a avea loc saltul în planul nirvanic.

"Vis al neființei"

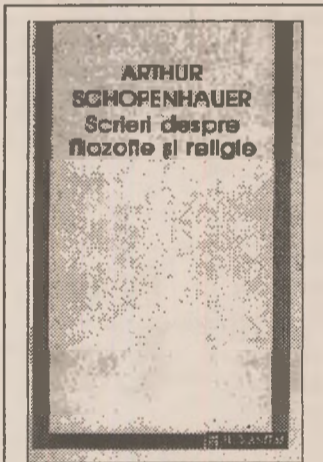
PENTADIC (spre a rămâne în lumea budismului) ar putea fi rezumată filozofia lui Schopenhauer: subiectivism, intuiționism, voluntarism, pesimism, estetism. Vâlul Mayei poartă, cum se cuvine în Europa, nume latinesc: *principium individuationis*. Eseul lui Thomas Mann, *Schopenhauer*,

Stephen W. Hawking, *Scurtă istorie a timpului. De la Big Bang la găurile negre*. Ediția a doua. Traducere de Michaela Ciodaru. Editura Humanitas, 1995, 221 p., f.p.

pulsul inițial - cheia mecanismului învățat de demiurg asemenea bătailor în toba dansatorului Shiva - despre misterul și spaima "găurilor negre", despre pulsațiile deprimante ale deplasării spre roșu și păstrarea optimismului este cartea tânărului savant, celebru fizician (intuit pe viață într-un cărucior pe roțile Stephen Hawking. Fotografia de pe coperta a patra înfățișează un ochelarișt zămbitor, titularul catedrei de matematică la Cambridge. Ce joc al soartei să scrie tocmai el, condamnatul la imobilitate, despre traiectoriile planetare, să se ocupe de "muzica astrilor" după ce, în urma unei operații de traheotomie și-a pierdut și darul vorbirii.

Jurându-și să nu folosească în carte mai mult de o singură ecuație, $E=mc^2$, chintesenta teoriei lui Einstein, pentru a nu-și "șperia jumătate din cititori", Hawking "povestește" evoluția teoriei cosmosului de la geocentrism (și implicit antropocentrism), așa cum s-a conturat ea la Aristotel, Giordano Bruno, Galileo Galilei, până la descoperirile de ultimă oră ale sondelor spațiale care împing "marginile" universului tot mai departe în timp și spațiu, tot mai aproape în câmpul cunoașterii. Noțiunile noastre despre tot felul de limite sunt transferate, pe neașteptate, dintr-un domeniu în altul, ne așteptăm să le receptăm cu un anume simț și constatăm că ele revin altuia: urmărind explicația universului infinit (Pascal: "marginii infinite, centrul pretutindeni") dăm de noțiunea timp, încercând perceperea marii explozii a universului, spectrometria ne aduce înaintea ochilor culoarea roșie; căutând începuturile eternei mișcări întâlnim divinitatea. În nici un caz, crede Hawking, gânditorii acestui secol nu trebuie să se rezume doar la wittgensteiniana analiză a limbajului. La discutarea marilor probleme ar trebui să ia toți parte: filozofi, oameni de știință și oameni obișnuiți. De ce existăm noi și universul? "Dacă am găsi răspuns la această întrebare, el ar reprezenta triumful final al rațiunii umane - pentru că atunci am cunoaște gândirea lui Dumnezeu".

Arthur Schopenhauer, *Scrieri despre filozofie și religie. Despre filozofie și metoda ei, despre nevoia de metafizică a omului. Câteva observații despre propria mea filozofie. Despre religie*. Texte precedate de: Thomas Mann. Schopenhauer. Traducere de Anca Rădulescu. Editura Humanitas, 1995, 206 p., 3500 lei.

ci cititorului său să gândească la fel și la fel de departe ca și el însuși (...) Poetul poate fi asemuit cu cel ce aduce florile, filozoful cu cel ce aduce chintesenta lor".

"Universul cel himeric"

DESPRE timp, univers, locul omului în nemărginire, im-

Cărți primite la redacție

- ♦ G.W.F. Hegel, *Viața lui Iisus. Scrieri teologice de tinerețe*, I. traduceri, note și comentarii de Alexandru Boboc. Editura Paideia, 1995, 119p., f.p.
- ♦ Héloise și Abélard, *Autoportrete epistolare*. Introducere, traducere din limba latină și note de Dan Negrescu. Editura Paideia, 1995, 133 p., f.p.
- ♦ Thoma d'Aquino, *Despre Ființă și Esență/De Ente et Essentia*. Ediție bilingvă. Traducere, note și biografie

de Dan Negrescu. Editura Paideia, 1995, 132 p., f.p.

♦ René Descartes, *Expunere despre metodă*. Ediție trilingvă (latină, română, franceză). Traducere din limba latină și note de Dan Negrescu. Postfață de Gheorghe Vlăduțescu. Editura Paideia, 1995, 132 p., f.p.

♦ Robert Ludlum, *Manuscrisul lui Chancellor Roman*. Versiune în limba română de Rodica Costea. Editura Olimp, București, 1995, Vol. I.+ II, 7000 lei.

Fascismul primordial

1) Prima trăsătură a fascismului primordial este cultul tradiției. Desigur că tradiționalismul este mult mai vechi decât fascismul. Tradiționalismul a fost tipic nu numai pentru gândirea catolică contrarevoluționară, de după Revoluția franceză, ci a luat naștere încă din vremea sincretismului elenistic, ca reacție la naționalismul grec clasic. Sincretismul nu este numai - așa cum scrie în dicționar - "un conglomerat de religii, confesiuni sau teorii filozofice diferite". Fiecare din mesajele originare conține o fărâma de adevăr sau înțelepciune și chiar dacă exprimă lucruri deosebite între ele sau neconcordanțe, totuși ele în ansamblu, se referă la același adevăr inițial. / ... /

Gnosis-ul nazist s-a hrănit cu elemente tradiționaliste, sincretiste, oculte. Cel mai influent inițiator al teoriilor noi drept italiene - Julius Evola - a contopit Sfântul Graal cu protocoalele înțelepților din Sion, alchimia cu Sfântul Imperiu uman al nației germane. Faptul că dreapta italiană și-a îmbogățit recent substanța cu opere de De Maistre, Guenon și Gramsci, ca să-și demonstreze deschiderea, este o dovadă de sincretism. / ... /

2) Tradiționalismul implică refuzul modernității. Atât fasciștii cât și naziiștii glorificau tehnologia, în timp ce tradiționaliștii, de obicei o resping, socotind-o o negare a virtuților spirituale tradiționale. Dar, deși nazismul era mândru de realizările lui industriale, modernismul lui rămânea la suprafața unei ideologii bazate pe "sânge și glie". Respingerea lumii moderne lua masca refuzului unui mod de viață capitalist, în primul rând însă era vorba de refuzul spiritului de la 1789. Iluminismul, epoca rațiunii înseamnă pentru naziiști începutul degenerării moderne. În acest sens fascismul primordial poate fi definit ca tradiționalism.

3) Tradiționalismul este dependent și de cultul acțiunii pentru acțiune. O acțiune frumoasă trebuie, în această mentalitate, să precedă gândirea sau să se dispenseze de ea. Gândirea este o formă de castrare. De aceea cultura devine suspectă de îndată ce se pot identifica în ea poziții critice. Neîncrederea față de universul intelectului a fost întotdeauna un simptom fascist.

4) Nici un fel de teorie sincretistă nu rezistă analizei critice. Spiritul critic face discriminări. În cultura modernă știința consideră lipsa de consens ca utilă pentru dezvoltarea științifică. Pentru fascism lipsa de consens înseamnă trădare.

5) În plus, deosebirile de opinie sunt semnul diviziunii. Fascismul primordial se dezvoltă prin și se sprijină pe frica instincțivă de diferențiere, frică pe care o exploatează și o ascute. Primul apel al unei mișcări fasciste sau pretasciste se îndreaptă împotriva "intrusului". Astfel fascismul devine prin definiție rasist.

6) Fascismul primar s-a născut din frustrări individuale sau sociale. De aceea una din caracteristicile fascismului istoric a fost apelul adresat unei clase mijlocii frustrate, o clasă care a suferit din cauza crizei economice sau a sentimentului de umilire politică și s-a temut de presiunea unor grupuri sociale inferioare. Astăzi, de vreme ce vechii "proletari" au devenit mici burghezi (iar lumpenproletarii sunt în mare măsură înlăturați de pe scena politică), fascis-

mul de mâine își va găsi aderenții în această nouă majoritate.

7) Acelor oameni care se simt jefuiți de o identitate socială puternică, fascismul primordial le oferă cel mai des drept privilegiu unic faptul de a fi cu toții născuți în aceeași țară. De aici provine viziunea naționalismului. De altfel, o națiune își susține identitatea în primul rând prin existența unor dușmani. De aceea la rădăcina psihologiei fasciste primare stă obsesia conspirațiilor și, preferabil, a conspirației internaționale. Aderenții trebuie să se simtă asediați. Cel mai la îndemână mijloc de a lupta împotriva conspirației este xenofobia.

8) Aderenții la fascism trebuie să se simtă jigniți de evidenta bogăție și putere a dușmanilor. Când eram copil, învățam să-i considerăm pe englezi un popor care ia masa de cinci ori pe zi. Mâncau deci mai des decât săracii dar lucizii italieni. Evreii sunt bogați și se ajută între ei printr-o rețea secretă a sprijinului reciproc. Aderenții la fascism trebuie să fie însă convinși că își pot învinge dușmanii. De aceea, printr-o permanentă deplasare a focarului retoric, dușmanii sunt în același timp și prea puternici și prea slabi. Guvernațiile fasciste sunt condamnate să piardă războaiele, pentru că sunt constitutiv incapabile să aprecieze exact forța dușmanului.

9) Fascismul primordial nu cunoaște lupta pentru supraviețuire - viața ne este dată tocmai pentru a lupta. De aceea fascismul consideră că o colaborare cu dușmanul este un lucru rău, deoarece viața înseamnă luptă. Aici apar

Reproducere după Domenico Rosa (*Il Mondo*, Milano)

însă complexe. Dacă dușmanii trebuie învinși, este de dorit o bătălie decisivă, după care mișcarea fascistă va obține stăpânirea lumii. O astfel de "soluție finală" implică însă și o eră de pace, o nouă epocă de aur, ceea ce contrazice principiul luptei neîntrerupte. Niciunui conducător fascist nu i-a reușit vreodată rezolvarea acestei dileme.

10) Gândirea elitară este un aspect tipic al oricărei ideologii reacționare, în măsura în care se crede aristocratică, iar gândirea elitară aristocratică și militaristă disprețuiește prin urmare cumplit pe cei slabi. Fascismul

primordial nu prezintă decât un elitism foarte general. Fiecare cetățean aparține celui mai grozav popor din lume, cei mai buni cetățeni sunt membri ai partidului fascist, fiecare cetățean poate (sau ar trebui) să intre în partid. Totuși fără plebei nu există patricieni. Conducătorul știe că puterea lui nu e preluată democratic, ci prin violență și este conștient de faptul că puterea lui își are rădăcina în slăbiciunea maselor; ele sunt atât de slabe încât au nevoie de un conducător și îl și merită. Deoarece grupurile sunt organizate ierarhic (după modelul militar), fiecare "subconducător" își disprețuiește subordonatul și la rândul lui acesta face la fel. Așa se fortifică în mase conștiința elitară.

11) Într-o asemenea perspectivă, toată lumea trebuie supusă unei educații eroice. În orice mitologie, eroul este o ființă ieșită din comun, dar în fascism eroul reprezintă norma. Acest cult al eroului este strâns legat de cultul morții. Nu a fost o întâmplare că una din lozincile falangiştilor era: "Trăiască moartea". În societățile nefasciste, moartea trece drept un fenomen fericit, care trebuie întâmpinat cu demnitate, iar pentru cei credincioși este drumul dureros spre fericirea veșnică. Dimpotrivă, eroul fascist caută moartea eroică, pe care o consideră cea mai bună recompensă pentru o viață de erou. El așteaptă moartea cu nerăbdare. În nevinovăția lui nu-i displace totuși să-i trimită pe alții la moarte.

12) Deoarece războiul fără sfârșit ca și eroismul nu sunt jocuri de glumă, ci foarte grele, fascistul își transferă voința de putere asupra sexualității. Aici se află originea masochismului (care include atât disprețul femeii cât și intoleranța violentă față de atitudini sexuale mai puțin obișnuite, de la castitate la homosexualitate). Sexualitatea fiind însă și ea un joc care nu e lipsit de greutate, fascistul este predispus la jocul cu armele devenit un exercițiu-succedaneu falic.

13) Fascismul se bazează pe un populism selectiv; să-i spunem un populism calitativ. Într-o democrație cetățenii au drepturi individuale, dar în ansamblu au o influență politică numai dintr-un punct de vedere cantitativ - supunerea față de deciziile majorității. Pentru fascismul primordial indivizii luăți ca atare n-au nici un drept; poporul, dimpotrivă, este conceput calitativ, ca o unitate monolitică, în stare să exprime voința tuturor. Întrucât o masă mare de oameni nu poate totuși avea o voință comună, apare conducătorul ca interpret-profet. Pierzându-și vocația de a fi delegați, cetățenii nu mai activează; ei nu vor mai fi decât "convocați", pentru a-și juca rolul de "popor". De aceea conceptul de popor rămâne o ficțiune spectaculară. Ca un bun exemplu de populism "calitativ" nu mai avem nevoie de Piața Veneția din Roma sau de terenul destinat congresului partidului nazist de la Nürnberg. Pe viitor ne așteaptă un populism TV sau Internet, în care reacțiile emoționale ale unui grup de cetățeni

Reproducere după Chris Riddell (*The Observer*, Londra)

special selectați vor putea fi prezentate drept vocea poporului și acceptate ca atare. Pe baza populismului său calitativ, fascismul trebuie să-și regleze acțiunile împotriva regimurilor parlamentare "putrede". Ori de câte ori un politician pune la îndoială legitimitatea unui parlament, pe motiv că acesta nu ar fi capabil să exprime voința poporului, chestiunea miroase a fascism.

14) Elemente ale fascismului primordial apar în diferitele forme ale dictaturii. Toate manualele școlare naziste sau fasciste au folosit un limbaj sărăcit și o sinteză elementară, pentru a înăbuși astfel din fașă glasul unei gândiri complexe și critice. Noi însă trebuie să ne bazăm pe alte forme de „Newspeak”, fie ele și subt aparent nevinovatul gen al popularului Talk-show TV. În dimineața zilei de 27 iulie 1943 am aflat prin radio că fascismul s-a prăbușit și Mussolini a fost arestat. Când m-a trimis mama să aduc ziare, am descoperit că ziarele de la chioșc aveau titluri total diferite referitoare la acest eveniment. După ce le-am citit, am înțeles că fiecare ziar spunea altceva. M-am decis la întâmplare pentru unul din ele și am citit pe prima pagină o declarație semnată de cincisprezece partide politice. Declarația proslăvea sfârșitul dictaturii, revenirea libertății și a cuvântului, a presei, a asocierii politice. Citeam aceste cuvinte pentru prima oară în viața mea. Datorită lor m-am născut a doua oară ca un om liber al Occidentului.

Trebuie să rămânem vigilenți, pentru ca sensul acestor cuvinte să nu cadă iarăși în uitare. Fascismul încă ne înconjoară, uneori nerecognoscibil, travestit. Lucrurile ar fi mult mai simple dacă ar veni cineva să ne spună: Vreau un al doilea Auschwitz, vreau să văd din nou cămășile negre defilând în piețele Italiei. Viața nu este însă simplă. Fascismul poate să ia aparențe nevinovate. Avem datoria să-l identificăm și să facem cunoscute noile lui înfățișări. Cuvintele lui Franklin Roosevelt din 4 noiembrie 1938 merită să nu fie uitate: "Îndrăznesc să afirm că fascismul va obține puterea în țara noastră dacă democrația americană nu va progresa ca forță vie, pentru a ameliora zi și noapte, cu mijloace pașnice, destinul cetățenilor noștri". Libertatea și eliberarea sunt datorii fără de sfârșit.

(Fragmente din textul apărut în "Die Zeit" la 28 iulie 1995)

Traducere de Amelia Pavel

PREMII

Camoens

◆ ...a fost decernat lui José Saramago pentru ansamblul operei sale. Cea mai recentă carte a lui, *Eseu despre orbire*, e un roman alegoric, inspirat dintr-o experiență personală: în urma unei dezlipiri de retină, scriitorul s-a aflat în primejdie de a orbi. Saramago declară în "Il Jurnal de letras, artes e ideias" că nu face parte dintre autorii ce nu pot trăi fără să scrie. "Cred că lucrurile ce trebuiau spuse s-au spus deja. Și poate că nu mai e nevoie de alte cărți. Dar acesta e un gând pe care un scriitor nu-l va accepta niciodată".

Interallié

◆ ...a fost obținut de Franz-Olivier Giesbert (în imagine) pentru romanul *Mocirla* apărut la Grasset, o

poveste filosofică insolită ce a reușit "frumoasa performanță de a amesteca metafizica și realitatea pămînteană, fără să cadă în abstracție" - scrie François Nourissier în "Le Figaro Magazine", iar Michel Tournier, în "Le Monde" situează cartea "între hipernaturalism și magie neagră... Este bestiarul lui Jules Renard la care se adaugă complicitatea morală scîrbită a unui Huysmans. Cu un permanent freamăt poznaș, nostim".

Balzan

◆ Fundația creată în 1956 în memoria lui Eugenio Balzan, admi-

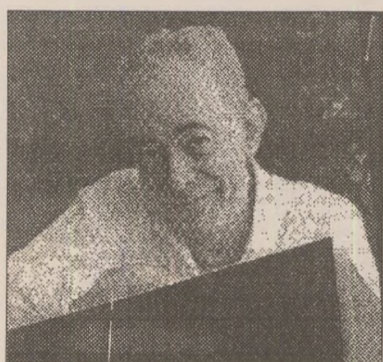
nistratorul lui "Corriere della serra", a decernat și în acest an cele trei premii în valoare de 1,5 milioane de franci francezi fiecare: pentru istorie economică - italianului Carlo Cipolla, pentru științe - americanului Alan J. Heeger, și pentru istorie și critică de artă - poetului și eseistului francez Yves Bonnefoy.

Premiul orașului Weimar

◆ ...de 10.000 de mărci, a fost acordat lui Jorge Semprun. Gestul are o semnificație aparte, fiindcă orașul lui Shiller și Goethe ocupă un loc important în opera lui Semprun, care a fost deținut timp de 18 luni în lagărul de lângă Weimar, Buchenwald. "Faptul că sînt un fost deținut de la Buchenwald face parte din identitatea mea, iar faptul că am supraviețuit acestui lagăr mă ajută să vă înțeleg mai bine", a spus scriitorul la primirea premiului.

Médicis

◆ ...ex aequo, împreună cu Andrei Makine, i-a fost acordat lui Vassilis Alexakis, pentru romanul *Limba maternă* (Fayard). Autorul s-a născut în 1944 la Atena, a venit în Franța la 17 ani și a lucrat multă vreme ca desenator umoristic în presă și ca regizor de film. Scrie romane atât în grecește cît și în limba franceză. "Din fericire, spune Alexakis, cele două limbi întretin de mult raporturi atât de strînse, încît n-am sen-

timentul că mă trădez trecînd de la una la alta".

Biblia lui Turner

◆ Ted Turner, fostul patron al CNN-ului (vîndut acum lui Time Warner), a cumpărat în exclusivitate drepturile mondiale de publicare a fondurilor Bibliotecii Vaticanului și a început seria cu o ediție limitată a unei Biblii după un manuscris cu enluminuri din sec. XV. Biblia a fost tipărită pe o hîrtie tratată special pentru a rezista sute de ani. Prețul unui exemplar e de 395 de dolari.

Casa Niel

◆ Jean-Baptiste Niel (în imagine) a scris și a publicat, de foarte tînăr, romane ciudate, cîteodată tragice, al căror imaginar a fost judecat de critică drept delirant. A murit în februarie 1995, la 33 de ani. Ultima sa carte, *Casa Niel* a apărut postum și este o seducătoare povestire autobiografică, scrisă fără artificii literare: autorul își povestește copilăria fericită în casa familială din Valréas, în care el era penultimul din cei 8 copii crescuți cu iubire. Scriitorul era

conștient că o asemenea fortăreață de fericire nu poate fi păstrată decît în scris. Victoria acestei cărți postume sfidează moartea, lectura transmiînd fericirea absorbită de paginile scrise, - spune Hugo Marsan în "Le Monde".

Capcana propriei reușite

◆ Cunoscutul poet, eseist și jurnalist german Hans Magnus Enzensberger (n. 1929) s-a luptat întotdeauna împotriva conformismelor culturale. Considerat de stînga din 1968, cînd a susținut mișcările studențești, el e preocupat în mod special în ultimele sale cărți (*Europa, Europa, Mediocritate și nebunie, Europa în mine și Marea Migrație*) de identitatea germană și europeană. Într-un recent articol din "Der Spiegel", Enzensberger deplînge decadența politicii culturale germane în străinătate, explicînd acest declin prin imobilismul unei societăți "prinse în capcana propriei sale reușite". Căci, dacă pentru Willy Brandt cultura

era "cel de-al treilea stîlp al politicii externe", actualul guvern de la Bonn a scăzut mult prețul politicii sale culturale în străinătate.

Márquez jurnalistul

◆ Invitat de școala de jurnalistică a cotidianului "El País" și de Universitatea autonomă din Madrid, Gabriel Garcia Márquez a prezentat studenților primul capitol al cărții-anchetă despre narcotraficanti, la care lucrează de trei ani și care e prevăzută să apară în cursul lui 1996. În această carte el relatează cazul celor nouă ziaristi luați ostatic de Pablo Escobar, pentru a negocia condițiile detenției sale. Márquez descrie alternativ, în capitolele impare, lumea celor sechestrați, și în cele pare - lumea dinafară, a familiilor și prietenilor ostaticilor. Și, ca în toate cărțile scriitorului columbian, capitolele au același număr de pagini. Revenit la prima sa profesie, jurnalismul, Márquez a declarat că scrierea acestei cărți e o experiență fascinantă. De altfel, cu banii cîștigați pe romane, a făcut o "Fundație pentru noul jurnalism" al cărei scop e încurajarea tinerilor repoteri de a se arăta mai subversivi, de a acorda o atenție sporită detaliilor care permit un cîștig de credibilitate.

Moștenirea lui Braudel

◆ La 10 ani de la moartea lui Fernand Braudel, monarhul industriilor, autoritar și abil al "noii istorii", a venit timpul evaluărilor calme ale acestei proeminente figuri intelectuale, care a făcut ca celebra *Școală a Analelor* să-și găsească adepți între istoricii din întreaga lume. Foștii săi elevi l-au transformat în statuie încă de pe cînd era în viață, îndeplinind neabătut programul Maestrului: "Istoria pe care o invoc e o istorie nouă, imperialistă și chiar revoluționară, capabilă, pentru a se înnoi și desăvîrși, să-și însușească bogățiile altor științe sociale vecine. O istorie capabilă să extrapoleze

detaliile, să depășească erudiția și să sesizeze viul, cu riscurile și pericolele lui, în liniile mari ale adevărului". Acum tentația hagiografică în legătură cu Braudel a scăzut, iar Școala Analelor a devenit un centru între altele, supus confruntărilor și contestărilor. Semnele "crizei" braudelismului se văd și în rădăcina aparițiilor editoriale ale unor vaste întreprinderi istoriografice sintetice, cercetările fiind dispersate pe arii mai mici. De la moștenirea lui Braudel - răscruce intelectuală majoră a Istoriei ca știință - istoricii de azi mai curînd se reclamă, decît se inspiră.

Capodopera teoreticianului

◆ Sicilianul Giuseppe Antonio Borgese (1882-1952) a scris un singur roman, *Viața lui Filippo Rubé*, considerat o capodoperă a literaturii italiene. A colaborat cu eseuri și articole teoretice la numeroase reviste literare, înainte de a se lansa în jurnalismul politic și în cariera universitară (a predat literatura germană, estetică și literatură italiană). E considerat unul dintre marii teoreticieni ai romanului, cele trei volume din 1910-1913, *Viața și cartea*, avînd o influență hotărîtoare în apariția romanului modern. Fugind de fascism, se stabilește în 1931 în SUA, unde se căsătorește cu Elisabeth Mann și-și continuă activitatea de teoretician și eseist. Abia după război se întoarce în Italia, unde capodopera sa romanescă e eclipsată de faima academică. Și totuși, *Viața lui Filippo Rubé*, apărută în 1921, povestea unui fals erou, un om slab, ezitant, laș, continuă să fie reeditată, tradusă și apreciată superlativ atît pentru virtuozitatea construcției romanești cît și pentru finețea analizei psihologice.

Dicționar de artă

◆ Inițiat în 1980 de fostul prim-ministru, *Macmillan Art Dictionary* va fi publicat la Londra în cursul anului viitor, în 34 de volume cuprinzînd 41.000 de articole referitoare la pictură, sculptură, arhitectură, fotografie și arheologie, scrise de experți din 120 de țări,

ceea ce a necesitat numeroase traduceri. Editarea monumentalei lucrări a costat peste 12 milioane de lire sterline. Încă nu s-a anunțat prețul de librărie, dar, indiferent de el, se scontează că toate marile biblioteci ale lumii vor achiziționa această lucrare de referință.

Între Kafka și Lewis Carroll

◆ Daniela Hodrova este marea revelație a literaturii cehe de după căderea comunismului. Deja din 1992, cu *Regatul Olsany*, un regat de fantome ce bîntuie un mare cimitir praghez, a entuziasmat critica, fiind situată de aceasta undeva între Kafka și Lewis Carroll. Acum, cu *Crisalidele*, al doilea volum al unei trilogii intitulată dantesc *Citã dolente*, Praga devine un fel de "țară a minunilor", plină de coșmaruri și vrăji bune, un spațiu ciudat în care romanciera, cu o delicată artă a fugii, își atrage și farmecă cititorul. Cele două romane ale Danielei Hodrova au fost traduse prompt și în Franța (ed. Robert Laffont) - unde se bucură de succes.

Rebreanu în Franța

◆ După *Ciuleandra* tradusă în 1992 sub titlul *Madalina* la Ed. Chambon, și *Gorila (La Bête immonde)*, apărută anul acesta la Ed. Canevas, Jean-Louis Courriol a tradus pentru Ed. Noir sur Blanc *Amîndoi (Deux d'un coup)*. "Le Monde" o prezintă ca pe "un fals roman polițist, în care, pornindu-se de la o crimă sordidă, se dezvăluie moravurile ascunse ale micii burghezii provinciale mediocre". Atmosfera este asemănată cu cea din romanele lui Simenon și filmele lui Chabrol!

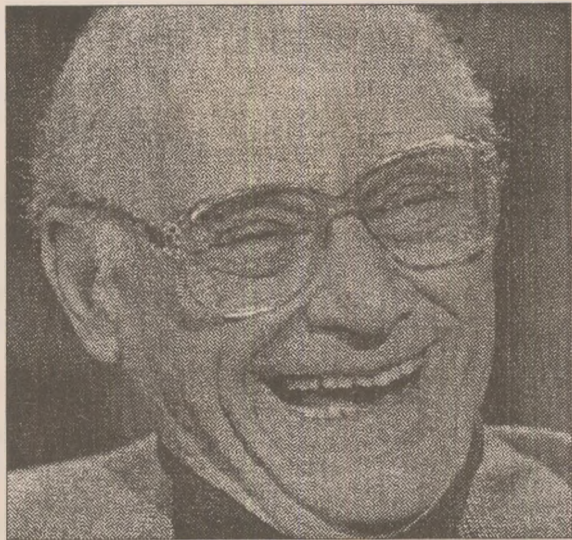
Norocosul

◆ Nicolas Evans (în imagine) a tras lozul câștigător. Acest ziarist și scenarist șomer, în vîrstă de 45 de ani, pasionat de

cai, Western-uri și Jack London, a fost fascinat de o poveste auzită întîmplător, despre un țigan ce îmblînzea cai sălbatici șoptindu-le cuvinte misterioase. Și s-a decis să scrie un roman pe această temă, „*Omul care șoptea cailor*”. După primele 250 de pagini de manuscris, Robert Redford i-a cumpărat drepturile de ecranizare, iar mai mulți editori s-au bătut pentru a-l publica, oferindu-i 8 milioane de dolari, pe lângă cele 3 milioane primite pentru ecranizare.

Octogenarul caustic

◆ De la teatru la nuvelă și de la nuvelă la roman, Arthur Miller continuă, la 80 de ani, să arunce cu vitriol în obrazul societății americane. Născut la New York într-o familie de industriași evrei ruinați de criza din 1929, Miller a fost nevoit să practice tot felul de meserii pentru a se întreține în timpul studenției. Amestec exploziv de intelectual și om din popor, de scepticism și angajare

spre stînga, el a reușit să se impună abia cu a zecea sa piesă, *Toți fiii mei*, în 1947. Vînat de maccarthysm, în 1953 era cît pe ce să fie închis. E anul cînd scrie *Vrăjitoarele din Salem*. 40 de ani mai tîrziu, el face un bilanț dezabuzat al ultimei jumătăți de secol, în romanul *O fată oarecare* în care prin intermediul personajelor sale repudiază și visul comunist și iluziile capitaliste.

Un debutant talentat

◆ Tînărul scriitor american Bradley Denton a înregistrat un mare succes cu romanul său de debut, *Blackburn* - odiseea criminală a unui adolescent inteligent și descărățat, al cărui defect e un simț al ordinii prea dezvoltat. El nu suportă minciuna, meschinăria, trădarea, violența și - plecînd de acasă din cauza unui tată cu toate aceste defecte - are parte, în lumea pe care o străbate, doar de ele. Încearcă să devină un fel de justițiar, voind să lichideze răul. Romanul său a fost comparat cu *American Psycho* a lui Bret Easton Ellis.

„Cea mai tainică prietenie“

◆ Astfel se intitulează volumul publicat de Editura Houghton Mifflin, sub redacția lui Geoffrey C. Ward, și consacrat prieteniei dintre Franklin D. Roosevelt și Margaret Suckley.

Aceasta din urmă l-a adorat atît de mult pe cel de al șaselea văr al ei, încît a păstrat cu grijă fiecare bucățică de hîrtie pe care i-a trimis-o el și a consemnat cu exactitate „extraordinara lor prietenie”, în mii de pagini ale unor însemnări zilnice din timpul președinției lui. Margaret Suckley a decedat în 1991, iar cînd prietenii au făcut ordine în locuința ei, au găsit un geamantan în care se afla o cronică detaliată a „orelor libere” ale lui Franklin Delano Roosevelt și a frustrărilor pe care le-a trăit la Casa Albă. Volumul apărut recent conține toate scrisorile adresate de Suckley lui Roosevelt, cele 38 de scrisori ale lui și aproximativ o jumătate din însemnările zilnice. Rezultatul este un remarcabil portret al lui F.D.R., cu amănunte necunoscute pînă acum: prieteni geloși, colegi pretențioși, dezamăgiri de familie, singurătate, sănătate în declin și oboseală mentală. După cum se apreciază în „*International Herald Tribune*”, volumul *Closest Companion* este mai mult decît „o poveste de dragoste de modă veche”.

Cel mai mare ticălos al Americii?

◆ Viața lui John Edgar Hoover, director al FBI timp de 47 de ani, e un subiect de mare interes pentru biografi și un scontat succes de librărie, așa că nu e de mirare că în ultimii ani au apărut trei cărți cu această temă: *Secret și putere* de Richard Powers, *J. E. Hoover: omul și secretele* de Curt Gentry și *Oficial și confidențial: viața secretă a lui J. E. Hoover* de Anthony Summers. Francezii au ales-o pe aceasta din urmă, care a apărut la Ed. Seuil cu titlul comercial *Cel mai mare ticălos al Americii*. Anthony Summer e specialist în „vieți secrete” fanteziste, bazate pe amănunte scandaloase, pe bîrfe și afirmații neprobate, așa că nu-l prea interesează istoria americană întrupată într-un singur om (care era și un om singur), ci homosexualismul lui Hoover, șantajele și combinațiile sale machiavelice.

Născut în 1895 la Washington într-o familie mic burgheză, Hoover era un spirit conservator, un om al secolului 19, cum îi plăcea să se definească. Numit la 29 de ani în fruntea a ceea ce va deveni, sub mîna lui de fier, puternica poliție federală americană, el o va conduce pînă la moarte, în 1972, fiind obsedat de gloria instituției cu care se identifica. Autoritar și abil, a ținut piept la nu mai puțin de 8 președinți succesivi, dintre care unii (în special Kennedy) ar fi fost bucuroși să-l destituie.

Summers nu este însă, hotărît, un admirator al politicianului și profesionistului Hoover. Pe el îl interesează mai ales ceea ce-și închipuie că s-a văzut pe gaura cheii. Astfel, afirmă că patronul FBI întreținea relații homosexuale cu adjunctul său, Clyde Tolson; că un gangster celebru, Meyer Lanski, deținea

fotografii compromițătoare în acest sens și îi șantaja - ceea ce ar explica reticențele lui Hoover de a pedepsi exemplar crima organizată; că Edgar se travestea uneori în femeie și că petrecea vacanțe de nabab pe cheltuiala unor afaçeriști dubioși; că se folosea de ascultări telefonice, camere ascunse și detectivi pentru a-i spiona pe oamenii politici influenți, dar și pe jurnaliștii care își băgau nasul unde nu-i convenea lui. Că alcătuiseră pentru toți aceștia dosare compromițătoare și că îi manipula cu ajutorul lor.

Summer nu scapă ocazia să prezinte mostre din așa-zisele dosare, de fapt tot colportări de bîrfe, fără dovezi certe: că Eleanor Roosevelt ar fi avut, la 55 de ani, o legătură cu un tînăr din anturajul ei; că în timpul războiului, în Anglia, Eisenhower ar fi trăit cu o irlandeză ce-i servea de șofer; că Nixon, pe cînd era vicepreședinte, a avut o aventură extraconjugală cu o chinezoaică etc.

Această biografie a legendarului Hoover, dubioasă din toate punctele de vedere, a fost primită aspru de critica franceză. (A.B.)

Volubil ca o pasăre tropicală

◆ Evgheni Evtușenko visa să fie un Pușkin al secolului nostru, „conștiința națiunii ruse”. Poet, eseist, romancier, regizor, fotograf, actor, la 63 de ani el încă mai speră că visul i se va împlini. Îmbrăcat cu pantaloni verzi la care și-a asortat o cămașă roșie cu dungă galbene, el și-a prezentat la Londra, „volubil ca o pasăre tropicală” - scrie „*The Daily Telegraph*” - noua carte, *Nu muri înainte de a fi mort*, în care relatează, între altele, evenimentele din Rusia din 1991. „Nu vreau să mă compar cu Tolstoi, a spus la Londra Evtușenko, dar romanul meu e mult mai aproape de actualitate decît *Război și Pace* care a fost scris la un secol după evenimentele pe care le povestește. Era mai simplu pentru Tolstoi, care nu risca să fie dat în judecată de eroii săi, cum mi se poate întîmpla mie”.

Hotel Lutetia

◆ Există în lume clădiri în care Istoria a dat întîlniri sfîrșite adesea tragic. Astfel, Hotelul Lux din Moscova, construit de un brutar, s-a transformat între războaie în punctul de reuniune a cadrelor Internaționalei Comuniste, venite de pretutindeni; pentru mulți, Lux a fost anticamera lagărelor staliniste. Hotelul Lutetia din Paris, inițial sediul unui mare magazin, Le Bon Marché, a avut un destin și mai dramatic: de-a lungul anilor '30 a găzduit exilul german

fiind teatrul luptei dintre spiritul democratic și ideologiile totalitare, înainte de a fi, în timpul Ocupației, sediul serviciilor de informare germane iar apoi, în 1945, cămin pentru supraviețuitoarea lagărelor de exterminare. O carte intitulată *Hotel Lutetia. Un exil german la Paris*, scrisă de istoricul Willi Jasper are ca subiect emigrația politică și intelectuală din timpul nazismului. În imagine, Anna Seghers, Lion Feuchtwanger și Bodo Ushe la Paris.

în fiecare zi, de luni până vineri, puteți audia la Radio Total, între orele 22.00-24.00

TALK-SHOW-uri LIVE

FM 94,2 MHz

RADIO TOTAL

637.37.90; 637.56.45

Luni: Război și pace	◆ Mihai Tatulici
Marți: Câinele de pază	◆ Cornel Nistorescu
Miercuri: Punct și virgulă	◆ Carmen Bendovski
Joi: Fiți întreprinzători	◆ Teme economice
Vineri: Taxiul de noapte	◆ N.C. Munteanu

Fără ură și fără războare

Postul candidat la președinție și actualul ambasador în Franța Caius-Traian Dragomir are o rubrică în **LUCEAFĂRUL - Timpul retrăirii** - în care meditează pe diverse teme de actualitate, punându-și la bătaie cunoștințele în varii domenii - cu predilecție pentru istorie, logică, filosofie - și necunoștințele în altele, precum gramatica limbii materne, iarși logica (aplicată), proprietatea unor termeni. În nr. 44, sub titlul *Stranițetea unui proces*, el cugetă, dacă am înțeles bine, asupra raporturilor dintre justiție, violență, cultură și logică. "Există culturi ale violenței și culturi ale toleranței, există o logică a crimei și o alta a dreptății", descoperă eseistul, dezvoltând autoreferențial originala idee, cu apel la o intervenție mai veche a sa într-o dezbatere "referitoare la statutul epistemologic al logicii". Avansând în raționament, C.-T. D. are și alte revelații: "Am putea socoti o cultură de un tip anume ca fiind ambianța care stabilizează o logică specifică. Interesant este faptul că din interiorul unei culturi - și a (al, n.n.) unor logici - celelalte culturi sau logici pot fi descifrate, analizate, înțelese; din interiorul altora, acest lucru este imposibil - prin prizma unei culturi și a unei logici a concurenței poate fi înțeleasă o cultură (și logică) a etatismului; invers lucrurile sunt de neconcepție". Lîmpede, nu? Ca și paragraful următor, ce ajunge în sfîrșit la procesul din titlu: "De ce oare acuzații de la Nürnberg au ținut să pledeze ca nevinovați? Cât de departe de logica elementară este logica omorului cinic. Vinovatul cunoscut al crimei recunoscută ce poate invoca în afară de clemență - care în anumite cazuri se poate recuza pentru a nu deveni ea însăși vinovăție.". Concluzia articolului continuă anacolutul într-o notă optimist dezacordată: "Logica și cultura Decalogului *dobîndește* (s.n.)

universalitate (măcar în unele dintre laturile sale) după trei mii cinci sute de ani. Iubirea aparține însă - cel mult - experienței intimității. Cultura - în sensul vechi și comun - ar putea salva lumea măcar de penibilul aroganței."

♦ Dacă d-l Caius-Traian Dragomir ar fi fost doar un om politic și ambasador, scăpările sale gramaticale, ortografice și logice poate că nu ne-ar fi contrariat (alte exemple: forma de genitiv *agresiunei*, grafica franceză *gris* pentru *gri* în formularea "valorile intermediare - *gris* ale acestor expresii", în schimb Robespierre scris de două ori, consecvent!, *Robespierre* și *rousseauism*, - oare cum trebuie citit? - de la J.-J. Rousseau ș.a.). Din păcate sîntem obișnuiți cu incultura majorității oamenilor politici și știm bine că Ministerul de Externe nu-și supune funcționarii la o probă scrisă în limba maternă, cu totul altele fiind criteriile lui de selecție. Dar deținătorul rubricii din "Lucafaurul" e și poet, eseist, publicist, ceea ce dă erorilor sale (într-un articol în care susține că lumea ar putea fi salvată prin cultură) o oarecare, vorba lui, *stranițete*. ♦ În **TIMPUL** nr. 11 (revista se menține constant în topul celor mai bune publicații culturale românești), Mihai-Răzvan Ungureanu pune în relație două volume apărute din întâmplare cam în același timp: *Sub zodia proletcultismului*. *Dialectica puterii* de Marin Nițescu

ținind "să recritalizeze, chiar să redefiniească istoria literară contemporană". În privința celei de a doua, tînărul istoric are mari îndoieli: "...în ce măsură poate fi utilizată *Cartea albă* ca izvor istoric, cîtă încredere avem dreptul a-i acorda, în ipoteza că își va afla folosință analitică? Răspunsurile ne vor ajunge din urmă, cam peste cincizeci de ani. Judecînd după conținutul *Cărții albe*, istoricului îi va fi mult mai ușor să creioneze diferențele dintre grupurile de interese, unde se întîlnesc literații, decît biografiile opozanților sau ale susținătorilor regimului. Publicațiile de profil, colecțiile de ziare și almanahuri, adăugate *Cărții albe* și totul trecut printr-un filtru sever, a cărui nepărtinire să fi fost deja certificată public - iată sursele cercetării decomplexate a literaturii recente." ♦ Dar și în privința cărții lui M. Nițescu nu poate scăpa de umbra unei suspiciuni: "Marin Nițescu, resentimentar și conștient că, din linia a doua, poate lovi cu succes pe cei care, în lipsa atenției, îi arată doar încrederea că sunt apărați din spate, a pus la cale o vendetă distrugătoare, imposibil de condamnat chiar de către coloneii lui Ceaușescu. La urma urmei - și aici aflați uimirea mea! - Marin Nițescu pregătise cartea pentru 1979, an în care cîteva nume din coada listei de «exemplu» deveniseră incomode fie pentru că strîngeau tineri în jurul lor, fie pentru că refuzau deschis alinierea ideologică." Importanța culturală a editării acestei cărți, spune Mihai-Răzvan Ungureanu, este că delimitează teritoriile de investigație și creează repere ale sondajului analitic, demonstrînd că scrierea istoriei culturale a perioadei comuniste nu e imposibilă.

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

Victoria lui Ziuganov

DACĂ Rusia și-ar fi ales țarii, n-ar mai fi fost Rusia de azi. Iar dacă Rusia de azi ar avea președinți cu puterile țarilor de odinioară, nimeni nu s-ar mai obosi să calculeze voturile comunistilor.

Impresia occidentalilor că rușii își aleg liderii pentru zeci de ani a fost serios contrariată de lovitură de stat împotriva lui Gorbaciov. Apariția lui Elțin, cu aerul lui de salvator al Rusiei din ghearele comunistilor retrograzi, l-a făcut pe Gorbaciov să-și piardă locul. Nimeni n-a analizat de ce părintele perestroikăi s-a văzut înlăturat de la putere de afit de ciudatul Elțin. Și mai ales de ce tocmai Elțin a izbutit să ia puterea la Kremlin în absența lui Gorbaciov. Ideea occidentalilor că numai Dumnezeu îi înțelege pe ruși cînd fac schimbări la ei acasă era bună pe vremea cînd liderii de la Kremlin apăreau după conciliabule secrete între mai marii partidului unic.

În clipa în care unul dintre foștii fruntași ai PCUS, Elțin, a trimis în ilegalitate propriul său partid și l-a lăsat pe Gorbaciov mai mare peste o forță care nu mai exista.

După ce a redeschis robinetul cu vodcă pe care Gorbaciov îl închisese, Elțin i-a lăsat și pe comunisti să-și refacă partidul. Și chiar dacă o fi nădăjduit că procentul pe care aceștia îl vor lua la alegere va fi mai mic, totuși el a izbutit ceva prin această manevră. Și această izbîndă e cu afit mai semnificativă cu cît vine într-un moment de criză. Voturile pe care le-au luat comu-

niștii lui Ziuganov vin în cea mai mare parte din rîndurile alegătorilor care l-au băgat în Dumă pe Jirinovski. Nu-mi dau seama dacă rușii s-au săturat de circuitul politic pe care l-a făcut Jirinovski sau, pur și simplu, au intrat la idei auzind cum vrea el să reîmpartă lumea. Cert e că mai bine de jumătate dintre cei care i-au dat votul l-au abandonat. Unde se puteau duce toți acești nemulțumiți? Ei au ascultat apelul lui Ziuganov care le-a promis că va face tot ce-i va sta în puteri să redea Rusiei vechea ei putere. Că victoria comunistilor nu l-a luat pe nepregătite pe Elțin o dovedește o mutare a sa din urmă cu vreo două luni. Atunci el a vrut să-l demită pe ministrul de Externe, Kozîrev. În ultima clipă s-a răzgîndit. De ce a făcut-o se poate înțelege de-abia acum. El l-a păstrat pe Kozîrev pentru a-l avea la schimb acum, la negocierile cu Ziuganov. În același timp, Elțin a trimis un semnal în Occident că poziția lui Kozîrev s-a șubrezit. Cu alte cuvinte, că politica externă pe care o face Rusia s-ar putea schimba.

Nu știu în ce măsură întoarcerea comunistilor a pus Occidentul pe gînduri. Pe noi însă această întoarcere nu ne avantajează, fiindcă Ziuganov pare decis să rediscute situația sferei de influență pe care o are Rusia. Or, dacă la București nu se vor face pași repezi către Occident s-ar putea să ne trezim din nou, și cine știe pentru cîtă vreme, în umbra Rusiei.

Cristian Teodorescu

Adrian Păunescu ne confundă

Cîțiva senatori - Nestor Bădăcescu, Ion Coja și C.V.Tudor - au propus să fie amendați cetățenii care nu se prezintă la vot. Știrea cu pricina a apărut în mai multe cotidiane, cu sau fără comentarii. Noi mergem mai departe și propunem să fie băgați și în închisoare, ca să nu se mai joace cu libertatea dreptului de a vota, garantată de Constituție. Ce să ne mai încurcăm în litera Constituției, cînd trei senatori, care măcar afită lucru ar trebui să știe, cer ca ea să fie încălcată? Nu departe de ei se află și senatorul Emil Tocaci care vrea să limiteze accesul la vot persoanelor insuficient școlarizate. Dar de ce nu și persoanelor care au avut rezultate excepționale la învățătură, știut fiind că prea multă carte strică? Sau ce-ar fi să fie amendați pentru demagogie acei aleși ai patriei care confundă Parlamentul cu Cișmigiul și iau datul cu părerea drept răspundere politică? ♦Fiindcă tot vorbim de răspundere, trebuie să vă aducem la cunoștință că Adrian Păunescu a ajuns la concluzia că *România literară* e o revistă de partid. O revistă a PAC-ului, deturnată de la rostul ei de a fi o publicație a Uniunii Scriitorilor. Independentul poet care e Adrian Păunescu se declară intrigat că revista *România literară* a schimbat mai mulți sponsori în ultimii ani, exprimîndu-și bănuiala că această revistă nu mai are nici o legătură cu Uniunea Scriitorilor. Și proba-

bil că din pricină că el n-are nici angajament politic, poetul se teme *România literară* a ajuns să exprime punctul de vedere al unui partid. Fă discuție că așa e. Nu există număr de *România literară* în care PAC-ul să nu-și facă reclamă publicînd articole despre scriitorii clasici sau drepturi la replică venite din partea unor membri PAC deghizați, ca Dumitru Popescu De asemenea, Uniunea Scriitorilor care ne acordă sprijin financiar pentru editarea revistei, face parte din PAC potrivit logicii lui Adrian Păunescu. Cărțile puse în dezbatere de *România literară* în ultima vreme sînt scrise de vechi membri PAC, precum Nicolae Breban sau Laurențiu Ulici. În sfîrșit, sponsorii pe care i-a avut revista membri ai PAC-ului: Octavian Măgălaș, Ion Rațiu și George Soros, cu tot cu cotizații de nădejde ai PAC. Asta ca să nu mai amintim de toate donațiile făcute pentru *România literară* de zeci de artiști plastici de mîna întîi (membri ai PAC și aceștia!) care au sărit în sprijinul revistei pentru a o ajuta să supraviețuiască. Nu-l vom plictisi pe Adrian Păunescu nici cu lista tuturor artiștilor noștri din țară sau din străinătate. Și nu-l vom plictisi nici explicînd dacă *România literară* apare, asta se întîmplă din simplul și bunul motiv că cititorii noștri nu ne consideră o gazetă de partid, ci o revistă de cultură care izbutește să-și păstreze ținuta în pofida tuturor dificultăților.

Cronica